ANUL XXXIII Martie—Aprilie 1943 NR. 3—4

REVISTA TEOLOGICA

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ

REDACTOR: Prof. Dr. GRIGORIE T. MARCU

ÎNĂLŢAREA ÎN RANG A ACADEMIEI TEOLOGICE „ANDREIANE"

de

Diacon Dr. GRIGORIE T. MARCU

Profesor la Academia teologică „Andreiană"

Istoria Academiei teologice „Andreiane" din Sibiu acopere mai bine de o sută treizeci de ani din viaţa Ortodoxiei ardelene. Ea se leagă nemijlocit de numele a patru Ierarhi. Episcopului *Ghedeon Nichitici* († 1788) îi revine meritul de-a fi urzit gândul întemeierii unei şcoli de bogoslovi. Incercarea făcută de el, fără succes, i-a reuşit Episcopului *Vasile Moga*, care împreună cu dascălul Gheorghe Lazăr şi alţi oameni de seamă ai vremii, a înfiinţat în 1811 un curs clerical de şase luni.

La 27 Iunie 1846, *Andreiu Şaguna* a fost numit vicar al Bisericii române ortodoxe din Ardeal, iar la 2 Decemvrie 1847 a fost ales Episcop.

Pregătirea unui cler luminat, fără de care marele Arhiereu era conştiu că nu şi-ar fi putut înfăptui măreţele-i năzuinţi de propăşire a Bisericii noastre şi — prin ea — a Neamului românesc din Ardeal, a constituit una din grijile sale de căpetenie. Drept aceea, el a reorganizat complect cursul clerical, dotându-l cu dascăli temeinic pregătiţi şi lărgindu-i succesiv cursurile la un an (1846), la doi ani (1852) şi apoi la trei ani (1861), când l-a şi înălţat la rangul de şcoală preoţească superioară, dându-i numele de „Seminar".

Ceea ce a plănuit Ghedeon Nichitici, a realizat Vasile Moga şi a consolidat Andreiu Şaguna, a desăvârşit I. P. Sf. Mitropolit Dr. *Nicolae Bălan* la câţiva ani după întregirea României, când vechiul Seminar teologic-pedagogic „Andreian" a fost complect reorganizat şi ridicat la rangul de Academie teologică (1924), cu cursurile distribuite pe patru ani de studii.

Dar ascensiunea acestei înalte instituţii de învăţătură şi educaţie ortodoxă românească de pe lângă scaunul mitropolitan al Ardealului, n'avea să se oprească aici. Situaţia de drept pe care şi-o dobândise în 1924, a fost depăşită, în fapt, curând şi categoric. Luminatul nostru Arhipăstor s'a străduit s'o pună în rând cu cele mai înalte şcoli ale ţării. Programul de studii, egal cu acela al Facultăţilor de Teologie — faţă de care avea un avantaj considerabil: pregătirea liturgică, tipiconală şi administrativă a viitorilor preoţi încă de pe băncile şcolii, ca şi o temeinică educaţie duhovnicească de internat teologic ce se oferia tuturor studenţilor ei — îngăduia ducerea la îndeplinire a acestui gând măreţ. Academia teologică „Andreiană" a fost dotată fără preget cu un corp profesoral select, recrutat după prevederile universitare dintre tinerii buni pe cari I. P. Sf. Mitropolit Nicolae i-a trimis la studii în ţară şi în străinătate.

Părinteasca purtare de grije pe care I. P. Sf. Sa le-a arătat-o în toată bunăvremea, a dat roadele prevăzute, la catedre şi în cărturăria savantă. Câteva generaţii de preoţi harnici şi entuziaşti au îngroşat de-atunci încoace cinul preoţesc al Arhiepiscopiei ortodoxe române de Alba-Iulia şi Sibiu, cărora profesorii Academiei teologice „Andreiane" le-au infuzat dorul apostolatului şi pasiunea cărţii. Iar despre posibilităţile ştiinţifice ale acestor profesori, vorbesc atâtea lucrări teologice cari au făcut vâlvă în ţară şi peste hotare.

Pentru observatorul atent al progresului crescând pe care Academia teologică „Andreiană" l-a înregistrat în ultimul pătrar de veac pe toate tărâmurile, era evident că această înaltă instituţie de învăţătură şi educaţie ortodoxă românească nu mai putea să rămână multă vreme, din

punct de vedere formal, în stare de inferioritate față de Facultățile noastre de Teologie, după ce în fapt ajunsese să le egaleze putințele și meritele. N'am putea spune că bunăvoința și înțelegerea autorităților de stat, în vederea reglementării definitive a situației ei în cadrele învățământul superior, ar fi lipsit totdeauna. Dimpotrivă! Dar acest act de dreptate nu se putea săvârși decât cu respectarea integrală a dreptului Bisericii noastre de a-și crește singură clerul. Prin urmare, de-o încadrare a Academiei teologice „Andreiane" în Universitate nu putea fi vorba. O asemenea soluție, Biserica noastră — din motive bine întemeiate — n'o putea încuviința. Pe de altă parte, Statul — din considerente bugetare — nu consimțea la înălțarea în rang a tuturor Academiilor teologice din Ardeal.

Cu toate acestea, P. Sf. Episcop Nicolae Colan a isbutit să aducă în 1938, când era titularul Ministerului Educației Naționale și al Cultelor și Artelor, o lege de reorganizare a învățământului teologic care soluționa această dificilă problemă. Nestatornicia regimurilor politice a împiedecat însă punerea ei în aplicare.

Au trecut apoi câțiva ani de grele încercări pentru țară. Dar și de îndreptări curajoase a greșelilor trecute.

Odată cu orânduirea dlui Profesor Ion Petrovici la cârma Ministerului Culturii naționale și al Cultelor și Artelor, problema legalizării stării de fapt în care se afla Academia teologică „Andreiană" a fost urnită pe calea soluționării definitive. Acum un an, cu prilejul unei vizite pe care a făcut-o instituțiilor bisericești și de învățământ superior din Sibiu, după ce s'a informat la fața locului asupra situației și în deplin acord cu I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului, dl Ministru Ion Petrovici a dat asigurări că Academia teologică „Andreiană" va obține satisfacerea dreptelor ei revendicări.

Câteva luni mai târziu, a intrat în vigoare Legea Nr. 386, de organizare a învățământului superior (publicată în „Monitorul Oficial" nr. 118, partea I, din 23 Maiu 1942), care prevedea, în articolul 141, că Academia teologică „Andreiană" ortodoxă română din Sibiu va putea elibera diplome echivalente cu cele de licență în Teologie, dacă

își va organiza studiile și își va recruta Corpul didactic după modalitățile similare celor în vigoare pentru Facultățile de Teologie, iar profesorilor ei li se conferă în acest caz aceleași drepturi de salarizare ca și celor dela Facultățile de Teologie.

In temeiul dreptului Bisericii noastre de a-și pregăti clerul și în conformitate cu prevederile art. 141 din Legea Nr. 386, I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului a procedat la promulgarea noului Regulament al Academiei teologice „Andreiane". Votat în ședința Secțiilor unite ale P. V. Consiliu arhiepiscopesc ort. rom. de Alba-Iulia și Sibiu, care a avut loc în 11 Decemvrie 1942, el a fost publicat în „Telegraful Român" (nr. 50 din 13 Decemvrie 1942) și în „Monitorul Oficial" (nr. 25 din 30 Ianuarie 1943).

La 10 Februarie a. c., Domnul Mareșal *Ion Antonescu*, Conducătorul Statului, a semnat Legea Nr. 75 (publicată în „Monitorul Oficial" nr. 35 din 11 Februarie a. c.), care stabilește modul de organizare și funcționare al Academiei teologice „Andreiane", ca școală superioară de rang universitar.

*

Inălțarea în rang a Academiei teologice „Andreiane", care s'a săvârșit cu respectarea integrală a drepturilor Bisericii noastre de a-și pregăti clerul, este rezultatul meritelor dovedite și unanim recunoscute pe cari și le-a câștigat această înaltă instituție de învățătură și educație ortodoxă românească pe toate tărâmurile ei de activitate.

Dar și al înțelegerii pe care au arătat-o față de devotatele ei strădanii conducerea bisericească și de Stat.

I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului a manifestat în toată bunăvremea un cald interes față de bunul mers al acestei instituții. I-a creat cele mai bune condițiuni de desvoltare rapidă și temeinică. Pe slujitorii ei i-a încurajat și i-a îndrumat la muncă, zi de zi, iar silințele lor le-a răsplătit totdeauna după merit. Peste tot, Inaltul Ierarh a dovedit de repetate ori, prin cuvânt și faptă, că nizuește din tot sufletul la crearea unei școli teologice capabilă să servească în condițiuni optime trebuințele duhovnicești ale

obştei dreptcredincioase de dincoace de munţi. Profesori şi studenţi deopotrivă, i-au ascultat totdeauna îndemnurile înţelepte şi le-au urmat cu însufleţire şi devotament. E cel mai frumos titlu de mândrie al lor. Nu şi-l vor desminţi nici de aici înainte.

Solicitudinea arătată de Guvernul ţării în soluţionarea dreptelor revendicări ale Academiei teologice „Andreiane", a fost întâmpinată cu bucurie şi recunoştinţă de clerul şi poporul ortodox român din Ardeal. Domnul Mareşal *Ion Antonescu*, Conducătorul Statului, a săvârşit astfel un nou act de înţelepciune pe tărâmul politicii bisericeşti, pentru care Ortodoxia ardeleană îi rămâne sincer îndatorată cu rugăciunile ei şi cu slujirea devotată a Neamului românesc prin luminile Evangheliei lui Hristos.

In dl Profesor *Ion Petrovici*, Ministrul Culturii naţionale şi al Cultelor şi Artelor, am văzut totdeauna un slujitor neînfricat al adevărului. Dumnezeu l-a înzestrat cu însuşiri intelectuale şi sufleteşti excepţionale, pe cari le pune în serviciul ţării cu o pasiune luminată. In cazul de faţă, Domnia Sa a soluţionat prompt şi în chipul cel mai norocos o problemă ce li se părea multora insolubilă. Mulţumirile clerului şi poporului din Ardeal îi revin în mod special.

Şi destoinicului dsale colaborator, dl Prof. *Aurel Popa*, tot aşa. Actualul Secretar General al Cultelor şi Artelor posedă toate însuşirile unui înalt dregător, menit să îndrumeze în făgaşuri drepte politica bisericească a conducerii de Stat. Profund cunoscător al vieţii noastre bisericeşti, cult, energic şi entuziast, dsa a tras toate consecinţele din robusta concepţie — de stil ardelenesc — pe care o are despre funcţiunea de neînlocuit pe care o îndeplineşte Biserica străbună în viaţa plenară a Neamului nostru, şi a procedat în consecinţă. Datorită dsale, au fost soluţionate în vremea din urmă atâtea probleme privitoare la raporturile dintre Biserică şi Stat, rămase în suspensie de decenii. Academia teologică „Andreiană", pentru înălţarea în rang a căreia s'a străduit cu atâta tragere de inimă şi cu atâta folos, va pomeni deapururi — cu emoţie şi respect — numele şi fapta acestui distins fost student al ei.

NECESITATEA RELIGIEI

de

Preot Dr. ILARION V. FELEA
Profesor la Academia teologică din Arad

Mai este necesară religia?

Sunt oameni răsleţi, fără simţul răspunderii, mai mult sau mai puţin certaţi cu bunele moravuri şi cu ideile sănătoase, care aruncă vorba că religia şi-a trăit traiul, că în veacul vitezelor, în epoca civilizaţiei tehnice şi în mijlocul preocupărilor materialiste nu mai avem lipsă de Dumnezeu, că omul poate trăi şi fără de Dumnezeu şi fără religie. Din astfel de gânduri şi şoapte, ne-am trezit cu multe biserici goale, care nu sunt altceva decât semne de răsvrătire împotriva religiei.

Este deci firesc şi logic să ne întrebăm: Mai avem lipsă de religie sau nu? Mai avem trebuinţă de biserici, sau... să le închidem? Da sau ba?...

Inainte de a răspunde la aceste întrebări, se cuvine să arătăm: Ce înţelegem prin religie? Ce este religia?

Răspunsurile sunt multe. Răspunsul nostru este acesta: Religia e comuniunea de iubire sfântă dintre Dumnezeu şi om, trăită lăuntric, în inimă prin evlavie şi în afară prin cultul divin, virtuţi şi fapte bune. Mai pe scurt: Religia este iubirea lui Dumnezeu.

Trebue să ne însemnăm că religia nu provine dela om, nu este o creaţie a omului, după cum se spune adeseori, ci este un fenomen dat, un dar dela Dumnezeu. Copiii niciodată n'ar şti ce-i iubirea tatălui sau a mamei, dacă nu s'ar trezi şi nu ar creşte în această iubire. Un copil crescut în pădure, între animalele sălbatice, n'ar şti ce-i iubirea părinţilor. El învaţă iubire din ochii şi de pe braţele părinţilor. Aşa e şi religia. O avem dela Dumnezeu prin iubire şi descoperire. Noi n'am fi ştiut nimic despre Dumnezeu dacă El, mai întâi, nu ne-ar fi iubit şi nu ni s'ar fi descoperit.

Simţul religios este un fapt universal, un fenomen dat, întipărit în sufletul nostru; este o calitate specifică a sufletului, ca şi celelalte simţuri. Omul întreg, omul normal, este acela care are şi îşi desvoltă toate simţurile, inclusiv simţul religios. Omul fără simţul religios este ca şi omul fără simţul văzului sau auzului, un orb, un surd sau mut, un om nereuşit, anormal.

De sigur, unui om fără simţul religios în zadar îi vorbim despre religie, pentrucă îi lipseşte organul aperceptiv, simţul prin care să primească adevărurile religioase. Osteneala de a-l convinge despre adevărul religiei este tot aşa de zadarnică şi inutilă ca şi osteneala de a vorbi orbului despre colori, surdului despre muzică şi mutului despre filipicele lui Demosthene.

Prin urmare, fiinţa religiei este dela Dumnezeu ca dar sau tipar în suflet, ca ori care dar, ca ori care simţ, fără de care omul nu este întreg, nu este normal.

Religia este condiţionată de doi factori: Dumnezeu şi omul. Există Dumnezeu, de existenţa omului cine se îndoieşte, religia e posibilă; nu există Dumnezeu, religia nu e numai zadarnică, dar e o ficţiune, o boală a sufletului, o deşertăciune, un vis himeric.

Că Dumnezeu există, numai nebunii se îndoiesc, oamenii cari au constituţie psihologică defectuoasă, monstruoasă. Orice lucru îşi are un autor, orice lege un legiuitor, orice atelier un conducător, orice copil un tată, orice clădire un arhitect, orice operă de artă un artist creator. Nici lumea nu ne-o putem închipui fără de un Tată creator, fără Dumnezeu.

Dumnezeu există, omul există, religia e deci posibilă.

Dar este religia necesară? Avem noi trebuinţa şi datoria de a trăi cu Dumnezeu în comuniune de iubire? Este aceeaşi întrebare pe care şi-o pot pune şi copiii: Avem noi datoria şi trebuinţa de a trăi în comuniune de iubire cu părinţii?...

De bună seamă că: Da!

Religia e necesară în primul rând *omului*, ca fiinţă călătoare prin viaţă şi peste faţa pământului. Să ne închipuim un călător care se trezeşte la Polul Nord, la Polul

Sud, sau în mijlocul unui pustiu nemărginit. Care ar fi primul lui strigăt?... Doamne!... Ajutor!... Ce groază l-ar cuprinde dacă strigătul lui n'ar avea nici un ecou și nici un răspuns.

Acest călător, pretutindeni pe fața pământului, este omul. De când s'a trezit el pe lume, s'a consolat, s'a întărit, s'a luminat cu credința și cu convingerea că nu e singur în lume, că strigătul lui după ajutor nu rămâne fără de răspuns, că este un Dumnezeu care aude, vede, știe, poate, rânduește și conduce toate. Singurătatea ucide; e ca și întunerecul: plină de primejdii; și ca moartea: urâtă și plină de groază.

Religia este viață și lumină. E făclia cu care omul a ieșit din întunerecul animalității în zarea istoriei și din negura barbariei la lumina culturii. Când nu era nici știință, nici filosofie, nici arte, nici stat, nici școală, nimic din ceea ce constitue astăzi creația, cultura și mândria omului în lume, exista religia. Atunci religia era știința, filosofia, arta, și peste tot școala omenirii.

Religia dă omului un ideal și vieții un scop; un ideal permanent, un scop autentic.

Din instinct și cu toate facultățile și forțele sale sufletești, omul caută lumii și vieții o cauză, un rost, un scop, un ideal. *Rațiunea caută adevărul, voința binele și inima fericirea.*

Căutăm setoși *adevărul* suprem, o concepție sigură despre lume, viață și om. Ne întrebăm: de unde venim, ce suntem, ce rost au toate și unde mergem?... La aceste enigme și întrebări mari, nimeni nu poate răspunde fără ajutorul religiei. Religia a pătruns mai adânc în tainele adevărului vieții; ea dă răspunsurile cele mai serioase întrebărilor celor mai grele; ea oferă omului cea mai solemnă, cea mai serioasă, cea mai mulțumitoare, cea mai luminoasă și mai adevărată concepție despre lume, viață și om. De aceea religia este de cea mai mare trebuință pentru rațiunea omului în drumul ei printre enigme, spre aflarea adevărului suprem.

Dar, în drumul spre adevăr, voința omului nu face totdeauna *binele;* omul nici nu știe totdeauna ce e binele

și ce e răul. Tot religia este lumina care ne desvălue conștiința și cunoștința binelui suprem.

Fericirea supremă, după care însetează și aspiră atât de mult inima omului, tot religia o dă. Toți oamenii caută fericirea; toți luptă pentru fericire; toți aleargă neodihniți, „din straja dimineții până în noapte" și dela naștere până la moarte, după fericire. Dar câți pot spune că sunt într'adevăr fericiți?... Dacă omul ar fi creatorul fericirii toți oamenii ar trebui să fie fericiți, pentrucă toți doresc și vreau să fie fericiți — și nu sunt. Ba se pare că e mai multă fericire în condiții care par nefericite și e mai multă nefericire în condiții care par fericite. De pildă, e mai multă fericire în condițiile sărăciei și a simplității, decât în condițiile bogăției și a vieții atât de complicate pe care o ducem mai ales pe la orașe. Ce sunt teatrele, cinematografele, cafenelele, cluburile, stupefiantele și băuturile alcoolice decât surogate, mijloace prin care oamenii banilor și ai plăcerilor trupești caută — în zadar — să-și creeze beții și fericiri artificiale.

Fericirea este o grație dela Dumnezeu, un dar care răsplătește virtutea și sfințenia vieții, o binecuvântare a religiei. După beție, în care își caută unii fericirea, oamenii sunt triști, obosiți, rușinați în fața propriei lor conștiințe. Dar după o sfântă Cuminecătură, cât sunt oamenii creștini de senini, ușori, înnoiți, buni, plini de bucurie, fericiți. De ce? Pentrucă fericirea e fructul curățeniei sufletești, e darul sfințeniei, este un bun ceresc dobândit. Inima omului religios e plină de lumină și totdeauna în sărbătoare. Iată cum religia este de trebuință omului, în interesul propriei sale fericiri, în interesul bucuriei după care tânjesc inimile noastre ale tuturora.

Dar și în fața nefericirilor religia este cea mai mare forță consolatoare. In fața morții, a durerii și a suferinții, tot religia este cea care mângăe, puterea care transformă otrava în leac vindecător, lacrimile de durere în lacrimi de mântuire.

Prin urmare, *religia este necesară omului pentrucă între enigme oferă rațiunii adevărul suprem, o concepție veridică despre lume, viață și om; pentrucă în mijlocul con-*

tradicțiilor oferă voinței binele suprem și pentrucă în mijlocul artificiilor și surogatelor oferă inimii fericirea supremă.

Dar religia nu este necesară omului numai din punct de vedere metafizic, istoric și psihologic, ci și din punct de vedere moral. Față de Dumnezeu, ca și față de părinți, noi oamenii ne aflăm în situația de creaturi și creaturile sunt dependente de Creator. Cui îți face un bine, îi mulțumești, îi scrii, îi faci complimente, îi arăți un adevărat „cult civil". Părinților de asemenea le arătăm toată cinstirea și mulțumirea noastră. Pentru bunurile de trebuință îi rugăm, pentru cele date le mulțumim, pentru greșelile făcute le cerem iertare. Așa, și neasemănat mai mult decât atât, suntem față de Dumnezeu, pe care îl adorăm, îl rugăm, îi mulțumim, îi cerem de toate și-l proslăvim pentru toate, — și-i aducem astfel „cult religios". Omul nerecunoscător este un monstru și în fața oamenilor și în fața lui Dumnezeu.

In rândul al doilea, *religia este necesară familiei*, nu numai individului, pentrucă nu numai omul, ci și familia este creația lui Dumnezeu. Și după cum omul e dator să-și cunoască și să-și adore Creatorul, tot așa și familia. De când există istorie și preistorie, tot ce a fost mai sfânt, mai serios în familie, începând cu căsătoria, a avut caracter religios, — și la păgâni, nu numai la creștini. Cel dintâi altar a fost căminul familiar, și numai atâta timp familia e celula societății sănătoase, cât arde pe vatra ei *focul sacru* al credinței în Dumnezeu, al dragostei religioase, al tradițiilor și al speranțelor sfinte. Când focul sfânt al religiei se stinge pe vatra familiei, este un semn care prevestește nenorociri mari, dezastre inevitabile; atunci miroase a putregai și a moarte. Familia fără religie este familia amorului liber, e familia divorțurilor și avorturilor, cuibul viciilor și al blestemelor.

Religia este o datorie și o trebuință pentru soț, soție și pentru copii. Soțului, pentru a-și îndeplini cu vrednicie rolul de bărbat luptător pentru bunăstarea și fericirea casei; soției, pentru a-și îndeplini cu cinste rolul de regină a căminului, de soție credincioasă și mamă bună; iar copiilor, pentru a învăța să deosebească lumina de întu-

neric, să crească în virtute și să osândească viciul, să facă binele și să se ferească de rău. *„Toată educația bine făcută se reazimă pe religie"* (Diderot). E prea bine știut că reforma unui învățământ nu se poate rezolva norocos, fără concursul religiei. Religia este o forță, atât în educație cât și în instrucție. Timpurile de criză ale învățământului sunt timpuri de criză religioasă și morală. Eliminarea religiei din școală are rezultate dezastruoase. Cine n'are religie, n'are nici familie și cine n'are familie, n'are nici patrie. Religia e oxigenul familiei. Fără religie, familia tânjește și moare.

In rândul al treilea, *religia este necesară societății*. Nu există societăți organizate fără religie. Dacă totuși ele există, apoi sunt corupte, sunt putrede și dispar. Societatea religioasă este o societate pacificată, o societate serioasă, o societate morală, o societate care înflorește și progresează în toate privințele. Religia dă societății forță prin oamenii de caracter pe care îi formează școala ei altruistă, coeziune prin cultul comun care nivelează și solidarizează pe toți membrii ei mari și mici, bogați și săraci, învățați și neștiutori, bărbați, femei și copii.

Nicăiri nu dispar și nici nu pot dispare inegalitățile sociale — care sunt inegalități naturale — cum dispar în religie și nicăiri nu se simțesc oamenii mai împăcați și înfrățiți unii cu alții ca în fața altarului comun și a lui Dumnezeu, care-i Tatăl tuturor.

Religia este necesară Statului. Toate așezămintele lui este imperios necesar să fie puse sub ocrotirea și cârmuirea lui Dumnezeu, deoarece toate sunt organizate pe temeiul principiului autorității și principiul autorității se întemeiază pe religie. Nu este stăpânire decât dela Dumnezeu și stăpânirile care sunt, dela Dumnezeu sunt rânduite (Rom. 13, 1). Principiul autorității nu are sprijin mai puternic decât în religie, nici drept în afară de religie, deoarece nici un om nu are drept asupra altui om. Dacă totuși are, acest drept nu-l are dela sine, ci dela Dumnezeu, în vederea binelui comun. Fără respectul autorității, supușii cad în anarhie; fără respectul supușilor, autoritatea e abuzivă; fără respectul religios și moral al le-

gilor, statul se descompune. Fără religie statul este un monstru, un despot, un Leviathan. Un stat fără religie este o statue nebună care-și aruncă singură piedestalul (Bougaud). Religia asigură propășirea popoarelor și consacră dreptul proprietății, siguranța vieții, respectul legilor și al jurămintelor. A existat un singur stat-oraș ateu, Liberia, în America, întemeiat de Robert Oven (†1858), dar a dispărut curând, cetățenii lui neputându-se înțelege unii cu alții. Statul bolșevic este ultima dovadă care îndreptățește constatarea că stat prosper din punct de vedere moral, material și spiritual, fără concursul religiei, n'a existat, nu există și nici nu va exista. Dacă un stat oarecare s'a smintit de a prigonit religia, ea nu a pierit, ci s'a ascuns în coștiința oamenilor, cum dispar unele râuri prin munții calcaroși, ca să reapară nici nu știi când și unde. Stat tiran există fără religie, stat cinstit nu.

Toți marii legislatori ai lumii: Hamurabi, Manu, Minos, Solon, Licurg, Zoroastru, Confucius, Numa Pompiliu, Moise, Mahomed, Justinian și alții, au considerat și recunoscut statul întemeiat pe religie și autoritatea emanată dela Dumnezeu. Dela Xenofon și Platon până la guvernanții de astăzi, putem aduce, în acest scop, nenumărate mărturii celebre. Plutarch zice: „E mai ușor a zidi un oraș în aer, decât a constitui un stat fără credință și fără religie". Machiavel scrie: „Atașamentul la religie este chezășia cea mai sigură a măririi unui stat. Cei ce încearcă să distrugă religia într'un popor, sunt cei mai răi dușmani ai societății, al cărei fundament îl sapă". Montesquieu spune: „Prințul care n'are religie este un animal îngrozitor, care nu se simte liber decât atunci când sfâșie și devorează". Rousseau constată că: „Niciodată nu a fost fondat un stat căruia religia să nu-i fi servit ca bază".

Religia e necesară justiției. Intreaga justiție se întemeiază pe principiul responsabilității morale, care-i un principiu religios. Dreptatea vine din adâncul conștiinței religioase-morale. Dreptatea care se face numai din litera legii, adeseori este o nedreptate strigătoare la cer. Cu litera legii s'au ucis toți profeții lumii, în frunte cu Mântuitorul. Dreptatea nu se poate nici identifica, nici lega-

liza, nici distribui fără religie. Ce dificultăţi întâmpină justiţia fără religie, ne putem da seama când se prezintă în faţa magistraţilor inculpaţi, martori şi apărători fără conştiinţă religioasă. Câte jurăminte false şi erori judiciare nu se întâmplă când numele lui Dumnezeu se ia în deşert şi când dreptatea se distribue după alte criterii decât cele religioase, care sunt sfinte şi veşnice...

Religia e necesară moralei. O morală adevărată îşi scoate puterile din principiile religiei. Religia este isvorul şi rădăcina moralei, morala e fructul religiei. Cum sunt principiile religioase, aşa sunt şi normele conduitei morale. O religie cu cât e mai superioară, cu atât inspiră o morală mai superioară. Creştinismul are o morală neîntrecută şi desăvârşită tocmai pentrucă se întemeiază pe religia revelată de Mântuitorul, pe religia perfecţiunii. Când religia încetează să mai inspire şi să influinţeze morala, e semn rău, e semn de decadenţă. Morala liberă sau morala laică, etica filosofică, are tocmai acest defect fundamental: independenţa faţă de religie. De aceea ea nici nu există decât ca elaborare mintală, ca lucrare raţională, ca produs de bibliotecă, fără putere de dinamizare şi trăire.

Religia este necesară artelor. Toate artele s'au născut din religie, sunt fiicele religiei şi numai atâta timp sunt creatoare şi binefăcătoare, cât ţin legătura morală cu religia. Cele mai mari capodopere literare, picturale, sculpturale şi arhitectonice ale omenirii, sunt religioase. Să scoatem partea religioasă din inspiraţiile artistice şi vom vedea cât de sărac este spiritul creator al omului. Religia inspiră artele şi le fereşte de superficialitate şi artificialitate, de decadenţă şi pornografii, dându-le în toată vremea de meditat ideile şi problemele cele mai adânci, cele mai grave, cele mai serioase, cele mai binefăcătoare şi salvatoare.

Religia este necesară filosofiei. Cineva a spus, pe bună dreptate, că „religia îi ajută omului să înţeleagă universul. Filosofului, îi ajută să-l înţeleagă pe om" (Aegerter). Fără luminile religiei, filosofia este lipsită de unitate şi scop este turnul Vavilonului.

Religia este necesară ştiinţei, în deosebi aplicaţiilor ei. Ştiinţa fără religie este Sodoma şi Gomora, transformă

omenirea în iad. In loc să aducă prin invențiile ei un spor de putere, de bine și de fericire, nimicește toată truda omului, toată cultura și civilizația veacurilor. Se pare că nimeni n'a avut intuiția binefacerilor, dar și a primejdiilor științei, ca celebrul Nobel, când deodată cu invenția dinamitei a stabilit binefăcătorul său premiu pentru pace. A prevăzut ca nimeni altul la ce urmări dezastruoase poate să ducă știința fără conștiință, știința fără religie.

Religia, în genere, e necesară culturii. Prin cultură înțelegem îmbunătățire, desvoltarea și desăvârșirea însușirilor bune. Ea începe din și prin religie. Toate popoarele care au lăsat urme în istorie, și-au început cultura prin religie și cele mai celebre din creațiile lor culturale au caracter religios, ceea ce înseamnă că religia totdeauna a fost ferment creator și susținător de cultură. Susținând mereu năzuința spre mai bine și nemulțumirea față de viața prezentă, biciuind mereu moravurile rele și stimulând virtuțile, religia — direct și indirect — este cea mai puternică forță de creare, inspirare și propagare a culturii. Nu este lipsit de semnificație faptul că diferitele culturi ale popoarelor antice au apărut și dispărut deodată cu religia din care s'au născut.

Iată atâtea glasuri care strigă da!... atâtea așezăminte care reclamă și atâtea motive care justifică necesitatea religiei. Toate arată cu temeiuri neclintite că religia este necesară în veacul veacului și că omul are în chip firesc datoria și trebuința de a trăi o viață severă și serioasă, o viață de comuniune cu Dumnezeu prin iubire și adorare sfântă, o viață religioasă.

Religia a creat sfințenia familiei; fără religie, familia se destramă.

Religia a creat autoritatea statului; fără religie, statul devine abuziv, tiran, Leviathan.

Religia a creat artele; fără religie, artele, științele, filosofiile, etc. pot deveni mijloace de descompunere morală și decadență generală.

Religia a creat cultura; fără religie, cultura devine o floare pe care toată lumea o calcă în picioare.

Cine neagă necesitatea religiei, neagă și omul, și familia, și societatea, și statul, și justiția, și morala, și arta, și filosofia, și știința, și cultura omenirii, neagă și desființează toate forțele și așezămintele de veacuri ale omenirii și în locul lor așează haosul.

Dar s'au făcut și *obiecțiuni* împotriva necesității religiei. Sunt necredincioși, certați cu morala, oameni cu gândirea pervertită și cu sentimentele stăpânite de otrava urii, cari invocă fel și fel de pretenții și prejudecăți cu ajutorul cărora combat, cu o perseverare diabolică, necesitatea religiei. Vom prezenta pe rând cele mai populare dintre aceste obiecțiuni.

Intâi, se spune și se susține că Dumnezeu nu are lipsă de iubirea și adorarea noastră. Așa e. Nu Dumnezeu are trebuință de religie, ci noi oamenii, pentrucă noi umblăm prin întunerec și avem lipsă de lumină, noi suntem făpturi și avem lipsă de binecuvântarea Creatorului, noi suntem cei mici și slabi și goi și greșiți, noi avem lipsă de harul Domnului, așa după cum datornicii au obligații față de creditori și copiii față de părinți, nu invers. Nici tata nu are trebuință de respectul și iubirea copiilor și totuși, copiii, în interesul creșterii și fericirii lor, sunt datori să-și cinstească și să-și asculte părinții. In aceeași situație se află și omul față de Dumnezeu: în situația de făptură, datoare să-l iubească și să-l adore pe Dumnezeu, creatorul și binefăcătorul său.

Altă obiecțiune: Cei răi o duc pe pământ ca și cei buni și de multe ori virtutea e răsplătită cu nefericirea și viciul cu fericirea. Prin urmare religia nu e necesară, pentrucă nu asigură o cumpănă dreaptă între faptă și răsplată. Obiecțiunea aceasta e veche, populară și, să recunoaștem, ispititoare. Totuși nu este întemeiată. Intâi, pentrucă răsplătirea virtuții cu suferința nu e regulă și destuleori viciul e pedepsit și pe pământ. Al doilea, pentrucă religia nu asigură oamenilor răsplata dreaptă și fericirea veșnică pe pământ. Noi pe pământ trăim un timp de probă, sub regimul pregătirii și al libertății. In rândul al treilea, pentrucă nimic nu ne asigură cu mai multă siguranță și cu mai mult optimism de cât religia că triumful

final va fi al binelui, nu al răului. In rândul al patrulea, pentrucă răul și nedreptatea nu vin dela Dumnezeu ci dela oamenii răi, dela spiritele rele. In rândul al cincilea, suferința drepților e semnul dăruirii, al supremei iubiri, așa după cum au fost jertfele tuturor martirilor și mai presus de toți a Mântuitorului.

Altă obiecțiune: Sunt oameni pe cari nu-i preocupă originea, conduita și destinul lor. Da, există indiferenții sau nepăsătorii, dar aceștia sunt excepții, oameni de cele mai multe ori fără căpătâi, netrebnici pe cari nu te poți rázima la nimic, stâlpii cafenelelor, fără simț de răspundere, putregaiul societății. Aceștia nu vor fi niciodată stâlpi de biserică.

Altă obiecțiune: Sunt oameni cinstiți și fără religie și oameni religioși dar păcătoși. Sunt, dar nu aceasta e regula generală. Oamenii cinstiți și fără religie sunt excepțional de puțini și câți există, sunt expresia mediului religios în care trăesc; ei simt influința mediului și puterea conștiinței și a legilor morale și civile sub imperiul cărora trăesc. Iar în privința oamenilor religioși și păcătoși, trebue să ne însemnăm în primul rând că perfecțiunea nu ne este dată nici unuia pe pământ și în rândul al doilea, oricine ar fi religioșii, în generalitatea cazurilor, sunt superiori și numeric și calitativ celor fără de religie. „Sfinții laici" sunt disparenți față de „sfinții religioși". Să cercetăm tribunalele, temnițele, azilurile, spitalele cu toți clienții lor, și vom constata că nu practicele religioase i-au adus aici și nu principiile morale și religioase sunt acelea cari îi aruncă în brațele disperării și ale nefericirii, ci tocmai lipsa lor.

Altă obiecțiune: Religia e adversara bucuriei. Și obiecțiunea aceasta e mincinoasă. Nu este bucurie mai curată și mai sfântă decât bucuria religioasă, decât bucuria împlinirii principiilor morale, „bucuria sfinților". Religia este adversara bucuriilor egoiste, vinovate, a bucuriilor diabolice, a bucuriilor false, a bucuriilor trecătoare, și în acelaș timp e vestitoarea bucuriilor adevărate, neprihănite, altruiste, îngerești și eterne; a bucuriilor care nu aduc mustrarea conștiinței și nenorocirea familiilor și a semenilor,

ci a bucuriilor care aduc lauda conştiinţei şi fericirea şi a familiilor şi a semenilor.

Altă obiecţiune: Religia e bună pentru femei, zic unii bărbaţi; pentru copii, zic unii părinţi; pentru bătrâni, zic unii tineri; pentru bogaţi, zic unii săraci; pentru popor, zic unii nădrăgari orăşeni. Iarăşi judecăţi false, deoarece motivele care justifică necesitatea religiei pentru unele vârste sau categorii sociale, sunt valabile pentru toate vârstele sau categoriile de oameni. După cum toţi oamenii caută adevărul, binele şi fericirea, toţi au trebuinţă de religie: copiii şi tinerii, pentru a-şi lumina drumul vieţii şi pentru a-şi lămuri noţiunile despre bine şi rău, virtute şi viciu, fericire şi suferinţă, viaţă şi moarte; bărbaţii şi femeile, pentru a-şi cunoaşte şi îndeplini în cinste şi curăţenie datoriile de soţi, poruncile şi legile sfinte care fac din căminul lor un colţ de raiu; bătrânii, pentru a se pregăti pentru viaţa veşnică; săracii, pentru a se mângăia şi încuraja; bogaţii, pentru a se mustra şi îndrepta spre binefaceri; conducătorii şi slujbaşii, pentru a da exemple bune supuşilor şi pentru a-şi examina conştiinţa răspunderilor; poporul, pentru a-şi înţelege datoriile religioase, morale, ostăşeşti şi cetăţeneşti. Toţi oamenii, la toate vârstele, au lipsă de religie pentru a-şi cunoaşte prin ea rostul vieţii şi voinţa lui Dumnezeu.

Altă obiecţiune: Religia este un opium pentru popor, o otravă prin care capitalismul burghez ameţeşte mulţimea, o beţie din care lumea trebue să se trezească. Este una din cele mai infame acuze care s'a adus vreo dată religiei, cu scopul de-a o discredita, de a-i înlătura necesitatea; e teza criminală susţinută de socialismul ateu, care nu vede în religie decât o organizaţie egoistă ce se susţine prin superstiţii, falsuri şi minciuni convenţionale. Obiecţiunea aceasta e marfa cea mai murdară care s'a vândut pe pieţele lumii şi care este cu atât mai falsă cu cât religiei numai învinuirea de a fi în slujba capitalismului nu i se poate aduce când ea luptă din toate puterile împotriva minciunilor, abuzurilor şi bogăţiilor imorale. Opiul poporului este minciuna demagogiilor, nu harul religiei; opiul poporului e propaganda imorală ce se face împotriva re-

ligiei de către oameni iresponsabili, care n'au nici un Dumnezeu, nici patrie, nici familie, nici suflet; opiul poporului este minţirea neruşinată a poporului, pentru a-i răpi libertatea, proprietatea şi chiar sufletul dacă se poate. Iată otrava care ameţeşte, rătăceşte şi bolnăveşte minţile oamenilor slabi de înger, otravă grozav de primejdioasă, pe care religia nu va înceta niciodată s'o denunţe şi s'o osândească până la nimicire.

In fine, încă o obiecţiune: „N'am vreme de religie;" „sunt foarte ocupat, n'am vreme să merg la biserică" — sunt cuvinte care cuprind cea mai obişnuită şi mai ieftină scuză de care se folosesc oamenii pentru nepăsarea lor religioasă

Pentru a desvălui şi minciuna acestei obiecţiuni, e bine să ne facem o mică socoteală. Intr'un an sunt 8760 ore. Atâta timp are omul într'un an dela Dumnezeu. Nimeni nu are pretenţia să spună că vremea şi viaţa stau în puterea lui. E logic şi firesc, deci, să ne întrebăm: Din aceste 8760 ore, câte dăm noi, fiecare, lui Dumnezeu? Câte ore de acestea le petrecem la biserică şi la rugăciune? Din 8760 ore dăm noi lui Dumnezeu cel puţin 100, 50, sau barem 10?... Iată cum se arată falsitatea oamenilor indiferenţi faţă de religie, faţă de biserică şi faţă de Dumnezeu. Primesc şi nu dau nimic; sau dacă dau, apoi dau nenumărate ore leneviei, plimbării, distracţiilor şi sunt grozav de sgârciţi când e vorba de religie.

Dar, după toate acestea, cel mai cinic dintre nepăsătorii faţă de religie, poate să întrebe: „Ce-mi dă mie religia?..." Este o întrebare care se aude adeseori şi care nu trebue lăsată fără de răspuns.

Religia, vorbim de religia noastră creştină, ne dă bunuri de care nu ne dăm seamă deajuns, daruri de care nimeni nu ne mai dă.

Religia ne dă numele de creştin, cel mai cinstit nume ce-l poate purta un om.

Religia ne dă credinţa mântuitoare. Nu orice credinţă, care poate să fie şi diabolică, ci credinţa sfântă, „încredinţarea despre cele nădăjduite şi dovedirea lucrurilor viitoare", adică concepţia creştină despre Dumnezeu,

despre lume, despre om, Biserică, mântuire, sfinţire şi viaţă veşnică.

Religia ne dă viaţa sfântă, prin harul sfintelor Taine, pe care nici o altă doctorie nu ne-o poate da.

Religia ne dă libertatea, adică independenţa faţă de rău.

Religia ne dă cultul morţilor, comuniunea sfinţilor, legătura viilor cu morţii, care numai prin religie se poate face.

Religia ne dă sărbătorile cu tot farmecul şi cu toate bucuriile lor sfinte.

Religia ne dă preotul, cel mai bun prieten în toate împrejurările vieţii, dela naştere până la moarte.

Religia ne dă Biblia, Sf. Scriptură, cartea vieţii şi a omenirii.

Religia ne dă Biserica, aşezământul mântuirii.

Religia ne dă pacea cu Dumnezeu şi viaţa veşnică, tot bunuri şi haruri cereşti, pe care nimeni nu ni le poate da sau afla în afară de religie. Iată ce ne dă religia.

Din tot ce am spus până aci, necesitatea religiei este, credem, pentru toţi şi pentru totdeauna invederată. Concluzia practică ce se desprinde din expunerea făcută, este dictonul: *Ţine legea!... Ţine religia!...* Este o singură lege: religia, legea dumnezeească moştenită dela părinţi, testamentul strămoşilor. Ţine legea „fără pată şi fără vină" (I Tim. 6, 14). Ţine legea tatălui tău şi nu uita învăţătura mamei tale, căci povaţa e sfeşnic şi legea lumină, iar sfatul şi învăţătura sunt calea vieţii (Prov. 6, 20—23).

CĂDEREA IERUSALIMULUI

de

Diacon Dr. G. G. STĂNESCU

Profesor la Academia teologică din Cluj

Era în preajma anului 67 d. H. Poporul jidovesc, ca naţiune independentă, îşi trăia ultimele zile. Timpul sorocit pentru convertirea lui la creştinism, părea că se apropiase de sfârşit, cu toate că jidovii neînduplecaţi credeau că legea lui Moise trebue să se menţină în veci. Ei nu puteau, şi nu voiau să înţeleagă, că cetatea Ierusalimului, cu templul său care fusese centrul de gravitate al cultului mozaic, nu mai are valoarea şi importanţa de odinioară. Ei nu puteau să creadă, că „Fiul Omului", născut în ieslea sărăcăcioasă din Betleem, a venit în lume, să pună capăt definitiv legământului celui vechiu, în locul căruia înfiinţase unul nou, un legământ al iubirii şi al milosteniei, nu al formelor seci şi rigide, cum fusese cel vechiu. Ei nu voiau să înţeleagă, că legea lui Moise a avut doar un caracter trecător. Era deci necesară toată puterea evenimentelor, pe care Providenţa le rezervase, pentru a putea potoli aceste credinţe deşarte şi rătăcite.

Nici argumentele cele mai mişcătoare ale îndurării sau ale iertării, nici prin măsurile cele mai drastice, acest popor încăpăţinat şi îndărătnic, nu a putut fi îndrumat pe calea care i-o croise destinul şi graţia divină. Până şi cele mai proeminente proorociri mesianice le-au răstălmăcit greşit, cu tendinţe politice şi caracter particularist naţional. Şi fiindcă în năzuinţele lor, pline de patimă oarbă, au fost amarnic înşelaţi, ura lor faţă de puternicii Romani şi de aderenţii mult urgisitului şi defăimatului Hristos, a crescut înzecit.[1]

[1] Au susţinut când pe Pompeius, când pe Iulius Caesar. După căderea aceluia s'au ataşat lui Cassius şi Brutus. Dela aceştia, s'au aruncat în braţele triumvirilor anului 43. In timpul luptelor dintre Marcus Antonius şi Octavianus, au fost mai întâi de partea lui Antonius, iar când a început să-i apună steaua norocului, au trecut în tabăra ultimului. Deci jidovii au ştiut să se acomodeze totdeauna situaţiei momentane.

Zilele de groază ale ultimei perioade a republicii romane, din care în cele din urmă a ieşit învingătoare dictatura militară a lui Octavianus, trecuseră. Timpul în care jidovii îşi schimbau „fidelitatea cu persoana celui mai tare", trecuse şi el.

In asprimea nouilor conducători ai Palestinei: procuratorii din Caesarea, vedeau o nelegiuire, o crimă, care trebuia răzbunată fără întârziere. Era deci evident, că „aleşii lui Iahve", loviţi în sentimentele lor cele mai intime, uitând de toate privilegiile[1] de care se bucurau, erau gata să se răscoale ori de câte ori găseau prilejul. Şi nu arareori era cazul, când, în urma vreunui incident cu stăpânirea, provocat fireşte tot de ei, armata Caesarului se vedea silită să profaneze templul.[2]

In asemenea împrejurări, aceia, care fuseseră aleşi de cerescul Domn, drept unelte pentru desăvârşirea scopurilor Sale divine, au înscenat revolte cu caracter naţional. In revoluţionarii contra stăpânirii romane, vedeau totdeauna pe câte un „nou Mesia",[3] venit să-i scape de jugul roman. *Iuda Gaulanitul* şi fariseul *Saddok,* sub conducerea cărora jidovii fac răscoale mesianice, pun bazele unui partid ultranaţionalist al Zeloţilor, mai bine zis al „cuţitarilor". Cei doi pretindeau că numai Iahve are dreptul să domnească peste „poporul ales", că legea lui Moise nu are valoare decât pentru el, şi că ei nu au să se supună altor legi. Acestui „partid sfânt", trebuie să i se jertfească tot, şi averea şi viaţa, căci el a pornit lupta pentru scuturarea

---

[1] Jidovimea palestiniană precum dealtfel şi ceilalţi iudei, care trăiau în imperiu, s'au bucurat de multe favoruri. Astfel, drept răsplată pentru ajutorul dat de Antipater în anul 47 d. H., Iulius Caesar a restabilit statul iudaic, acordându-i favoruri largi, apărând cultul lui Moise împotriva atacurilor Grecilor şi ale Romanilor. In acele zile, cadouri împărăteşti au luat drumul Ierusalimului spre a împodobi templul.

[2] Faţă de iudei, Romanii s'au arătat foarte îngăduitori. Astfel Caligula şi-a încărcat prietenul Iulius Agrippa cu daruri împărăteşti, conferindu-i chiar titlul de rege al Judaeei, Galilaeei şi Paereei. Claudius a acordat tuturor iudeilor dreptul de „cetăţean roman". Cu toate acestea jidovii erau nemulţumiţi. De altfel când e mulţumit acest popor? Să aibe toate bunătăţile pământului şi totdeauna se va plânge spunând: „Ar putea să fie şi mai bine".

[3] Eusebiu al Caesareei: Istoria Bisericească, III, 8; Bell. IV, 312 şi urm. Suet. Vesp. 4; Tacit. hist. V, 13.

jugului roman. Cei doi instigatori asigurau poporul, că acțiunea lor va fi încununată de succes, întru cât se bucură de sprijinul lui Iahve. Plata impozitelor era socotită ca ceva ce nu cadrează cu perceptele legii. O insultă adusă jidovilor de garda romană, care păzea templul, și arderea unei foi din cartea legii, de către un soldat, au dat naștere, sub procuratorul Cumanus, la tumulte violente. Din nou, armele nu mai găsesc odihnă. Ura creștea, pe ambele părți, din zi în zi, tot mai mult. Convietuirea mai departe, părea ceva imposibil, fiecare parte contrară, urmărind ideea stârpirii reciproce.[1] Sub procuratorul Festus, iudeii recurg la intervenția criminalei împărătese Poppaea Sabina, soția lui Nero, o prozelită a iudaismului, spre a obține noui favoruri.

Pe timpul lui Pilatus veni ordinul, ca pajurile lui Tiberius, să fie păstrate în loc de cinste, în templul din Ierusalim. Această poruncă era socotită drept o profanare a lăcașului „sfânt". După mai multe insistențe, ordinul a fost revocat, dispunându-se, ca pajurile imperiale să fie duse la Caesarea și așezate într'un templu închinat Caesarului. Mai târziu, ordinul lui Caligula, care s'a arătat foarte binevoitor față de supușii prietenului său Agrippa, care a tolerat ca tovarășii săi întru botezul cu briceagul să se pregătească fățiș pentru răsvrătirea împotriva Romei, prevedea așezarea unei statui în templul din Ierusalim, a produs iarăși mare agitație, și ar fi avut urmări grave, dacă între timp, murind Caesarul, ordinul nu ar fi fost anulat.

In fața acestor umiliri, cum le socoteau jidovii, singura mângăiere le era nădejdea, că Mesia, nu va întârzia să vină, răsbunându-i și restabilind falnicul tron al lui David, despăgubindu-i totodată de toate mizeriile suferite pentru credința lor.

In speranțele lor deșarte au fost necontenit amăgiți de nenumărați șarlatani, care dându-se drept mult așteptatul

---

[1] Theodor Mommsen, care pare a fi fost mai curând un filo-semit decât un anti-semit, vorbind despre acele timpuri spune: „In der Unverträglichkeit der vom Schiksal nun doch einmal zusammengekoppelten Reichsgenossen verschiedener Nationalitäten, lag die grosse Gefahr".

Mesia, le-au provocat zile negre. Un astfel de pseudo-Mesia, amăgeşte un considerabil număr de iudei, pe care îi duce afară, la râul Iordan, unde sunt masacraţi de legionarii romani, care credeau, că au de-aface cu un grup de revoluţionari. Un altul, îi duse pe muntele Măslinilor, cu care ocazie, o parte din naivii lui Israel, căzură în captivitate, parte îşi plătiră entuziasmul cu viaţa. In fine un al treilea excroc, ademeneşte un număr mare să-l urmeze într'un pustiu, unde deasemenea îşi găsiră moartea, sau lanţurile sclăviei.

Răsplata pentru cele comise pe Golgota nu întârzia să vină! Se apropiaseră zilele negre ale răsbunării,[1] de care vorbise Mântuitorul cu lacrimi în ochi. Peste Ierusalim şi fiii lui Israel căzuse „strâmtoare şi urgie mare".[2] Crima săvârşită pe dealul Căpăţânii contra lui Hristos, trebuia spălată cu sânge. Naţiunea jidovească, pornită odată pe panta declinului, luneca cu paşi vertiginoşi. Zadarnic s'au năzuit fariseii zeloşi, în frunte cu faimosul *Şammai*, să ţină trează în conştiinţa poporului ideea, că jidovul nu poartă alt jug decât cel al lui Iahve, şi că este o ruşine de a recunoaşte alt stăpân, decât pe „Domnul Savaoth".

Falnica Roma crezuse că a sosit momentul, ca toate stătuleţele federale de la graniţa orientală să fie disolvate. Şi ceeace a accelerat considerabil desideratul Romei în politica ei de cucerire, aducând cu sine şi nimicirea statului iudaic, a fost faptul, că Palestina, ţărişoara cu cel mai fanatic popor, — care după moartea regelui Agrippa, devenise iarăşi o provincie romană, — nu putea fi condusă cu binele şi cu blândeţe. Prin înlăturarea antisemitului Burrus, care îndrăznise să conteste dreptul de cetăţenie al jidovilor din Grecia, iudeii prind curaj, devenind iarăşi provocatori.

Procuratorul Gessius Florus,[3] — un favorit al Caesarului Nero, — se văzu silit să pedepsească cu moartea pe

---

[1] Evanghelistul Luca XXI 22.
[2] Ibidem XXI, 23; Mat. XXIV, 21.
[3] Ant. XX, 111; Bell. II, 277 şi urm.; Schürer, I, 489.

cruce, într'o singură zi, peste două mii de jidovi recalcitranţi.[1]

Orientul întreg fiind în acele zile frământat de credinţa generală, păstrată prin tradiţie, că bărbaţi din Iudeea îşi vor însuşi domnia lumii,[2] proorocire pe cari romanii au tălmăcit-o referitor la venirea unui împărat bun, a fost explicată de poporul jidovesc, ca referindu-se la ei. Şi rezultatul a fost, că s'au răsculat contra Romei.

De când Iudeea a fost anexată imperiului, era încontinuu frământată de revolte provocate de neînţelegerile jidovilor cu cei din Syria şi Grecia, cât şi din cauza tratamentului inaugurat de nouii conducători: procuratorii romani. Atmosfera din Palestina devenise apăsătoare şi grea. O zăpuşeală cumplită se lăsase peste „ţara iudeilor". Norii se apropiau din ce în ce unii de alţii, gata în orice clipă să se arunce unii asupra altora şi să pricinuiască un prăpăd de plumb cu scrâşniri de foc. Când Nero s'a pronunţat, în conflictul dintre iudeii din Palestina şi cei din Alexandria, pentru ultimii, îndârjirea celor cari provocaseră cearta în Caesarea,[3] şi-a ajuns culmea. Jidovimea palestiniană a început să trâmbiţe: „pornim rebeliunea!" Cu drept cuvânt a spus istoriograful Tacitus: „Orientul vrea să se ridice, iar Iuda vrea să-şi însuşească domnia universală". O singură scăpărătură de cremene, şi focul era aprins.

In anul 66 d. H., un fulger brusc, crainic al furtunii apropiate, sfâşie tăriile cerului încărcat. Focul revoltei se aprinse în Ierusalim,[4] când Gessius Florus atacă comorile templului,[5] jefuind sanctuarul oraşului sfânt.[6] Palestina era în fierbere. Cetatea Antonia, din apropierea templului, e asaltată şi toată garda romană ucisă. Sentinelelor, care făceau de pază pe cetatea superioară din Sion, li se acordă trecere liberă, cu condiţia să depună armele. Cum i-au văzut rebelii desarmaţi, s'au năpustit cu furie animalică asupra lor, măcelărindu-i fără milă.[7] Celelalte garnizoane romane din Iudeea au fost parte omorâte, parte izgonite

---

[1] Hase, pag. 199. [2] Suet. Vesp. 4; Tacit. hist V, 13. [3] Bell. II, 284.
[4] Ibidem, II, 285—292. [5] Ibidem, II, 239. [6] Ibidem, II, 305 şi urm.
[7] Atunci şi-a găsit moartea o cohortă aflată sub comanda lui Metilius.

din ţară. Biruinţa aceasta, atât de mare şi de neaşteptată, s'a urcat la cap răsculaţilor. Ca pe vremea Macabeilor, jidovii bătură monede, cu inscripţii ebraice: „Intâiul an al eliberării lui Israil", în *Alexandria*, *Hippos* şi *Ptolemais*, menite să comemoreze evenimentele.

La auzul acestor veşti, în oraşele Eladei şi Africei începu o mare mişcare antisemită. Dar jidovii prevăzând reacţiunea ariană, întemeiară la Ierusalim un „soviet naţional religios" al revoluţiei şi al apărării, hotărând să se înarmeze cu toţii pentru lupta cea mare. Cine nu se supunea acestui consiliu revoluţionar, era măcelărit. Solii revoltei porniră în toate direcţiile marelui imperiu al Caesarului Nero, aţâţând poporul la luptă împotriva stăpânirii romane. Asemenea ciupercilor după ploaie, se ridicară din mijlocul poporului iudeu vreo 60 de şefi rebeli. Massele fură răsvrătite.[1] Fiecare dintre conducătorii rebelilor, se dădea poporului drept un Mesia, venit să proclame domnia mondială a iudaismului. Ora decisivă bătuse: Roma sau Iudaea, una din două trebuia să învingă.

In ajutorul celor din Ierusalim, alergă guvernatorul Syriei, *Caius Cestius Gallus*, cu o armată puternică de 30.000 de luptători. Cum au aflat „vitejii din Ierusalim" că o armată romană e în drum spre oraşul lor, s'au ascuns în dosul zidurilor groase, care puteau rezista cu uşurinţă oricărui atac. Generalul roman lăsându-se înduplecat de promisiunile jidovilor, care se jurau că vor înceta revolta, s'a pregătit să se reîntoarcă în Syria. Dar pe drum, în trecătorile munţilor, la vre-o 20 km. departe de Ierusalim,[2] la *Beth—horon* (Bêt'ûr), e atacat din spate, suferind o înfrângere ruşinoasă, ca odinioară Varus, în Pădurea Teutoburgică, din partea lui Arminius. După relatările lui Iosephus, Gallus a pierdut atunci 6000 de oameni, o acvilă, mai multe maşini de războiu şi tot trenul de provizii. Poporul jidovesc, încurajat de păţania lui Gallus, trecu de partea Zeloţilor. Intreaga Iudaea se pregătea pentru marele războiu, care avea să vină. In mod serios şi sistematic, ţara fu împărţită în provincii, în frunte cu un guvernator,

---

[1] Schäfer, pag. 856. [2] Ender, pag. 26.

care trebuia să se îngrijească de fortificarea ţinutului său, pregătind totul, pentru a putea ţine piept atacului viitor al romanilor. *Eleazar ben Anania* ajunge guvernatorul Idumaeei; *Iosephus*, descendentul unui neam preoţesc, dar totuşi un partizan convins al stăpânirii romane, al Galilaeii, partea de nord a ţării, care trebuia să fie zidul de apărare contra armatelor romane.

Ne mai pomenita ruşine suferită la începutul lui Noemvrie anul 66 d. H. trebuia să fie răzbunată. Nero s'a văzut silit să se gândească la trimiterea unui general destoinic, capabil să-i înfrunte pe iudei şi să oprească popoarele învecinate să nu se răscoale şi ele. Şi persoana la care s'a oprit a fost *Vespasianus*.

Indată ce generalul, călit în lupte, primi ordinul de numire, în calitate de *legatus pro praetore*,[1] părăsi curtea imperială dela *Ahaia*. Trecând peste *Helespont*, se îndreaptă spre Syria, spre a-şi organiza şi pregăti luptătorii. In timp ce Vespasianus îşi întări cele două legiuni orientale: a V-a Macedonica şi a X-a Fretensis, cu opt *ale*[2] şi zece cohorte de auxiliari, puse la dispoziţie de regii clientari,[3] fiul său Titus, în calitate de legat,[4] recruta alţi luptători, pentru legiunea XV-a Apollinaris.[5] Din *Antiochia Syriei* (Antâkîa), Vespasianus se îndreptă spre *Ptolemais* (Akka)[6] unde se întâlni cu oştile lui Titus. In fruntea unei armate compuse din 3 legiuni, 23 cohorte, 8 *ale* şi mulţi auxiliari asiatici, cu totul un efectiv de 60.000 de luptători,[7] porni spre *Galilaea* (Galil-hag-gôjîm). La cererea locuitorilor din *Sepphoris Diocaesarea* (Sefûrie), lăsă printre ei pe tribunul *Placidus*, cu un detaşament de 7000 de oameni.[8]

Inainte de a începe ostilităţile, în primăvara anului 67, Vespasianus a încercat, pe cale paşnică, să ajungă la aplanarea conflictului, sfătuindu-i pe iudei să se astâmpere. Văzând însă îndărătnicia lor, porni la luptă.

---

[1] Bell. III, 6; Suet. Vesp. 4.
[2] „*Ale*", erau detaşamentele de cavalerie ale armatei romane.
[3] Tacit. hist. II, 4. [4] Bell. II, 8; Suet. Vesp. 4; Tacit. hist. I, 10.
[5] Bell. l. c.; Schürer, pag. 511; Tacit. hist. V, 1.
[6] Bell. II, 29. [7] Ibidem, III, 64—69. [8] Ibidem, III, 59.

Primul oraş care a trebuit să plătească scump cerbicia fiilor lui Israil, a fost *Gabara* (Kabara).[1] Gabarenii odată bătuţi, Vespasianus porni în urma fugarilor, care s'au retras spre munţi, asediindu-le fortăreaţa *Jotapăta* (Djefât), în care se afla Iosephus, comandantul forţelor din Galilaea.[2] Timp de cinci zile, atacurile romanilor fiind fără succes, Vespasianus porunci să se ridice un val de pământ în jurul fortăreţii. Lucrarea odată terminată, împânzi valul cu o sută de maşini de aruncat săgeţi şi pietre. Dar jidovii nu se lăsară intimidaţi. Pornind la contra atac, reuşesc să producă stricăciuni însemnate valului. Atunci Vespasianus hotărî să-şi concentreze maşinile, aruncând asupra celor din cetate o ploaie de săgeţi şi de bolovani. Iosephus rezistă cu îndârjire, lăsând ca zidurile cetăţii să fie înălţate.[3] Vespasiannus, exasperat, recurse la un alt mijloc: înfometarea celor din cetate.[4] Retrăgându-şi luptătorii, lăsă pe poziţii doar pe cei dela maşini, să bată zidurile. Dar asediaţii, folosindu-se de fel de fel de trucuri, au ştiut să reziste atacului roman.[5] Indârjirea romanilor îşi ajunse culmea, când Vespasianus a fost rănit la un picior.[6] In zorile zilei de 21 Iunie anul 67, Titus, care în ajun trecuse prin mare spaimă, cu ocazia rănirii părintelui, porni la atac. Dar după o zi de lupte grele, când soarele se pregătea să se rostogolească în norii apusului, răspândind valuri de sânge, Vespasianus văzând sângele curs zadarnic din rănile luptătorilor, ordonă încetarea luptei şi retragerea legiunilor în dosul valului de pământ. In ziua următoare, începu construirea alor trei turnuri căptuşite cu fier, pe cele mai ridicate puncte ale valului, de unde urma să trimită solia morţii asupra celor din cetate. Titus primi însărcinarea să se îndrepte contra celor dela *Japha* (Japho; Joppe), unde se lupta Traianus. Sosit în faţa cetăţii cu 500 de călăreţi şi o mie de luptători pedeştri, după lupte înverşunate, în 25 *Daisos* (aproximativ 26 Iunie anul 67)[7] cuceri oraşul. Două zile mai târziu, Samaritenii sunt învinşi, la

---

[1] Ibidem, III, 132—134. [2] Ibidem, III, 142—145. [3] Ibidem, III, 161—175.
[4] Ibidem, III, 176—189. [5] Ibidem, III, 203—228. [6] Ibidem, III, 238.
[7] Steinwert: Bell, III, 289—306.

poalele munţilor *Garizim* (Grisîm).[1] Numai *Jotapăta* mai rezista cu înverşunare. Dar în dimineaţa zilei de 1 *Panemos* (=2 Iulie), după un asediu greu de 37 de zile,[2] Romanii intrară victorioşi în cetatea obosită de luptă. Titus, care era în fruntea legionarilor care au sărit zidurile, a putut pune mâna pe Iosephus.[3]

Iosif ben Mattia, căruia mai târziu Vespasianus i-a dat permisiunea să se numească Flavius Iosephus, şiret ca toţi consângenii lui, în momentul în care romanii căutau să-l pună în lanţuri, a spus liniştit: „In curând îmi voi recă-

---

[1] Ibidem, III, 307—315.

[2] Iosephus vorbeşte de un asediu de 47 de zile (Bell. III, 323 şi urm.).

[3] Iosephus, în faimoasa sa operă „Răsboiul Iudaic", începută cu permisiunea prealabilă a lui Titus, încearcă să se descrie ca un foarte bun, harnic şi priceput guvernator. In realitate a fost un tiran mincinos, un bărbat crud şi fără scrupule, din care cauză coreligionarii îl păzeau mereu, foarte atenţi, temându-se să nu fugă, dându-i singur pradă răzbunării romane, care se apropia. In expunerea sa plină de avânt şi căldură, redă pe larg toate peripeţiile acestui „războiu sfânt", căutând să se desvinovăţească de acuzaţia adusă de fraţi, că ar fi fost autorul moral al dezastrului anului 70. Istoriografii iudei, îl acuză, că orbit şi atras de strălucirea luxului orbitant al curţii imperiale romane, s'a despărţit de activitatea febrilă a Zeloţilor pentru recucerirea independenţii iudaice. Ideia Romei, de a cuprinde lumea întreagă în împărăţia Caesarului, ii părea ceva foarte natural. A neglijat deci organizarea oraşelor provinciei sale, lăsându-le fără întărituri. Istoricii iudei susţin, că nu făcea altceva, decât aştepta cu nerăbdare sosirea trupelor romane. După căderea Jotapătei, Iosephus a fost descoperit într'o peşteră bine aprovizionată, scăpând teafăr de urgia romană. De ce, se întreabă istoricii iudei? (cf. Graetz; Schürer). Dacă Romanii nu s'au sfiit să ucidă 40.000 de jidovi, de ce l-au cruţat tocmai pe el şi pe un alt tovarăş? De fapt, în peştera în care se refugiase, se mai aflau încă alţi patruzeci de conducători iudei. Iosephus le făcea încontinuu propuneri să se predea lui Vespasianus. Tovarăşii cunoscându-l, temându-se că spre a-şi salva pielea îi va duce la pieire, au hotărît să moară mai bine cu toţii. Dar Iosephus nu şi-a pierdut firea. Prefăcându-se că acceptă planul de a muri împreună cu fraţii săi de aceeaşi lege şi sânge, a declarat, că Jahve nu vede cu ochi buni sinuciderea. A venit deci cu propunerea, să tragă la sorţi, care va fi ordinea în care urmau să moară, unul urmând să-l căsăpească pe celălalt. După vorbele lui, înainte de a trage la sorţi, s'a rugat lui Jahve, să-i arate calea ce trebue s'o urmeze. Şi „Jahve a hotărît să nimicească poporul iudeu făcând ca norocul, să treacă de partea Romanilor". Astfel după voinţa lui Iahve, el şi încă unul din tovarăşi, au rămas cei din urmă. Neavând poftă să moară, dar nici să-şi ucidă fratele, fiind ales de Jahve să împărtăşească viitorul oamenilor, s'a predat Romanilor. „Martor îmi eşti însă Doamne, că trec de partea duşmanilor nu ca trădător, ci ca servul tău", se văita făţarnicul fariseu în istoria sa (Bell. III, 8).

păta libertatea din partea comandantului vostru, care va ședea atunci pe tronul Romei".[1]

Predarea lui Iosephus și căderea cetății Jotapăta avură ca urmare slăbirea credinței iudeilor în biruința finală. Totuși continuară să se apere cu îndârjire, dar în cele din urmă au fost sdrobiți de puterea romană, legiunile lui Vespasianus trecând din biruință în biruință.

In 4 *Panemos* (aprox. 5 Iulie), Vespasianus, însoțit de Titus, se reîntoarse la *Ptolemais*. Imbarcându-și trupele, se îndreptă spre *Caesarea Palestinei* (Kaisarîye). Lăsându-și acolo trupele la iernat (legiunea a V-a și a X-a), își continuară drumul spre *Caesarea Paneas*, zisă și a lui *Philippi* (Bâniâs), unde petrecură 20 de zile, la curtea lui *Irod Agrippa*, mulțumindu-i cu această ocazie pentru trupele auxiliare pe care i le trimise.[2]

Fiind înștiințat că în *Tiberias* (Tabarîye), *Gamala* (Kala'at el Husn) și *Taricheae* (Kerak),[3] trei localități situate în partea răsăriteană și apuseană a lacului *Genezareth* (Gennesaritis lacus; Kinnereth; Bahr Tabarîye) au izbucnit revolte, în mare grabă au revenit la *Caesarea Palestinei*. De acolo, Titus în fruntea legiunii a XV-a s'a îndreptat spre *Scythopolis* (Bethsean; Beisân),[4] de unde un detașament a plecat spre *Joppe* (Jâpho; Yâfa), un însemnat port, în care se adăposteau pirații iudei.[5] Din Joppe Titus se îndreaptă iarăși spre Caesarea, de unde în fruntea tuturor legiunilor, plecă la *Scythopolis*, unde se întâlni cu tatăl său.[6] Orașul *Tiberias* a căzut fără lupte, fiind predat romanilor, de gruparea celor care simpatizau cu Roma. In *Taricheae*, intră Vespasianus, abia după ce Titus, cuceri și acest oraș. Rebelii din *Taricheae* au fost crunt pedepsiți. Lăsându-le speranța, că vor fi grațiați, îi trimise la *Tiberias*, în arena sportivă, cu care ocazie 1200 de bătrâni și neputincioși

[1] Iosephus susținea că a avut un vis, în care o voce nevăzută i-a spus cele de mai sus (Bell. III, 351—354 și 392—408). Proorocia împlinindu-se, Iosephus, care după mamă se trăgea din neamul Macabeilor, a primit din partea lui Vespasianus dreptul la cetățenia romană, din cea a lui Titus o rentă anuală și un domeniu în Judaea, iar din partea lui Domitianus, scutire de plata impozitelor.

[2] Schürer, p. 490—502. [3] Bell. III, 443—445.

[4] Ibidem, 409—413. [5] Ibidem, 414—431. [6] Ibidem 446.

au fost măcelăriţi spre satisfacerea luptătorilor romani. Şase mii de tineri au fost trimişi împăratului Nero, iar restul vânduţi ca sclavi.[1] Din *Taricheae*, romanii se îndreptară spre *Gamăla* (Kala' el-Husn), pe care o ocupară uşor. A doua zi fiind atacat prin surprindere, e silit să părăsească oraşul. In 20 Octomvrie, după un nou asediu îndelungat, *Gamăla* trebui să capituleze definitiv.[2] In timp ce Vespasianus luptase la *Gamăla*, Titus, prin cucerirea *Giscalei* (el Djîş), făcu ca *Galileia* întreagă să ajungă în mâinile romanilor.[3]

Trimiţându-şi legiunea a X-a la *Scythopolis*, Vespasianus, în fruntea celorlalte două legiuni se îndreptă spre *Caesarea*, de unde pe calea undelor, se scoboară spre *Jamnia* (Jabne; Yebna) şi *Azotus* (Asdod; Esdud). Odată stăpân pe aceste două porturi, Ierusalimul, dela finea anului 67, nu mai avea nici o legătură cu marea.[4]

In iarna anului 67/68, Vespasianus s'a ocupat de organizarea administrativă a teritorului cucerit, şi de pregătirea luptătorilor, în vederea ultimei campanii grele: cucerirea Ierusalimului.

In timp ce Vespasianus a luptat din răsputeri, reuşind să restabilească ordinea în o parte a pământului „fiilor lui Israil", Ierusalimul era frământat de lupte interne, provocate de neînţelegerile celor patru partide, care fiecare voia să aibe conducerea.

„Partidul cetăţenesc", condus de arhiereul *Annas*, acela care îl interogase pe Iisus, pe motiv că ar simpatiza cu Roma, dorind pace, a fost atacat de tineretul fanatic din grupa Zeloţilor, condus de *Eleazar*, şi groaznic măcelărit. In locul faimosului Annas, e înălţat la treapta arhierească un simplu pietrar, crudul *Phanias* (Phanasus), fiul lui Samuil.[5]

Prin învingerea Zeloţilor, conducerea oraşului trecu în mâinile lor pătate încă de sângele cald al confraţilor ucişi fără cruţare.

Ivindu-se în curând unele neînţelegeri între ei, se des-

---

1 Ibidem 532—542. 2 Ibidem, IV, 1—83. 3 Ibidem, IV, 2; 84—120.
4 Ibidem, IV, 130. 5 Ant. XX, 10, 1; Bell. IV. 4, 3, 8.

binară şi ei în două partide, care se războiau într'olaltă. O parte, conduşi de *Ioan din Gişala* (Giscala; el Djîs), un refugiat din Galilaea, pe care Iosephus nu-l poate descrie în colori destul de negre, atacară pe Eleazar, care se retrase în templu. Spre a se apăra în contra acestui bandit, clasa celor avuţi chemă într'ajutor pe un alt conducător de hoţi, pe *Simon* fiul lui *Giora din Gerăsa* (Djeraş), acela care îl învinse în Noemvrie anul 66 pe guvernatorul *Gallus* în lupta dela *Beth-horon* (Bêt'ûr). In curând, Simon, care comanda un grup de 40.000 de bandiţi, jucă şi el rolul lui Ioan din Gişala.

Rezultatul acestor lupte a fost: prădarea fără nici o socoteală a magaziilor de cereale, care ar fi ajuns să hrănească populaţia refugiată între zidurile Ierusalimului ani de a rândul, şi a slăbit energia trupelor şi moralul populaţiei jidoveşti, care trecea prin necontenite clipe de groază. „Cuţitarii" (Zeloţii) şi bandiţii lui Simon omorau pe toţi oamenii înstăriţi, chiar şi pe leviţi şi pe cei săraci, cum observau că manifestă cea mai mică antipatie faţă de gruparea lor. După spusele lui Iosephus, numărul acestor bandiţi criminali se cifra la aproape 120 de mii, iar după cele susţinute de alţi istoriografi, la peste două milioane de derbedei.

In fanatismul lor orb, jidovii n'au observat, că au început o luptă inegală. Nu dispuneau de o armată regulată, erau lipsiţi de aliaţi, erau fiziceşte şi moraliceşte slăbiţi în urma luptelor interne, şi pe de altă parte, erau urgisiţi, ca şi urmaşi lor din zilele noastre, de toate popoarele vecine.

Ofiţerii lui Vespasianus ştiind ce se petrece în dosul zidurilor Ierusalimului, recomandau şefului să pornească atacul contra oraşului. Dar acesta voind să aibă mână liberă în acţiunea contra cetăţii cu faimă de neînvins, voia să fie mai întâi stăpân şi pe restul ţării, urmând apoi ca ultimă etapă cucerirea Ierusalimului. Astfel în 4 *Dystros* (aprox. 27 Februarie) anul 68, căzu *Gadara* (Mkês), capitala *Peraeei.*[1] Generalul *Placidus* primi însărcinarea să cucerească şi restul Peraeei, până la Marea Moartă.

[1] Bell. IV, 413.

Intre timp, în urma politicei interne din Roma şi a evenimentelor legate de ea prin moartea lui Nero şi stingerea descendenţilor lui Augustus, Vespasianus aflând că în Gallia a isbucnit revolta lui *Iulius Vindex*, din *Caesarea* se îndreptă în mare grabă spre *Emmaus* (postea Nicopolis; Amwâs), trecând peste *Antipatris* (Râs-el-äin), *Thamna* (Thimnath-Serath; Tibne), *Lydda* (Lôd; Ludd; Diospolis) şi *Jamnia* (Jabnê; Yebna). Ajuns la Emmaus, după ce îşi plasă într'un lagăr bine întărit legiunea V-a, se avântă spre inima *Idumaeei*. Lăsând şi acolo, pentru menţinerea ordinei, un grup de soldaţi, reveni la Emmaus, de unde se îndreptă spre *Hiericus* (Jerîho; Rîha) unde ajunse la 3 *Daisios* (aprox. 24 Iunie 68). Oraşul aproape pustiu, căzu fără nici o rezistenţă în mâinile lui.[1] De aici se îndreptă spre Marea Moartă, spre a cerceta cu ochii această minune.[2] Impânzind între timp Iudaea cu mai multe lagăre militare, a ştiut să întocmească totul în aşa fel, încât Ierusalimul să fie înconjurat din toate părţile.[3] Cu drept cuvânt a spus Tacitus[4]: „fortuna famaque et egregiis ministris intra duas aestates cuncta camporum omnesque praeter Hierosolyma urbes victore exercitu tenebat".

Revenit la Caesarea, tocmai când dase ordinul ca toate trupele de care dispunea să se îndrepte spre Ierusalim, îi parveni ştirea oficială despre moartea lui Nero.[5] Pentru un moment, generalul roman, obişnuit cu disciplina, aşteptând noui ordine, amână executarea planului de cucerire a Ierusalimului, urmărind cu deosebită atenţie şi evenimentele din imperiu (proximus annus civili bello intentus quantum ad Iudaeos per otium transiit).[6] Neştiind ce planuri are noul împărat în privinţa campaniei iudaice, îl trimise pe Titus şi Irod Agrippa la Roma,[7] după noui instrucţii. Neprimind, în timpul lipsei lui Titus, nici un ordin privitor la continuarea campaniei, nu intreprinse nici o acţiune mai însemnată. O singură dată fiind informat că în Iudaea s'au produs mici revolte, spre a stinge focarul răsmeriţii înainte de ca el să ia proporţii mai mari, în fruntea

---

[1] Ibidem, IV, 446—452. [2] Ibidem, IV, 447. [3] Ibidem, IV, 486—490.
[4] Tacit. hist. V, 10. [5] Bell. IV, 491. [6] Tacit. hist. V, 1.
[7] Bell. IV, 498; Tacit. hist. II, 1; Suet. Tit. 5.

unui detaşament militar, porni în zorii zilei de 5 *Daisios* (aprox. 14 Iunie), contra rebelilor.[1]

Revenit la Caesarea, află de biruinţa lui *Vitellius* în lupta dela *Bedriacum*,[2] de moartea lui *Otho* şi ridicarea pe tron a biruitorului şi de recunoaşterea alegerii lui, din partea Senatului.[3]

Vespasianus, dealtfel un om liniştit şi calculat, deveni deodată extrem de nervos, în urma celor întâmplate în imperiu. Antipatia ce o avea faţă de Vitellius, îl schimbă complet.[4] Totuşi, stăpânindu-şi nervii, nu se amestecă în treburile interne ale imperiului, urmărindu-i numai pe iudei. Nu tot aşa erau însă luptătorii săi. Invidioşi pe camarazii lor din Germania, care îşi înălţaseră comandantul pe cea mai înaltă scară a mărimii, nu mai erau de disciplinat.[5] In cele din urmă, Vespasianus a ştiut să-i liniştească, făcându-i chiar să jure credinţă noului împărat.[6] Pentru un moment totul părea că s'a liniştit. Dar la necontenitele insistenţe ale lui *C. Licinius Mucianus*, urmaşul în funcţiunea de guvernator al Syriei, a lui *Cestius Gallus*, se născu în Vespasianus dorinţa, ascunsă până acuma cu multă abilitate, de a pune mâna pe tron. Cum însă tot nu se putea hotărî la o acţiune serioasă, la întrevederea avută cu Mucianus la poalele muntelui *Carmel* (Djebel-Mâr-Eliâs), acesta îl înduplecă să iasă din pasivitate, căutând neîntârziat să-şi însuşească tronul. Până să se hotărască, în 1 Iulie anul 69, *Tiberius Alexander*, vice-regele Egiptului, luând jurământul legiunii a III-a Cyrenaica şi a XXII-a Deiotariana, îl proclamă *imperator*.[7]

Răsăritul dase Romei un Caesar; un balon de oxigen lungise, pentru un moment, agonia poporului jidovesc.

---

[1] Bell. IV, 550 sq.

[2] Tacit. hist. II, 40—45.

[3] Cassii Dionis Cocceiani, Historiarum Romanorum quae supersunt, edidit: Ursulus Philippus Boissevain, I—III, Berolini, MDCCCLXXXXV — MDCCCCI, LXV, 1; Tacit. hist. II, 55.

[4] Bell. IV, 589—590; Tacit. hist. II, 73.

[5] Bell. IV, 592—600. Tacit. hist. II, 74. [6] Ibidem.

[7] Bell. IV, 617; Suet. Vesp. 6; Tacit. hist. II, 79; Pauly, R. E. VI, 2. col. 2629—2634.

Ştirea celor petrecute la 1 Iulie 69 în Alexandria, i-a umplut pe legionarii lui Vespasianus, cantonaţi în *Caesarea*, de mare bucurie. In 3 Iulie, cu toate că Titus încă nu se reîntoarse, soldaţii i-au dat noului lor Caesar, *salutatio imperatoria*. Iosephus,[1] voind să atribue meritul de a-l fi proclamat împărat legiunilor din Iudaea, susţinea că evenimentul fericit s'a petrecut mai întâi la ei, şi numai după aceea în Egipt. Dar contra afirmaţiei mincinoase a fariseului făţarnic şi linguşitor, vorbesc clar şi precis Suetonius şi Tacitus, care înfăţişează ziua de 1 Iulie drept *dies imperii*. In 15 Iulie, legiunile din Syria jurară credinţă lui Vespasianus, care dispunea acum de două legiuni în Egipt, trei în Iudaea şi patru în Syria. Deasemenea şi regii vasali: *Soemus din Emesa, Antiohos din Kommagene* şi *Irod Agrippa*, au trecut de partea lui Vespasianus.[2] In curând Orientul întreg era de partea lui. După ce îşi înălţă fiii, pe Titus şi Domitianus, la demnitatea de *Caesares* şi *princeps iuventutis*, însoţit de Mucianus, plecă spre *Berytus* (Beirût) din *Fenicia*, spre a hotărî asupra măsurilor ce avea să le ia în cazul unei acţiuni militare din partea lui Vitellius.

In 5 Iulie 69, încredinţă comanda supremă a trupelor şi conducerea campaniei iudaice fiului său Titus.

Cucerirea falnicei cetăţi, despre care jidovii se lăudau că Romanii o vor putea cuceri numai dacă vor avea aripi ca să sboare peste ziduri, însemna proba de foc a nouei dinastii a Flaviilor.

Vorbind despre luptele înverşunate din jurul oraşului sfânt, cât şi despre căderea lui în mâinile Romanilor, atât Tacitus,[3] cât şi Iosephus,[4] care se lăuda că e alături de urmaşii lui Moise cu trup şi suflet, dar care în realitate era un renegat, spunea că „uriciunea pustiiri, ce s'a zis de prorocul Daniil, stând unde nu se cade",[5] s'a împlinit în acele zile. Cerul şi pământul s'au cutremurat, semne în soare, în lună şi în stele au prevestit nimicirea Ierusalimului. O cometă, având forma unei săbii, s'a arătat timp de

---

[1] Bell. IV, 610—617. [2] Tacit. hist. II, 81. [3] Ibidem, V, 13.
[4] Bell. VI, 5, 3. [5] Marcu XIII, 14; Mat. XXIV, 15.

un an peste cetatea Ierusalimului. In 8 Aprilie, cu ocazia serbării pascale, când „cetatea sfântă" gemea de pelerini veniţi din întreaga Palestină, o lumină magică se ivi noaptea la trei deasupra oraşului, luminându-l ca ziua. Acest fenomen extraordinar a ţinut o jumătate de ceas. Aşa numita „Poarta Corintenilor", o poartă grea de bronz, aflată în partea de răsărit a templului, pe care în fiecare seară puteau s'o închidă numai 26 de bărbaţi, într'o noapte s'a deschis singură. In 26 Mai, înainte de asfinţitul soarelui, populaţiei ierusalimitene i-a fost dat să vadă, plutind în aer, imaginea unei mari armate, ce se îndrepta spre oraş. Dar cea mai înfricoşată şi îngrozitoare prevestire, a fost făcută de un rătăcit la minte, un plugar cu numele *Iosua* fiul lui *Ananus*, care cu patru ani înainte de răsboi, începu să strige deodată în templu, cu ocazia sărbătorii colibelor: „Un glas din răsărit, un glas din apus, un glas din cele patru vânturi, un glas împotriva Ierusalimului şi a templului, un glas împotriva mireselor şi a mirilor, un glas împotriva întregului popor".

Dela această dată, îşi cântă, acest nebun, necontenit sinistra-i simfonie pe străzile Ierusalimului, cu toate că leviţii porunciseră să fie bătut şi flagelat până ce îi crăpă carnea. In durerile trupeşti, nu înceta să strige: „Vai ţie, vai ţie Ierusalime!" Şapte ani şi cinci luni a tot strigat, vestind sfârşitul apropiat. Intr'o zi, urcat pe zidurile cetăţii, strigă iarăşi, băgând spaimă în toţi din jurul său: „Vai ţie oraş sfânt, vai templului, vai poporului". O piatră pornită dintr'o praştie romană, îl lovi în cap. „Vai şi mie", au fost ultimele cuvinte pe care le-a rostit, înainte de a se rostogoli de pe zidurile cetăţii.[1]

Nenorocirea celor închişi în Ierusalim a fost că toţi câţi au putut, s'au refugiat în cetatea cu faimă de imbatabilă, majorând numărul populaţiei şi aşa destul de mărită de mulţimea pelerinilor, veniţi cu ocazia Paştilor.

Deşi mulţi iudei, spre a scăpa odată de vieaţa chinuită pe care o duceau intre zidurile cetăţii, ar fi dorit ca Romanii să intre odată, ca totul să se termine cât mai repede, *Ioan din Gişala*, comandantul suprem al Ierusalimului,

[1] Ender, p. 28; Schäfer, p. 860 şi urm.

nu voia să audă de o capitulare. Din contră, mintea lui îndrăcită, născocia fel de fel de mijloace, prin care să poată cauza cât mai multe pagube şi pierderi lui Titus. Astfel lăsă să fie săpate ganguri subterane până sub valurile de pământ ale Romanilor. Dând apoi foc lemnelor care susţineau gangurile, a reuşit să facă astfel încât ca munca legionarilor să se surpe, îngropând toate maşinile de răsboi, cât şi pe ostaşii care stăteau la pândă. *Simion Bar Giora*, apărătorul oraşului de sus, îndrăznind să-şi ducă oamenii la atac, a izbutit să rupă brâul roman, alungându-i până în tabăra din faţa cetăţii. Titus, pornind imediat la contra-atac, l-a bătut şi silit să se refugieze în cetate.

Văzând Titus că timpul trece şi că legiunile sale nerăbdătoare, dornice să termine odată campania iudaică, n'au putut cuceri încă istoricul oraş palestinian, temându-se să nu i se demoralizeze trupele, îşi luă de aliat contra cetăţii suprapopulate foamea.[1] Cu ajutorul ei ştia că mai curând sau mai târziu, faimoasa fortăreaţă va fi silită să capituleze.

Spre a le tăia celor din cetate orice mijloc de scăpare, înconjură Ierusalimul cu un val de piatră, lung de şapte şi jumătate km. şi cu treisprezece turnuri de apărare.[2] Munca uriaşă, care ar fi necesitat un timp de cel puţin trei luni, a fost terminată — după spusele lui Iosephus[3] — în 21 de zile, fiind executată de 80.000 perechi de braţe, sub directa supraveghere a lui Titus.

Şi de data aceasta se împliniră cuvintele Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos: „Veni-vor zile peste tine, când duşmanii tăi vor trage şanţ în jurul tău şi te vor impresura şi te vor strâmtora din toate părţile".[4]

Lipsa alimentelor devenea din ce în ce tot mai pronunţată. Nici pâinea, hrana cea de toate zilele, nici apă nu se mai putea căpăta, decât pe bani grei. Cu pericolul vieţii, jidovii se furişau noaptea din cetate, spre a strânge ierburi, buruieni şi rădăcini, cu care să-şi aline foamea.

---

[1] Ierusalimul număra normal 120.000 de locuitori. Acum cetatea suprapopulată adăpostea, după relatările lui Iosephus, un milion o sută de mii de locuitori, iar după Eusebiu al Caesareei, trei milioane.

[2] Bell. V, 491—502. [3] Ibidem, VI, 2. [4] Luca XIX,43.

Mulţi dintre aceştia cădeau în mâinile Romanilor, fiind parte flagelaţi şi crucificaţi, în văzul celor din cetate, sau spintecaţi de vii, de soldaţii lacomi după aur, pe care credeau că jidovii l-au înghiţit, spre a-l putea salva.[1] Când prada lui Titus era bună, se înălţau zilnic câte cinci sute până în opt sute de cruci, în faţa locului unde odinioară jidovii au înălţat trei cruci pentru un Sfânt şi un Drept, şi pentru doi borfaşi.

Inebunite de foame, gloatele, după ce consumaseră piei vechi, paie putrezite, baligă de vite precum şi alte murdării, în disperarea lor, răpeau zilnic copiii nevinovaţi dela casele părinţilor, hrănindu-se cu ei. Bărbatul fura soţiei, femeia răpea soţului, copii părinţilor, şi chiar mama odraslelor plăpânde, ultima bucătură. *Maria*, fiica arhiereului *Eleazar*, o femee bogată, fiind prădată de banda lui *Simeon*, văzând cum copilul ei se ofileşte din zi în zi la pieptu-i săcătuit, îl ucide. Frigându-l, mănâncă jumătate din el. Restul îl oferi apărătorilor înfometaţi. Când aceştia au refuzat să mănânce din carnea copilului, Maria, înebunită de durere şi cuprinsă de disperare, a strigat: „Este copilul meu, eu l-am ucis. Mâncaţi şi voi din el, căci şi eu am mâncat. Doar nu vreţi, voi bărbaţii, să fiţi mai gingaşi decât o femeie şi mai milostivi decât o mamă?".[2] Vestea acestei nemaipomenite atrocităţi, se răspândi cu iuţeala fulgerului între zidurile cetăţii, trecând chiar şi în tabăra romană. Se împliniseră iarăşi cuvintele Mântuitorului: „Fiice ale Ierusalimului, nu mă plângeţi pe Mine, ci plângeţi-vă pe voi şi pe copiii voştri. Căci iată vin zile în care se va zice: Ferice de cele sterpe, ferice de pântecele care n'au născut şi de sânii care n'au alăptat".[3]

Viaţa celor asiediaţi devenise un chin. „Este imposibil — zice Iosephus — a descrie toate ororile prin care treceau zilnic cei închişi în Ierusalim. Nici când, de când există lumea, n'a suferit un oraş şi o generaţie atâtea".[4] Şapte sute şaisprezece mii de iudei căzură pradă frigurilor

---

[1] Ender, p. 27.
[2] Bell. VI, 222—227; Alzog, p. 105; Hase, p. 200.
[3] Luca XXIII, 28—29. [4] Schäfer, p. 858.

tifoide, provocate de foame și ciumă. Șase sute de cadavre erau zilnic aruncate peste zidurile cetății. Peste orașul suferințelor se coborâse o liniște mormântală, întreruptă doar de urletele bandelor „cuțitarilor", care furau și prădau tot ce le cădea sub ochi, chiar și hainele morților și muribunzilor. Cei care în desnădejdea lor îndrăsneau să vorbească de o eventuală capitulare, erau uciși fără multă judecată. Cei care dezertau, erau crucificați de trupele romane.

In vara anului 70 (1 Panemos = 26/27 Iunie), Titus porni cu legionarii, care zâmbeau morții în față, împotriva colosului de piatră cu reputația de invincibil. Atacul e dat în partea de nord, singurul loc pe unde se putea înainta, restul fiind apărat de pereți stâncoși naturali, care făceau imposibilă orice acțiune.

Momentul sosise; Titus trebuia să arate lumii romane ce știe. Din cauză că jidovii s'au apărat cu îndârjire, trupele romane trebuind să lupte și să cucerească casă cu casă, și la templu — el însuși o fortăreață — curte după curte, pentru această rezistență, care le-a cauzat Romanilor mari pierderi, furia asediatorilor a depășit orice limite. Populația a fost trecută prin foc și sabie. Intrați în oraș, s'au lovit de un nou obstacol: *Cetatea Antonia.* In jurul ei, Titus a construit alte patru valuri de apărare. Materialul lemnos, necesar construcțiilor, a fost adus dela mari depărtări, până la 90 de stadii. După alte zile de lupte grele și disperate, în dimineața de 5 *Panemos*, douăzeci de legionari trecură prin spărturile zidurilor, urmați de Titus și ofițerii săi, și alți luptători, aleși pe sprânceană. Falnica Antonia fusese cucerită.[1] Mai rămăsese doar templul.

Inainte de a porni atacul contra lui, Titus le propuse să se predea, promițându-le că nu li se va întâmpla nimic. Zadarnic! Jidovii trufași nu voiră să asculte de cuvintele lui pline de blândețe. Inainte de a porunci asaltul asupra sanctuarului sfânt al lui Iahve, le-a spus: „Chem pe zeii strămoșilor mei de martori, și în caz că și asupra acestei cetăți s'a uitat vreo dată un Dumnezeu, — căci nu

[1] Bell. VI, 33—80.

cred s'o mai facă și astăzi — îl chem și pe acesta de mărturie, cât și oastea mea, și pe toți jidovii care se află în tabăra mea, îi chem drept martori ai spuselor mele, că nu eu sunt acela care vă silesc să pângăriți templul. Dacă vă predați de bună voie, picior de Roman nu va păși pragul sfântului vostru lăcaș".[1] Zeloții, tălmăcind vorbele lui Titus drept un pretext al fricii acestuia, refuzară să capituleze, răspunzându-i cu vorbe de ocară. Generalul, ofensat în onoarea lui de roman, porunci atacul. Șapte zile dearândul lucrară spărgătorii de ziduri, cu aries-urile lor, fără nici un efect. Un nou asalt este deasemenea respins cu mari pierderi pentru Romani, jidovii reușind chiar să cucerească câteva insignii romane. O nouă încercare de a cuceri templul, printr'un atac năprasnic, executat de cei mai buni legionari, a dat iarăși greș.[2] Zidul de răsărit părea a fi într'adevăr imbatabil. Titus mai făcu o încercare: ordonă să fie incendiate porțile grele, bătute cu plăci de argint. Din cauza căldurii, nobilul metal se topi, iar focul se întinse mai departe, pustiind totul în calea lui timp de o zi și o noapte.[3] In timp ce soldații erau ocupați cu stingerea focului (9 Ab = 5 August), care amenința să se întindă și să cuprindă chiar templul, fură atacați pe neașteptate de bandele jidovești. După o luptă grea, corp la corp, iudeii sunt bătuți, primul zid trecut, iar apărătorii fugăriți până la templu. După spusele lui Iosephus,[4] Titus își adună ofițerii la un sfat de răsboi. Unii cerură ca templul, fiind socotit drept cel mai însemnat cuib de rezistență al rebelilor, să fie ars și nimicit până la temelie. Titus în schimb, socotindu-l drept pradă de răsboiu, a propus să fie cucerit și despuiat de ce avea de preț. Părerea lui a fost adoptată și de Tiberius Alexander. In ziua ce a urmat acestui sfat, jidovii au atacat în trei rânduri pe romani, cauzându-le pierderi foarte grele. Legionarii, injectați de ură și lacomi după aurul de care credeau că-i plin templul, pustiiră tot ce le căzu în cale. In toiul învălmășelii, în 10 August, un legionar, urcat pe umărul unui camarad de arme, aruncă

[1] Bell. VI, 94—120; Schäfer, p. 858. [2] Bell. VI, 130—143.
[3] Ibidem, VI, 228; 232—235. [4] Bell. VI, 236.

o torță incendiară pe o fereastră din partea nordică a templului.[1] Zadarnice au fost ordinele lui Titus și ale ofițerilor săi, de a înceta lupta și a stinge focul. In timp ce Titus admira splendoarea „sfintei sfintelor", un alt soldat, neobservat de nimeni, dădu foc și în interiorul templului.[2] In câteva clipe, totul era o mare de flăcări. Când din frumosul și mărețul lăcaș nu mai rămase decât un morman de pietre, vulturul roman a fost implântat între zidurile încă fumegânde.[3] (Sfârșitul urmează).

[1] Ibidem, VI, 237—243.
[2] Ibidem, 224—252.
[3] Bell. 260—266.

VECHEA AUTONOMIE BISERICEASCĂ ȘI CENTRALISMUL PAPAL

de

Preot Dr. TEODOR BODOGAE
Profesor la Academia teologică „Andreiană"

Așa se întitulează recenta lucrare a marelui teolog Friederich Heiler,[1] fost în tinerețe și rămas până azi înflăcărat susținător al Catolicismului sfințitor și culturalizator al Europei apusene, dar trecut în 1919 la Protestantism, pentrucă nu putea suferi bolnăvicioasele tendințe papale de dominație universală și de sugrumare a inițiativelor individuale și naționale în concertul popoarelor dornice după libertate și după o spiritualizare a vieții. Propriu zis, poziția pe care stă Fr. Heiler s'ar putea numi, după expresia azi atât de cunoscută, „catolicitate evanghelică", căci prin lucrarea lui de apropiere a Bisericilor (Una Sancta=„Eine heilige Kirche" și „Die Hochkirchliche Bewegung"), vrea o restabilire a romano-catolicismului în duhul lui evanghelic, o părăsire a pretențiilor seculariste și imperialiste ale patriarhilor Romei și o revenire la ceea ce a fost Biserica romană în primele veacuri, rămânând ca astfel, cu arme strict spirituale, să-și împlinească mai departe rolul ei împăciuitor și harismatic în viața atât de lipsită, dar și atât de dornică după spiritualitate ecumenică, a lumii apusene, în vremea în care trăim. E firesc, deci, că stând pe această poziție intermediară dintre centralismul dogmatic al papalității ca instituție spiritual-politică și dintre anarhismul rațional al protestantismului, Fr. Heiler militează pentru înlăturarea părților slabe din ambele confesiuni ale Apusului, întrezărind, cu sufletul lui cald și însetat după viață și adevăr, undeva la orizontul unor conjuncturi de vremi mai bune, restabilirea, în forma ei originală, a catolicității intensive și extensive.

---

[1] Altkirchliche Autonomie und päpstlicher Zentralismus, München, Reinhardt, 1941, XVI+420 p. 9 RM.

Că asemenea considerații ar fi numai niște pia desideria, nu s'ar putea spune. Dacă am putea judeca numai adâncirea cunoașterii reciproce a Bisericilor și grupărilor participante la mișcările ecumenice de după 1918 și tot am putea spune că s'a făcut un pas important în această direcție. Și sigur că în această ordine de idei strădaniile în scris și chiar realizările practice ale lui Fr. Heiler sunt dintre cele mai însemnate. Chiar dacă aceste încercări „sinergiste" (cum le-a numit teologul romano-catolic R. Guardini) au fost dela început și încă mai sunt și azi luate în râs și criticate atât din tabăra protestantă, cât și din cea catolică (mai ales în ce privește organizația ierarhică și reforma cultului și liturghiei), credem că va veni o vreme când ideile și sugestiile actualului profesor dela Marburg vor fi prețuite la justa lor valoare. Poate că învălmășelile și nenorocirile răsboiului în curs vor face, prin grelele lui moșteniri, și mai actuale încercările de reformă ale Catolicismului și Protestantismului, apropiindu-le de căldura și de ortodoxia primară a Creștinismului universal.

După lucrarea de extraordinar răsunet în lumea teologică de după 1918: „Der Katholizismus, seine Idee und seine Erscheinung",[1] în care se preamăreau comorile de spiritualitate și activism ale catolicismului salvator al Europei din perioada năvălirilor barbare, dar se critica cu cea mai tăioasă corosivitate toate păcatele papalității medievale, convertite în instituție juridico-politică prea adesea compromisă de iezuitismul și biurocratismul Curiei inchizitionale, prof. Fr. Heiler ne-a dat în 1937 grandiosul volum „Urkirche und Ostkirche",[2] care, fără îndoială, însemnează un progres și ca metodă de lucru, dar și ca preciziune și adâncime. In vreme ce în volumul din 1923 se lăsa dus de entuziasmul și uneori de patima vederilor sale prea personale, în lucrările mai noui autorul, chiar dacă nu renunță la toate părerile vechi, anunță o totală prelucrare și concentrare a credințelor sale mai vechi, într'o trilogie după cum urmează:

[1] In ed. II, mult refăcută, München 1923, XXXVIII+704 p.

[2] München 1937, XX+607 p.

I. Biserica primordială şi cea răsăriteană (Urkirche u. Ostkirche).
II. Biserica romano-catolică (lucrarea pomenită în titlu).
III. Bisericile catolice *ne-romane* ale Apusului şi mişcările catolice din sânul Protestantismului.

După cum se poate vedea, această întreită operă cuprinde cercetarea problemei „catolicităţii evanghelice" în cadrul tuturor celor trei mari confesiuni: Ortodoxia răsăriteană, Catolicismul roman şi Protestantismul. Fr. Heiler găseşte în toate aceste trei confesiuni părţi bune, care s'ar potrivi ca părţi integrante la Biserica ideală „Una Sancta", pentru care militează cu atâta ardoare. Titlul general al tuturor acestor volume este: „Biserica catolică a Răsăritului şi a Apusului". Din această operă, cea despre Biserica Răsăritului formează volumul întâiu. Despre Biserica Apusului, autorul voia să scrie la început tot un singur volum, dar s'a răsgândit şi ne-a dat în „Vechea autonomie bisericească şi centralismul papal" numai partea I. Cu toate că şi în volumul despre Biserica orientală, ca şi în acesta din urmă, o mulţime din părerile autorului nu le putem socoti ca potrivite cu duhul Bisericii orientale, salutăm totuşi în aceste lucrări curajul, sinceritatea şi competenţa ştiinţifică, cu care mai ales în vremile noastre s'a pus în discuţie această poate cea mai centrală din problemele teologice şi creştine.

In cele de mai jos, vom încerca să cuprindem pe scurt o parte din ţesătura şi ideile autorului în legătură cu „vechea autonomie bisericească şi centralismul papal".

Lucrarea se împarte în două părţi mari: vechile biserici autonome ale Apusului (africană, hispanică, gallică, milaneză, aquileică, britanică şi germanică), iar în a doua se urmăresc fazele mai importante ale desvoltării sistemului papal.

Bisericile autonome ale Apusului au fost nuclee eclesiastice independente faţă de papii Romei, în care nu recunoşteau decât doar nişte patriarhi apostolici, în sensul celorlalţi patriarhi orientali: Alexandria, Antiohia, etc. Cam aşa cum sunt astăzi Bisericile ortodoxe ale Finlandei, Estoniei, Letoniei, etc., faţă de patriarhia din Constantinopol,

sau cum era în epoca veche Biserica Etiopiei față de patriarhatul Alexandriei. Autonomia acestor biserici își are începutul în vechile unități administrative romane, iar mai apoi în felul propriu, am putea spune național, în care popoarele acestor teritorii au înțeles și trăit învățătura creștină. Ca atare, ele își aveau organizație și administrație bisericească autonomă, cu tradiții și cu viață de cult deosebite de ale Patriarhului Romei, căruia nu-i recunoșteau decât un primat de onoare și de respect față de apostolicitatea și de strălucirea unui ierarh din fosta capitală a lumii romane.

Biserica nord-africană a fost cea mai veche dintre bisericile de limbă latină și patria adevărată nu numai a traducerii Sfintei Scripturi în limba latină („Itala"), ci și creatoarea teologiei latine. Scriitorul bisericesc din Cartagina, Tertullian, nu numai că a apărat creștinismul ca nici un alt advocat, dar a creat și terminologia latină pentru cele mai adânci probleme teologice (trinitas; tres personae, una substantia; duplex status in una persona; sacramentum, etc.), ca să nu uităm că chiar doctrina despre har și merit din actualul catolicism, ca și numirile instituțional-juridice pentru Biserică, tot dela Tertullian pornesc (termenii institutio = Biserică, disciplina, regula fidei, successio apostolica, etc.). Pe de altă parte, și doctrinele despre păcatul strămoșesc și despre predestinație tot dela acest interesant teolog își au origina.

Ciprian a formulat primul doctrina despre fapte bune, dar mai ales cea despre forma văzută a Bisericii, căreia îi dă ca normă de conducere episcopalismul egalitar și conlucrător cu mirenii. Strălucitul ierarh african n'a recunoscut nici când Episcopului Romei un primat jurisdicțional, căci o astfel de „aroganță" ar fi dus la stricarea unității Bisericii (Epistola 61).

Cel mai mare părinte al Bisericii apusene, fer. Augustin, este tot un african. Ca unul care a dat Bisericii apusene poate cele mai adânci cugetări — ca sinteza dintre autoritate și rațiune (crede ut intelligas) și mai ales dintre idealul sacramental și social-politic al Bisericii (de civitate Dei), spre a nu mai pomeni de doctrina îndreptării numai

prin har — Augustin a combătut şi el pretenţiile după primat jurisdicţional ale papilor, accentuând că singur sinodul episcopilor şi în special cel ecumenic poate avea autoritatea supremă în materie de hotărâri dogmatice şi disciplinare ale Bisericii lui Hristos.

Dar Biserica africană n'a dat Creştinismului numai pe trei din cei mai reprezentativi şi mai originali teologi ai lui, ci ea a creat şi cea dintâi Liturghie latină, sub influinţa căreia s'a desvoltat apoi însăşi „Missa Romana" de mai târziu şi chiar cele galicană şi hispanică. In strânsă colaborare cu poporul, preotul nord-african celebra Liturghia, care seamănă mai mult cu cele orientale decât cu cea romană. Citirile biblice, predica, ecteniile şi sărutarea frăţească, se alternau cu rugăciunea prefacerii elementelor (epicleză) şi mai ales cu citirile din diptice ale martirilor şi ale tuturor fraţilor vii sau morţi întru Hristos şi în sfârşit cuminecarea tuturor credincioşilor sub ambele specii, tot atâtea momente care prin centralizarea administrativă şi prin romanizarea formelor de cult au dispărut sau au fost total schimbate.

Sigur însă că acest proces de romanizare a specificului administrativ şi cultic din Biserica africană nu s'a putut face decât după grele lupte şi mai ales după nenorocirile năvălirilor vandale (435). Până atunci, uniunea sinodală a celor aproape 500 de episcopi din cele 6 provincii, în frunte cu Mitropolitul Cartaginei (întitulat „primas totius Africae") nu vedeau în Biserica Romei decât o venerabilă biserică apostolică, dela care le-a venit şi simbolul de credinţă, dar cu care Mitropolitul Cartaginei stătea în raporturi de perfectă egalitate (Ciprian: Epist. 75 şi „De unitate Ecclesiae" cap. IV).

Nu ne gândim numai la admirabila luptă dusă de Ciprian împotriva pretenţiilor „insolente" ale Episcopului Ştefan al Romei în legătură cu problema botezului ereticilor, ci şi la numeroase hotărâri sinodale, prin care se apăra cu dârzenie independenţa bisericii africane. Aşa, sinodul din 397 dela Cartagina n'a recunoscut Romei dreptul de apel în chestiunile disciplinare, cu toate că împăraţii Valentinian şi Graţian publicaseră câte un decret în această privinţă.

Ba sinodul cartaginez din 418 făgădueşte depunerea clericilor cari ar îndrăsni a face vreun astfel de apel „la o biserică de dincolo de mare" (canonul 17), iar alt sinod din Cartagina (426) văzând că papii încep totuşi să se amestece în chestiunile de disciplină ale Bisericii africane, pe motiv că şi altădată ar fi trimis delegaţie la sinoadele cartagineze, răspunde că „nici într'o colecţie de canoane şi nici în scrierile vreunui sfânt părinte nu se află aşa ceva, după cum nici cea mai arţăgoasă înfumurare a veacului de a vă introduce într'o biserică străină n'o putem înţelege şi n'o permitem".

Bine a spus unul din cei mai competenţi istorici ai papalităţii că invazia Vandalilor (435) a adus Romei papale norocul orb de a o fi salvat, în timpul ridicării ei spre dominaţie, de singurul şi cel mai periculos rival care ar mai fi putut-o opri pe drumul greşit pe care a apucat. Hotărârea sinodului cartaginez din 426 de a salva principiul lui Ciprian despre unitatea Bisericii, a fost „un frumos cântec de lebădă sugrumat prea de vreme",[1] cu toate că încă şi în veacul VI ideea autonomiei bisericeşti şi-a mai avut şi sub stăpânire vandală şi bizantină destui apărători.

Biserica *hispanică-vizigotă* s'a bucurat şi ea, atât în epoca iberică (sec. I—V) cât şi în cea vizigotă (506—711) şi arabă (711—1492), de o accentuată autonomie bisericească. Cu străvechi centre mitropolitane la Tarragona, Cordova şi la Sevilla — în jurul lor cu o mulţime de scaune sufragane, organizate încă din cele mai vechi timpuri în conducere sinodală — Biserica spaniolă a marcat epocă de glorie pe vremea vestitului episcop Osie din Cordova († 358) şi a poetului creştin Prudentius († 405), care a lăsat multe imne în liturghia mozarabică de mai târziu. Fiind de timpuriu latinizată, Biserica Spaniei are caracter latin, însă rar se cunoaşte câte un caz de apelare la Roma; iar după ce vin Vizigoţii, organizaţia sinodală-naţională (în frunte cu arhiepiscopul de Toledo, unde se ţin peste 14 sinoade naţionale de mare importanţă), este şi mai accentuată, până când la 589, prin al III-lea sinod dela Toledo (cel cu Filioque), episcopul Leander primeşte,

[1] Erich Caspar: Geschichte des Papsttums, I, Tübingen, 1930, p. 372.

în semn de ascultare de Roma, „pallium" dela papa Grigorie cel Mare. Caracter de biserică națională și cu organizație independentă își păstrează Biserica spaniolă și pe mai departe, regele convocând sinoadele, confirmându-le hotărârile și numind pe episcopi, ca printr'un fel de cesaropapism. Prin colecții de canoane proprii (Hispana Collectio, 633) și prin tendințele sinodaliste ale unui arhiepiscop de Sevilla, ca Isidor († 636), s'a ajuns la un fel de Biserică de stat și națională, care prin colaborarea ei liberă cu Statul, pe care adesea îl influința cum vrea ea, a fost unică în tot Apusul. Păcat însă că venirea Arabilor (711) a stins această viață bisericească, dar prin Liturgia ei proprie ea a mai trăit încă 350 de ani, până când la 1085, prin sinodul dela Burgos, centralismul papal al lui Hildebrand a interzis și ritul național-spaniol.

Rar s'a văzut în tot apusul catolic o atât de frumoasă întrepătrundere a specificului cultic apusean cu cel oriental ca în liturghia mozarabă, unde activismul și dinamismul apusean se îmbină în chip minunat cu aplicarea spre meditare și omilie a liturghiei orientale. Poate nici o altă liturghie nu are atâtea rugăciuni și rândueli în cinstea sfinților ca cea mozarabă, după cum iarăși unică este mulțimea și varietatea rugăciunilor la prefacere (epicleze), urmată de simbolismul adânc al celor 9 părticele în care se taie Agnețul, spre a semnifica fiecare părticică o etapă din Istoria Mântuirii. Pe la 1500, papa Iuliu II a lăudat frumusețea și comorile ritului mozarab, atunci reînviat, dar de atunci și până azi el n'a mai rămas în uz decât în catedrala din Sevilla și într'o capelă laterală a Domului din Toledo, cu toate că liturgiștii de azi preamăresc în concilii euharistice frumusețea lui, vrând să-l readucă la viața din care a fost scos de sectarismul catolic dornic de unificare și de dominare.

Una din cele mai înfloritoare biserici autonome ale Apusului a fost și cea *a Gallilor* și mai apoi *a Francilor*. De origine aproape apostolică, dar în orice caz născută în mult mai strânsă legătură cu cea din Asia mică — și mai apoi cu cea din Milan — decât cu cea din Roma, Biserica Galliei își avea viața ei proprie, neîncadrată în organizația

centralistă a Romei, care i s'a impus cu mult mai târziu.[1] Veacuri dearândul a fost limba greacă limbă de cult pentru Galli, încât nu numai primele inscripţii creştine, primii episcopi şi martiri, ca şi primul mare ierarh, sf. episcop Irineu al Lyonului, doctrinarul tradiţiei bisericeşti în luptă cu gnosticismul, sunt produse ale influinţei orientale, ci chiar şi după 250, când latina vulgară se generalizează la strămoşii Francezilor de azi, reforma cultului gallican făcută de Mitropolitul Cezarie de Arelatae († 501), trebuia să se facă jumătate în latineasca vulgară, iar jumătate în limba grecească.

Acest fapt ne explică de ce viaţa eclesiastică a Galliei s'a scurs pe un făgaş propriu şi deosebit de al Romei, care, de altfel, pe atunci nu cunoştea încă tendinţele centraliste de mai târziu. Fiind oarecum prea aproape de Mitropolia primei capitale a lui Constantin cel Mare, de Milan, nu s'a putut desvolta în Gallia o organizaţie mitropolitană unitară, cum a fost în celelalte biserici autonome, întreg veacul IV şi V fiind plin de certuri între scaunele de Arelatae şi Vienne, pe tema sferei lor de jurisdicţie. In schimb, sistemul sinodal s'a desvoltat foarte mult în epoca luptelor donatiste, ariene şi semi-pelagiene. Abia spre sfârşitul veacului IV şi după aceea încep papii să se amestece şi în conducerea Bisericii Galliei. Papa Inocenţiu I cerea episcopului de Rouen, pe baza unor decrete imperiale anterioare, ca toate „causae majorae" să fie aduse înaintea papii dela Roma. Urmaşul lui Inocenţiu, Zosimus (417—418), a încărcat cu privilegii mitropolitane pe episcopul de Vienne şi Marseille, până când prin acordarea în 513 de către papa Symachus a palliumului (omofor) de vicar al scaunului apostolic Mitropolitului Cesarie de Arelatae, s'a crezut a se fi pecetluit extinderea jurisdicţiei romane peste Biserica Galliei.

Ori, se ştie că autonomia acestei biserici nu încetează acum. Prin întemeierea statului franc s'a continuat aceeaşi viaţă independentă faţă de Roma. Rămas la periferia regatului, vicariatul Romei dela Arelatae a pierdut toată importanţa, încât în veacul VII a şi fost desfiinţat, în locul lui

[1] De aceea era un fals istoric interesat afirmaţia papii Inocenţiu I (401—417) că Roma ar fi încreştinat pe Galli. Vezi Migne, Patr. lat., XX col. 551 şi urm.

câştigând scaunul de Lyon drepturile unui adevărat „patriarh"[1] al Bisericilor francă şi merovingiană, bine înţeles întreg sistemul sinodal stând de acum sub influinţa regelui, care convoca sinoadele, întărea pe episcopi, etc. Centrul spiritual al Franţei devenise mormântul sfântului Martin de Tours († 397), a cărui manta o îmbrăcau regii într'o capelă numită după numele lui. Abia spre sfârşitul sec. VII şi începutul sec. VIII decade Biserica Francilor, devenind o simplă unealtă în mâna regilor. Totuşi vestitul arhiepiscop de Reims Hincmar[2] va lupta încă şi după anii 800 împotriva apelării la Roma a episcopilor şi mitropoliţilor din statul Carolingilor. După 754, dinastia întemeiată de Pippin cel scurt a Carolingilor, supune Biserica lor îndrumării centraliste a papilor romani, ai căror cei mai mari ctitori şi binefăcători se fac prin crearea statului papal.

Urme din liturgia gallicană sunt vizibile până în sec. XIII, iar dispariţia ei este privită cu durere de cei mai mari liturgişti francezi.[3] Cele mai vechi documente de liturgie gallicană de pe la finea sec. V trădează o influinţă orientală venită pe trei căi: 1) prin relaţiile mai vechi cu Asia Mică şi Capadochia a centrelor bisericeşti din Lyon şi Lerin, 2) prin mijlocirea metropolei Milan, cu care biserica gallicană era în strânse legături în sec. IV şi 3) mai târziu prin influinţa exercitată de liturghia hispanică sau mozarabă, care a dat naştere pe la anii 700 cunoscutului Missale gothico-gallicum. Chiar influinţe bizantine, ca ieşirile cu Evanghelia şi cu Darurile, apoi sărutarea frăţească la începutul liturghiei credincioşilor, păstrarea în greceşte a cuvintelor Trisaghion (Sfinte Dumnezeule) şi Kyrie, ca şi mai ales existenţa unei frumoase epicleze, sunt uşor constatabile. E drept că, mai ales în ce priveşte mulţimea rugăciunilor preotului, liturghia gallicană vădeşte influinţe romane şi mai ales africane (Missale gallicum). Domnia Carolingilor n'a putut tolera această varietate în formele de cult; de aceea, slugi ascultătoare ale Papilor, ei au dispus

[1] Mansi: Conciliorum Collectio IX, 949.
[2] Migne: Patr. Lat., vol. 126, col. 189—210.
[3] Vezi minunatele rânduri ale savantului H. Leclerq în: Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie, vol. VI col. 508.

uniformizarea liturgică, frumoasele slujbe gallicane abia mai rămânând (și azi) în uz la Biserica din dieceza Lyonului. Este tot ce a mai rămas din poezia rituală prin care strămoșii Francezilor, Galli și Franci, în decurs de generații, sub îndrumările unor sfinți naționali ca Martin de Tours († 397), Ilarie de Poitiers († 366) și Gherman d'Auxere († 448), precum și cu nevoințele unor femei ca Genoveva († 501) și Radegunda († 587) își înălțaseră atât de frumos sufletul spre Dumnezeu.

Dar și *Biserica Milanului* a dus timp de 7 veacuri, din clipa când s'a stabilit acolo reședința imperială a unui Dioclețian, Maximin și Constantin cel Mare, o viață cu totul independentă față de cea a Romei. Ba ajunsese într'un timp (sec. IV), prin lărgirea sferei de influință peste tot nordul Italiei, peste parte din Gallia și din Spania, să rivalizeze cu Roma în extinderea jurisdicției peste jumătate din Apusul Europei. [1] In vremea multelor sinoade ținute acolo, ajunsese marele ierarh milanez sf. Ambrosiu să exercite prin extraordinara și înțeleapta lui politică bisericească un rol de sfătuitor și chiar de arbitru pentru centre bisericești ca Antiohia, Cesarea, Constantinopol și Tesalonic. Aceasta tocmai într'o vreme în care Roma căuta să-și asume jurisdicția peste Illyric, încât cum spune un adânc cunoscător al problemei, se părea că întreagă clădirea ierarhică a Bisericii apusene avea să fie ca o catedrală cu două turnuri egale: Roma și Milanul. [2] De altfel, din punct de vedere al puterii jurisdicționale, sf. Ambrosiu învăța, ca și Ciprian, egalitatea tuturor apostolilor, respectiv a episcopilor întreolaltă. Chiar la un sinod din Roma și încă din 551 își afirma Mitropolitul Datius al Milanului drepturile de jurisdicție peste Gallia, Burgundia, Spania, Liguria, Emilia și Veneția. [3]

Acolo însă unde s'a vădit și mai bine independența bisericească a Bisericii milaneze, este viața sa liturgică specifică. Fiindcă în formația sa spirituală și teologică era mai curând un grec (elev al lui Origen) decât un latin, [4]

---

[1] E. Caspar: Gesch. des Papstums. I. 287.
[2] H. Campenhausen: Ambrosius von Mailand als Kirchenpolitiker, Berlin, 1929 p. 122. [3] Monumenta Germaniae Historica, III (Epistolae) p. 440.
[4] Harnack: Gesch. d. altchristl. Litt. Leipzig 1893 vol. I. p. LV.

sf. Ambrosiu, reformatorul liturghiei ce-i poartă numele, n'a adăogat la Liturghia greco-siriacă, pe care a preluat-o, decât cântarea antifonală a psalmilor, melodia schimbată și priveghile de noapte (deniile). Nici chiar după anul 401, când papa Inocențiu I scria episcopului Decențiu de Gubbio — care urma ritul milanez — că principiul uniformizării liturgice dă dreptate Romei, întrucât ea avea cea mai veche biserică și cea mai veche liturghie, ambele moștenite — de altfel ca întreg Apusul (!) — numai dela Apostolul Petru, [1] zic, nici după această dată viața independentă a Bisericii milaneze nu se pierde. Abia pe vremea papii Grigorie cel Mare, care i-a câștigat pe Longobarzi de partea lui, s'a început romanizarea liturghiei ambroziene (scaunul mitropolitan era atunci la Genua), însă la stârpirea ei totală nu s'a putut ajunge nici chiar târziu în evul nou, când se întâlnește și la Augsburg și Regensburg (sec. 12), ba chiar și la Praga (sec. 14). Al doilea mare ierarh milanez, Carol Borromeo (†1584), va repune frumoasa liturghie milaneză în spendoarea și în uzul ei, încât se păstrează până azi în eparhia Milanului și în alte câteva comunități din Nordul Italiei. Cu toată romanizarea ei (cele mai vechi documente de liturghie milaneză sunt din sec. X—XII), liturghia ambroziană are încă parte din rânduiala Psalmilor și a „Laudelor" dela Utrenie, ca și ieșirea cea mare și recitarea Crezului după ectenia ieșirii cu Darurile, apoi Epicleza zisă a Logosului (din timpul luptelor ariene), rugăciunile din timpul Cuminecării, etc., luate toate după model răsăritean.

Dar și Biserica din vechiul centru comercial al *Aquileii*, și mai târziu al Veneției, și-a avut timp îndelungat viața sa autonomă. Oraș în care-și serbase nunta Constantin cel Mare, Aquileia ajunse, mai ales începând cu a II-a jumătate a sec. IV, o însemnată metropolă, [2] ai cărei titulari, în strânsă legătură cu ai Milanului, își întind, începând cu sec. V, jurisdicția peste întreg nord-estul Italiei; mai apoi

---

[1] Vezi această importantă piesă din istoria creșterii papalității (pe care am mai amintit-o) la Migne: Patr. Lat. XX, 551.

[2] La sinodul din Roma din 370, episcopul Valerian al Aquileii semna imediat după papa Romei între câteva zeci de alți titulari de scaune chiar mai vechi. Mansi: Concil. coll. III 455 și urm.

peste Illyricul apusean, peste Noricum, Raetia şi chiar până în spre Panonia. Ducând luptă (în sec. V—VII) cu papii Romei pentru salvarea teritoriului jurisdicţional, patriarhii de Aquileia, mai ales cei rămaşi pe teritoriul longobard [căci prin extinderea puterii centraliste a Romei se despărţise Biserica Aquileii în două, una cu jurisdicţie spre Nord până spre Salzburg şi Friaul, iar cealaltă (Aquileia Nouă sau Grado mutată în 1451 la Veneţia) cu jurisdicţie peste ragiunile de coastă şi ale Istriei], vor menţine încă veacuri dearândul o atitudine destul de independentă faţă de Roma, mai ales în ce priveşte viaţa de cult.

Incă la sinodul din Aquileia din 1596, ţinut sub papa Sixt V, în care s'a hotărît abrogarea ritului patriarhinus sau aquileic, se recunoştea pe faţă vitalitatea din vremuri străvechi (antiquissimo usu) a rânduelilor liturgice proprii (proprium Breviarium et „Missale).[1] Este isbitoare asemănarea dintre un fragment de „Sacramentarium" din 802 şi între ecteniile liturghiei sf. Vasile, ba frumoasa lui rugăciune dela sfârşitul acestui Molitvelnic aquileic se pare c'a influinţat chiar rânduielile rituale romane, cum afirmă liturgistul catolic Baumstark.[2] Cu toate acestea, după 1596 abia mai rămâne acest ritual (mult mai bogat ca cel roman) în catedrala San Marco din Veneţia, dar în 1807 se abrogă şi aici, în schimbul recunoaşterii de către papa a titlului de patriarh. Azi venerabila metropolă a Aquileii e o mică eparhie sub ascultarea Romei, iar „catedrala" San Marco o simplă biserică parohială.

Una din cele mai venerabile biserici autonome a fost fără îndoială *a Britaniei*, care, prin contact continuu cu Biserica Galliei (în sec. II creştini fugiţi de persecuţiile din Lyon şi Vienne, mai târziu călugări şcoliţi în duhul sf. Martin de Tours, a celor din Auxerre şi Lerin) a devenit cea mai puternică Biserică misionară (mai activă chiar decât Roma) din câte a cunoscut Apusul Europei în epoca tulbure a năvălirilor barbare. Cu rază de acţiune mai întâiu în nord-vestul Franţei (Bretagne, mânăstirea-mitropolie Dol), apoi în Scolia Islanda, în insulele din jur şi din N.-

[1] Labbé: Sacr. Concilia, XV p. 1481 (la Heiler p. 110).

[2] Liturgia Romana e liturgia dell 'Esarcato, Roma 1904, p. 177.

V. Germaniei și pe urmă chiar spre Islanda și Norvegia, monahii misionari din centrele britanice Candida Rosa (Whithorn), Bangor și Llangorwan câștigă un loc de frunte în întreagă istoria bisericii apusene. Tradiția lor o continuă cu și mai mare elan călugării irlandezi numiți „călători", care în afară de centrele monahale Clonard (Estul Irlandei) și Iona (Scoția vestică) au meritul chiar mai mult decât celebrul misionar al papii Grigorie cel Mare, monahul Augustin, de a fi câștigat și pe Anglosaxoni, contribuind astfel în chip deosebit la unificarea statului englez de mai târziu. Dar răsunet și mai îndepărtat câștigă opera acestei biserici cu formă de conducere pronunțat monahală-misionară, atunci când călugări irlandezi ca sf. Columban († 615, întemeietorul mânăstirii burgunde Luxeuil și apostol al Alemanilor), sf. Gallus († 641, apostolul Elveției nord-estice), sf. Kilian († 680, apostol al Francilor ostici și al Turingilor), sf. Korbinian († 625, increștinătorul Bavarezilor), sf. Virgil († 784, apostolul Carintiei și episcopul Salzburgului), englezul Willibrord (misionarul Frizilor) etc. etc., au împânzit cu biserici și mânăstiri întreg vestul și sudul Germaniei. Fără ajutor secular, acești misionari irlandezi și scoțieni (care au dat un Scotus Erigena, primul mare teolog medieval și cel care a făcut legătura dintre mistica și cugetarea orientului pe deoparte și teologia apuseană pe de alta) vor conduce viața monastică și culturală a evului mediu din Europa centrală și vestică până prin sec. XV, când apar și Germanii la orizontul istoriei culturale-bisericești.

Cu o organizație monastică-sinodală, având în frunte câte-un primat (în Irlanda la mân. Armagh, în Britania și Scoția mân. Iona), Biserica britanică a dus o viață foarte diferită și independentă de a Romei. Celebră este scrisoarea misionarului Columban adresată papii Bonifaciu IV (608—615), în care îi pune în vedere să păstreze credința dreaptă (nu ca papa Virgiliu în controversa celor 3 Capitole), căci ar fi rușine ca cei mai mici și mai tineri să ajungă a da lecții Patriarhilor unui atât de venerabil scaun apostolic, cum este Roma. De va fi lipsă vom face-o, dar atunci ajunge capul în locul cozii.[1] Abia după lupte grele și nu

[1] Migne: Patr. lat. 80, 274 și urm.

totdeauna evanghelice, s'a putut ajunge ca opera începută de misionarul roman Augustin să ajungă în cele din urmă a cuprinde toată Biserica Britaniei sub jurisdicţia Romei (între 1072—1207). Sigur că pricini ale „romanizării" Bisericii britanice au fost şi mentalitatea îngustă-monahală a ierarhiei şi mai ales dependenţa prea servilă a bisericilor provinciale de laicismul seniorilor locali (egumenia se moştenea în familiile acestora!), dar şi politica universalistă a Romei, sprijinită în curând pe falsele decretale isidoriene nu-şi va face scrupule din a desfiinţa orice organizaţii eclesiastice centrifugale planurilor sale. Câteva secole au fost persecutaţi clericii şi monahii britanici — e drept, uneori şi pentru obiceiurile lor îmbibate încă tot cu elemente necreştine [până acolo s'a dus Roma şi misionarii ei (Bonifaciu, etc.), că le denega valabilitatea botezului, iar hirotonia le-o administra din nou!] până când, în sfârşit, datorită şi devastării Irlandei de Vikingi şi mai ales oportunităţii principilor anglo-saxoni, Biserica irlando-anglo-scoţiană s'a preschimbat, cu organizaţie şi viaţă liturgică cu tot, într'o provincie eclesiastică romană.

Poate nici într'o altă Biserică autonomă n'a fost viaţa liturgică mai deosebită de a Romei ca în Britania. Cu un întreit caracter: milanez, hispanic şi gallo-franc, care am văzut că prin Lyon-Vienne, Lerin şi Milan îşi trag originile tocmai din Asia-Mică, Egipt şi Capadochia, liturghia britanică, deşi se foloseşte de limbă latină (Celţii şi Britanii au fost foarte de timpuriu latinizaţi) alături de glose irlandeze şi anglo-saxone, vădeşte un caracter foarte asemănător cu al slujbelor orientale. Slujirea în sobor, folosirea de antimise portative, ca în Orient, dar mai ales celebrarea Proscomidiei în formă greacă, ectenia de după Evanghelie luată par'că din Liturghia hrisostomică, împărtăşirea sub ambele specii în timpul unui minunat imn asemănător cu al Bisericii armene, ca şi toată ţesătura Liturghiei plină de închinăciuni, de post şi de rugăciuni meditative, sunt tot atâtea elemente trecute din liturgiile răsăritene şi concrescute apoi cu duhul autohton de preamărire a lui Dumnezeu. Parte din lungimea şi simbolismul bogat al acestor rugăciuni [1] s'a păstrat chiar şi în Biserica

[1] Vezi interpretări simbolice ale actelor de liturgie britanică la Heiler p. 140-5.

episcopală engleză din sec. XVI—XVIII. Rânduiala ceasurilor și a utreniei, luată din Orient, desvoltarea extraordinară a tainei sf. Mărturisiri cu post, îngenuncheri și denii numeroase — ca la monahii egipteni și sirieni — ca și purtarea de către episcopi a mitrei în loc de „infula" catolică, spre a nu mai pomeni de prea cunoscutele diferențe ale tonsurei clericale și datei serbării Paștilor (calculate nu după tabelele calendaristice ale lui Dionisie Exiguus, ca la Roma, ci pe baza unui ciclu de 84 ani), formează o serie întreagă de particularități ale vieții bisericești britanice. Pofta după dominare eclesiastică și de uniformizare cultică a Romei n'a mai lăsat azi aproape nimic din cultura Bisericii britano-irlandeze, pe care o preamărea altădată Bernhard de Clairvaux și datorită inspirației căreia s'a născut opera de cultură a lui Carol cel Mare. [1]

Ultima biserică autonomă de care pomenește Heiler sunt diferitele organizații din cadrele statelor barbare *germanice*.

Dintre acestea, un loc de frunte îl ocupă cea a Goților, cu apostolul lor Wulfila (hirotonit la sinodul „înnoirii" sau a „târnosirii" din Antiohia, 341), care prin traducerea Bibliei în limbă proprie, a creat oarecum o strânsă unitate politică în viața acestor state, „ariene" mai mult după terminologie decât în realitate. Așa se explică și deosebita lor putere de stat, fie în Italia sub conducerea luminatului rege Teodoric cel Mare, fie în Spania până la 711.

Importanță mare au și organizațiile statelor longobard (568—712), burgund (420—523), suev (409—585), gepid etc., unde iau naștere, ca și în statele gotice, câte o biserică națională, cu sinoade numeroase (mai ales în Spania, 2 sinoade la Bracara 561, 585 sub Suevi și mai apoi sub Vizigoți; sinoadele dela Toledo sub Recared III), în care, deși se vorbea cu respect de scaunul apostolic al Romei — dovadă că această singură metropolă apostolică a fost cruțată și de Atila și de Alaric, iar de Teodoric chiar admirată — însă nici odată nu s'a recunoscut

[1] Migne: Patr. lat. 182 col. 1082. A Zimmer: Preussische Jahrbücher, 1887, p. 59 (Heiler 152).

primatul papal. Regii lombarzi convoacă sinoade, întăresc pe ierarhi (primatele bisericii vandale din Cartago se intitula Patriarh).

Sigur că toată viața bisericească a triburilor germanice se caracterizează printr'o colaborare a poporului cu Biserica, deaceea creștinismul lor chiar arianist și necomplet (excepție Genseric al Vandalilor, care a rămas străin de orice idei creștine) a fost cea mai bună pavăză contra pierderii lor ca state. Sigur, fiind mai înapoiați culturalicește și nu așa de omogeni ca autohtonii, s'au contopit în masa popoarelor latine, nu însă fără a lăsa urme, căci s'a putut vorbi cu dreptul după dispariția lor de o germanizare a Europei în locul latinizării triburilor germane.[1] Dar ideea bisericilor naționale a rămas în viața popoarelor și în deosebi a statelor germane o adâncă realitate, fiind reluată apoi de investitura laică împotriva pretențiilor imperialiste papale, mai târziu de Protestantism și în urmă chiar de „Reform-Catolicism".

După cum se poate vedea din faptele înșirate până aici, e clar că în epoca ecumenică a Bisericii creștine existau și în Apusul Europei o serie întreagă de biserici autonome, cu organizare ierarhică și cu viață de cult specifice. Varietatea și multiplicitatea aceasta de stiluri de viață creștină se grefau pe specificul etnic al popoarelor respective, spiritualizându-le și ridicându-le spre temelii de popoare unitare, din care vor ieși mai târziu națiunile. Nu exista pe atunci nici un centralism juridic al Romei, după cum nici ispita uniformizării ritului nu s'a ivit decât doar atunci când împrejurări politice anumite vor face din Roma vicariat al lui Hristos, cu jurisdicție peste toată lumea și putere de a domina cu metode quasiseculare.

Despre evoluția acestui proces de conducere centralistică, pe care și-au arogat-o în mod treptat episcopii Romei, vorbește Prof. Fr. Heiler în partea a doua a lucrării sale.

---

[1] H. v. Schubert: Staat und Kirche der arianischen Königreiche, München, 1912, p. 190.

VALOAREA TIMPULUI[1]

de

Preot Dr. CORNELIU SÂRBU

II

1. CONSIDERAȚIUNI GENERALE

În partea întâia a studiului nostru, am încercat să stabilim natura timpului. Trecem acum la valoarea lui. Trecerea aceasta este foarte firească, întrucât între natura și valoarea timpului este o corelație așa de strânsă și de intimă, încât cu greu poți vorbi de prima fără să amintești de ultima. Explicația acestui fapt este următoarea: *Valoarea unei realități rezultă în mod firesc din însăși natura sa.* Natura sau ființa unei realități este principiul generator al tuturor însușirilor și calităților care constitue ceea ce numim valoarea ei.

Pentrucă sensul cuvântului valoare este foarte mobil,[2] precizăm ce 'nțelegem aici sub valoare: *Numim valoare orice realitate care posedă — direct sau numai indirect — însușirea de a ne ferici în accepțiunea autentic creștină a cuvântului.* Prin urmare, timpul este o valoare — în cel mai plin înțeles (relativ) al cuvântului — în măsura în care posedă o atare calitate.

Dacă valoarea timpului izvorăște din însăși natura sa, e evident că nu-i putem stabili valoarea decât în funcție de determinarea corespunzătoare a ființei sale. De aceea dintru început trebue să ținem seamă de respingerea legitimă a tezei că timpul este numai o formă pur subiectivă a intelectului nostru. Căci dacă timpul ar avea numai o realitate subiectivă, atunci nici valoarea lui n'ar fi real-obiectivă, ci ar poseda numai valoarea unei ficțiuni sau iluzii a spiritului nostru, ori cel mult valoarea unei forme (mod) subiective, a unei categorii de cunoaștere a realității cosmice, cum l-a apreciat Kant.

---

[1] Urmare din *RT* XXXII, 1942 p. 515. [2] Cf. *Lalande:* O. c. t. II, p. 939.

Insă și odată câștigată teza timpului realitate obiectivă, n'am salvat complet valoarea timpului. Trebue să-l descătușem de maniera greșită (unilaterală și incompletă) de a-l aprecia numai negativ. Căci nu-i de ajuns să-i dai timpului numai un conținut și un sens negativ, ci trebue să-i acorzi și unul pozitiv. Accentuarea exclusivă sau prea apăsată a laturei negative a timpului (cum face de pildă Heidegger), duce la relativizarea gravă a existenței create și la deprecierea timpului. Cu deosebire necorespunzătoare și neavenită este aprecierea timpului ca antiteză a veșniciei lui Dumnezeu, ca formă a vieții defectuoase pe urma păcatului, cum face teologia dialectică protestantă actuală. Căci statorirea unui contrast exclusivist și a unei opoziții ireductibile între timp și veșnicie face imposibilă legătura dintre Dumnezeu cel veșnic și omul vremelnic. *Dacă în natura sa intimă timpul are nu numai o lature negativă ci și una pozitivă, urmează în mod logic și firesc că el are și un conținut și o valoare pozitivă.*

Nu poate fi fictiv și numai de conținut și sens negativ ceva ce are atâtea înrâuriri decisive asupra vieții noastre, ceva care — prin felul cum îl trăim — ne pecetluește inevitabil și definitiv destinul. Toate tentativele — intenționate și directe sau neintenționate și indirecte — de a nega, diminua sau desființa realitatea și puterea timpului, sunt nu numai tendințe conștiente sau inconștiente de absolutizare a existenței create în general și a omului în special, pe care vrea s'o scoată de sub condiția de creat și relativ, — ci totodată și recunoașteri indirecte ale înrâuririi timpului asupra vieții noastre și — implicit — ale puterii și valorii sale.

Fără îndoială, timpul are și o lature și înrâurire negativă asupra vieții. Aceasta constă nu numai în succesiune, care imprimă ființei relative pecetea trecerii sau a vremelniciei, ci și în faptul că împiedică o împlinire completă — desigur, aceasta în marginile destinului lor hărăzit de Creator — a cosmosului și a omului. Datorită succesiunii, fiecare pas în spre clipa următoare este oarecum un pas spre moarte; timpul ne îmbătrânește, ceea ce înseamnă, în sens metafizic, că ne lasă să cădem morții.

(Heidegger ar spune; „dem Tod verfallen sein"). In această privință, Ioan Cantacuzinul zice: „...timpul care face ca toate să curgă și să se veștejească".[1] Pe de altă parte, contingența timpului, cu curgerea lui neostoită, ne menține mereu în neîmplinire și trebue să vină „cerul nou și pământul nou", în care, abia, lumea și omul se vor desăvârși deplin, adică în măsura hărăzită lor de Dumnezeu.

Insă a vedea numai atât în timp, însemnează a-l aprecia dintr'o perspectivă prea îngustă. Pentru a putea aprecia timpul la justa lui valoare, *trebue să-l privim și prețuim dintr'o perspectivă întreagă:* aceasta-i mare cât înșiși dimensiunile și destinul cosmosului și ale omului. *Perspectiva aceasta ne-o poate da numai creștinismul, cu concepția lui despre lume și viață.* Orice privire a timpului dintr'o perspectivă mai îngustă decât aceasta, este necorespunzătoare și sortită inevitabil erorii. Păgânii de pildă, lipsiți de lumina viziunii creștine a cosmosului și a omului, accentuau în primul rând și aproape exclusiv laturea și efectul negativ al timpului, umbrind aproape total caracterul și sensul său pozitiv. Așa — ca să dăm numai un singur exemplu — *Ovidiu* îl socotește drept nimicitor a toate.[2] Numai din când în când răsbat și glasuri ca acesta: „Căci timpul e zeu îngăduitor".[3] Chiar și omul modern — refuzând s'accepte lumina învățăturii creștine — calcă în această privință pe urmele păgânilor. Căci în general el își reprezintă timpul sub chipul unui bătrân jigărit și uscățiv, cu barba și cu părul alb, având două aripi pentru a arăta rapiditatea, ținând o coasă ca simbol al *puterii sale destructive* și câteodată un ceasornic, emblemă a scurgerii continui a anilor.[4] De o atare greșală fundamentală se face vinovat și filosoful german *Martin Heidegger,* a cărui ontologie existențială e limitată la starea de cădere a omului în păcat și ignorează complet dimensiunea și perspectiva dintre starea

---

[1] Istorii, cartea II, cap. XVII. Migne, P. G. 153, col. 516 B.: „...χρόνος ὁ πανι' ἀποῤῥέειν καὶ ἀπανθεῖν ποιῶν".

[2] Metamorph. XV, 234. Cit. la Marian B.: Dicționar de citate și locuțiuni străine. Ed. 4-a. București 1921, p. 150: „Tempus edax rerum".

[3] *Sophocle:* Elektra, 179. Cit. la idem ibidem, p. 182: „Χρόνος γὰρ εὐμαρὴς θεός". [4] Larousse du XX-e siècle, t. VI, p. 644.

paradisiacă și starea harică. Perspectiva îngustă din care observă și prețuește timpul, îl face să vadă numai aspectul și laturea negativă a timpului și să închidă pe om în perspectiva strâmtă a imanenței. De altfel, toți reprezentanții existențialismului contimporan consideră pe om dintr'o perspectivă prea strâmtă (mărginită la realitatea temporală-spațială) și de aceea nu pot aprecia just nici valoarea timpului pentru existență. Cât privește știința pozitivă modernă, aceasta considera existența după aspectul ei exterior-cantitativ, iar esența însăși a lucrurilor îi rămânea cu totul necunoscută; ea făcea chiar abstracție de esența realităților,[1] fapt care împiedica și aprecierea justă a timpului.

Insă ferindu-ne de diminuarea valorii timpului, *nu* trebue să cădem în extrema opusă, adică *nu trebue să atribuim timpului prea multă putere și valoare,* cum face de pildă *evoluționismul imanentist,* care propovădueşte o soteriologie și eshatologie seculariṣtă, adică limitate — ca forță și dimensiune — la imanență și în care timpul e factor de căpetenie. Căci (cum vom vedea mai la vale) *timpul nu se poate concepe — nici ca putere și nici ca valoare — fără acțiunea proniatoare a lui Dumnezeu.* Existența și puterea timpului vine în ultima instanță dela Dumnezeu, iar valoarea lui este aceea pe care i-o conferă înrâurirea divină asupra sa, precum și aceea pe care i-o imprimă omul prin acțiunea sa. De aceea este inadmisibilă poziția lui Bergson, care înlătură pe Dumnezeu din inima timpului, reducând toată dinamica duratei la elanul vital sau creator, pe care-l atribue în largă măsură timpului, făcând din acesta din urmă o realitate absolută, care dispune de o putere de progres creator continuu.[2]

Greșită este și opinia lui *S. Kierkegaard,* care numește clipa „un atom de eternitate" și vede într'ânsa sinteza vremelnicului și a veșnicului.[3] Chiar dacă Kierkegaard vrea să

---

[1] Cf. *Frank Philipp:* Le principe de causalité et ses limites. Trad. de l'allemand par I. Du Plessis de Grenédan. Paris (Flammarion) 1937, p. 57.

[2] Cf. *Freienfels—Müller Richard:* Die Philosophie des 20. Jahrhunderts in ihren Hauptströmungen. Berlin (Mittler u. Sohn) 1923, p. 98.

[3] Cf. *Jaspers Karl:* Psychologie der Weltanschauungen. 3. Auflage. Berlin (I. Springer) 1925, p. 109 sq.

afirme cu această expresie că clipa este numai un atom (o parte) de eternitate şi nu însăşi eternitatea, *teza sa este greşită.* Căci a spune că clipa-i un atom de eternitate, adică o parte de veşnicie, însemnează implicit că veşnicia (=Dumnezeu) se fărămiţează şi pulverizează în timp, că Dumnezeu e prezent în timp nu depăşindu-l, ci consumându-se în el, că adecă veşnicia e prezentă în clipa aceasta cu un atom, în cea imediat următoare cu altul, ş. a. m. d. Expresia lui Kierkegaard e frumoasă şi cuceritoare, dar rămâne pur şi simplu *poetică* sau *figurată*, căci dacă-i atribuim un sens propriu, săvârşim o gravă eroare. Dumnezeu e prezent total — nu parţial sau atomic — în fiecare clipă cu puterea Sa care proniază timpul. El e prezent în clipă, nu îmbrăcând forma ei, ci depăşind-o. Tocmai în aceasta constă măreţia prezenţei divine în timp, prezenţă care nu poate fi accesibilă omului prin raţiune, ci numai prin credinţă. Aceeaşi critică se cuvine şi lui *Plato*, care concepe clipa ca atemporală;[1] lui Cicero care zice că „timpul este... o oarecare parte a eternităţii"[2] şi lui Giordano Bruno, care numeşte clipa „prezentul etern al timpului".[3]

Privit din perspectiva completă şi neviciată a concepţiei autentic creştine despre lume şi viaţă, *timpul — ca realitate obiectivă creată şi proniată de Dumnezeu — posedă o valoare ontologică, constitue un principiu de viaţă şi de creaţie*[4] *şi ca atare este fundamentul dinamismului universal şi al istoriei.* E aici aceeaşi concepţie despre timp pe care o profesează şi evoluţionismul dinamic, cu accentuarea expresă însă că dinamica timpului şi a cosmosului se reduce în ultima instanţă la Dumnezeu şi se manifestează în limitele legilor puse de Creator în lume. Prin urmare, schimbările din univers nu-s iluzorii şi zadarnice, ci-s *reale* şi activitatea cosmică realizează o inovaţie şi un câştig pozitiv, contribuind la sporirea sensului fiinţei.[5]

---

[1] *Jaspers:* O. c. p. 109.

[2] Cit. la *Lalande:* O. c. t. II, p. 875: „Tempus est... pars quaedam aeternitatis".

[3] *Jaspers:* O. c. p. 109.

[4] Cf. şi *Aron Raymond:* Introduction à la philosophie de l'histoire. Essai sur les limites de l'objectivité historique. Paris (Gallimard) 1938, p. 322.

[5] Cf. şi *Berdiaeff:* O. c. p. 136.

Ideea sănătoasă a creștinismului și realizarea ei cuprinde în sine o *ontologie dinamistă*, care nu se poate concepe și nici înfăptui fără condiția timpului. Intreaga acțiune divină în lume: creatoare, pronietoare, mântuitoare și plinitoare, nu se poate cugeta și împlini fără timp. Fără timp, Dumnezeu ar fi deasupra lumii sau în dosul ei, dar nu *în lume. Timpul constitue mijlocul sau calea (modul) prin care Dumnezeu coboară în lume; în vadul timpului El devine imanent cosmosului în sensul de prezență activă în el. A ridica timpul din ființa cosmosului, înseamnează a-l desființa în actuala lui structură și orânduire.* Timpul face cosmosul concret și viu, iar înlăturarea timpului din el îl scoate din existență.

Cu desființarea timpului cade întreg edificiul și conținutul creștinismului, cu excepția vieții intradivine, care este transcendentă lumii și timpului în mod absolut. Căci *a înlătura din sânul creștinismului — cât privește laturea lui divino-umană — timpul, înseamnează a-l sdruncina în realitatea și natura lui conformă și accesibilă omului și a-l ridica mai presus de posibilitățile umane de mântuire.* Mai explicit: Creștinismul poate realiza mântuirea omului — potrivit naturii umane actuale — numai în condiția timpului, iar omul își poate impropria mântuirea numai în timp. Fără timp, creștinismul n'ar fi în lume, ci deasupra sau în dosul lumii și neajuns de ea.

Această deosebită importanță a timpului în creștinism se datorește faptului că *timpul — alăturea de spațiu — este temelie și condiție nesguduită a existenței și desvoltării realității create, iar cât privește în special pe om, spațiul și timpul sunt mijloace sau instrumente ale participării la Dumnezeu, mijloace de autocreare și participare la plinătatea și fericirea divină.*

Ca atare, timpul e strâns legat de destinul omului și viceversa; de aceea și simțim timpul ca destinul nostru. Astfel *problema timpului devine final problema eshatologică, din care pricină creștinismul acordă timpului o semnificație și valoare pozitivă.* Sensul timpului este sensul istoriei insului și a lumii. E drept, existența umană aparține veșniciei, dar — după cum remarcă just Jaspers — *timpul e*

acela care-i dă un sens. Astfel timpul nu-i inteligibil decât prin soarta umană. Restrângând timpul la un singur punct (=clipa) care extinde efectele fiecărei acțiuni particulare la întreaga veșnicie, *creștinismul a intensificat în mod prodigios timpul, învestindu-l cu un sens și cu o valoare deosebită.* Căci intensificarea timpului marchează posibilitatea în sânul său, adică în clipă, *a unui acces în veșnicie*, a unor evenimente al căror sens nu-i numai temporal, ci veșnic.[1]

Două probleme — care desleagă pe toate celelalte și-s egal de importante pentru acestea — chinuesc îndeosebi pe om: *problema originii*, a obârșiei, a fundamentului, și *problema viitorului*, a ieșirii, a sfârșitului. *Amândouă sunt indisolubil legate de timp și dovedesc strânsa legătură dintre timp și destinul omului.*[2] Cu drept cuvânt putem afirma că *destinul omului se împlinește în timp*, întrucât omul aparține timpului în sensul că în el și sub el apare și se desvoltă până la trecerea în veșnicie.

După această sumară schițare a valorii sale, față de timp se impune următoarea concluzie și atitudine teologică: Timpul nu-i o ficțiune metafizică sau numai o formă pur subiectivă a intelectului nostru. Reducerea timpului la o atare realitate însemnează — implicit și inevitabil — însăși volatilizarea, pulverizarea sau chiar neantizarea întregei realități cosmice. Acceptarea realității obiective a timpului, împreunată cu accentuarea exclusivă a laturei sale negative, nu-i un punct de vedere corect și corespunzător, ci numai unul parțial și unilateral. De aceea — în ceea ce privește sensul și conținutul noțiunii de timp — trebue să protestăm cu toată energia împotriva obișnuitei concepții despre timp, și anume împotriva deprecierii și disprețuirii lui, ca și când timpul n'ar fi decât temporalitate, iar aceasta neeternitate, dacă nu ceva și mai rău. Cine depreciază timpul din capul locului ca pe ceva ce-i fără sau chiar împotriva lui Dumnezeu, acela alunecă îndată de pe tărâmul cugetării teologice în cel filosofic și sfârșește de obiceiu cu contrastarea dintre timp și eternitate.[3] *Deci, Teologia trebue să rupă cu*

---

1 *Berdiaeff:* O. c. p. 152 sq.
2 Cf. *Berdiaeff:* O. c. p. 160.
3 *Frick:* O. c. p. 319.

atari concepţii şi aprecieri despre timp şi în locul lor să-şi construiască o concepţie proprie creştină cu privire la timp.[1]

Cosmologia şi antologia creştină — prin însăşi esenţa lor — implică în sine existenţa unui timp real în mod obiectiv şi cu un anumit conţinut pozitiv. De aceea Teologia creştină nu poate lucra fără noţiunea unui timp de existenţă şi valoare ontologică. Cine își însușește noțiunea pur formală a timpului, acela „tratează expresiunile temporale în Biblie și în doctrina bisericească întocmai așa ca și pe cele spațiale: și anume ca „imagini" pure. El socotește propozițiunile asupra „începutului" și „sfârşitului" ca o intuire alegorică a ceva ce după ființa sa zace în afară de timp. Aceea, la ce se ajunge, așa ni se spune, are de a face cu timpul, pe care-l trăim, exact tot așa de puțin, ca și cu spațiul, în care se găsește trupul nostru și de aceea și fantezia noastră materială.[2] După cum înlăturarea existenței obiective a spațiului însemnează pulverizarea și reducerea la aparență a realității materiale-fizice, tot așa negarea realității obiective a timpului duce inevitabil la volatilizarea și desființarea realității spirituale create. *Prin urmare, noţiunile temporale din câmpul Teologiei creştine nu pot fi dizolvate în chipuri sau icoane, căci acestea exprimă — prin mijlocirea cuvântului — o realitate obiectivă. Intreg cuprinsul creştinismului (minus viaţa intradivină, care-i absolut inaccesibilă creaturii şi, deci, cu totul transcendentă timpului) duce în mod logic şi firesc la o concepţie pozitivă (cu privire la sensul şi conţinutul său) despre timpul în care trăim. Căci toată acţiunea de mântuire obiectivă şi de impropiere subiectivă a acesteia s'a desfăşurat şi se desfăşoară în alvia timpului. Insuşi centrul şi soarele creştinismului, Domnul Hristos, n'a fost despărţit de timp, ci a trăit şi acţionat — şi acţionează şi acum mai departe până la sfârşitul veacurilor — în el şi prin el.*

Din toate acestea, rezultă clar că *timpul are o deosebită importanţă şi valoare teologică, ce constă în faptul că înţelegerea creştinismului şi formularea adevărului său depinde şi de concepţia despre timp.* Epoca clasică — de for-

---

[1] *Idem* ibidem, p. 317. [2] *Frick:* O. c, p. 317.

mulare dogmatică şi de intensă trăire spiritual-morală a creştinismului a ştiut să aprecieze — şi mai ales să trăiască! — timpul la justa lui valoare şi semnificaţie, socotindu-l ca ceva aşa de organic şi indisolubil legat de viaţa creştinismului, încât discuţia ştiinţifică a existenţei lui real-obiective şi ontologice (în cazul când ar fi ajuns în situaţia de a-şi pune net şi în mod special această problemă) ar fi socotit-o de prisos. Acum înţelegem de ce problema timpului stă în centrul desbaterilor filosofico-teologice ale prezentului. Cercetările lui M. Heidegger, E. Griesebach, R. Bultmann, K. Heim şi mai ales ale lui H. Frick din tabăra protestantă — care-i mai intens preocupată decât Catolicismul de revenirea la formele originare ale creştinismului şi de revizuirea cadrelor dogmatice — *au darul de a fi lămurit că problema timpului este de importanţă centrală pentru formulările dogmatice.*[1]

Odată conştienţi de importanţa şi valoarea deosebită a timpului, trebue să mai rezolvim încă o chestiune în prealabil necesară pentru aprecierea corectă şi justă a timpului, şi anume: Dacă existenţa timpului nu se poate concepe fără Dumnezeu (ceea ce am arătat în partea întâia a studiului nostru), atunci *nici puterea şi valoarea sa nu se pot concepe deslegate de acţiunea divină deproniere a cosmosului şi a omului.* Cu alte cuvinte, în general întreagă puterea şi valoarea timpului — chiar şi aceea pe care i-o investeşte omul — se reduce în ultima analiză la Dumnezeu. Căci Dumnezeu crează neîntrerupt timpul şi-l îmbracă cu puterea necesară fiinţării şi progresului lumii şi al omului, punându-l la dispoziţia creaturii ca să-l folosească. Dovadă despre aceasta este legătura strânsă şi indisolubilă dintre ritmul vieţii cosmice în general şi al celei omeneşti în special, şi timp.

Pronierea timpului de către Dumnezeu se întemeiază pe teza creştină că lumea îşi menţine existenţa şi-şi ajunge scopul prin acţiunea providenţei divine. Pronierea timpului este numai un aspect particular şi special al acţiunii pro-

---

[1] Cf. *Künneth Walter:* Theologie der Auferstehung. 2. Aufl. München (Chr. Kaiser Verlag) 1934, p. 166.

videnței divine în general și se rapoartă la aceasta ca parțialul la întreg. Intărirea acestui adevăr vine și dela afirmația justă că Dumnezeu proniind lumea, proniază eo ipso și timpul, care-i inerent și constitutiv lumii. Din teza dogmatică a providenței divine generale, desprindem logic și firesc adevărul că Dumnezeu menține natura timpului și cu aceasta, puterea și valoarea lui.

Așa fiind, toate mărturiile scripturistice și patristice în sprijinul providenței divine în general sunt totodată și testări ale pronierii timpului de către Creator. Totuși inducem aici câteva indicațiuni speciale. Sf. Scriptură: „A ta este ziua și a ta este noaptea"; [1] „Deci pocăiți-vă și vă întoarceți..., ca să vină dela fața Domnului vremi de ușurare". [2] Pronierea timpului este evidentă și reliefată mai ales în economia divină a mântuirii; așa, de pildă, în faptul că Dumnezeu-Tatăl a trimis pe Fiul Său în lume numai „la plinirea vremii", adecă numai după ce s'a scurs timpul destinat pentru pregătirea neamului omenesc spre primirea Mântuitorului; Acesta a venit tocmai când răul era mai mare și omenirea se doria fierbinte după mântuire. [3] Lămurit se rostește cu privire la pronierea divină a timpului Fericitul Augustin, când zice: „La ordinul tău momentele sboară"; [4] precum și un alt glas din sânul Bisericii, care spune despre Dumnezeu: „...rămânând etern, a întemeiat timpurile când a voit, și care cunoaște sfârșitul timpurilor; însuși impune, când va fi voit, capăt alergărilor distrugătoare ale timpurilor". [5] O frântură dintr'o rugăciune, pe care Biserica o rostește la fiecare început de an, glăsuește:

---

[1] Ps. 73, v. 16.

[2] Fapte III, 19–20.

[3] Cf. *Prosper Aquitanus:* De vocatione gentium, lib. II. cap. V. Migne, P. L. 51, col. 701. B. *Boetius:* De consolatione philosophiae, lib. IV, prosa VI, Migne, P. L. 63, col. 815 A. B.; *Hugo de Sancta Victore:* De eruditione docta, lib. VII., cap. VI. Migne, P. L. 176, col. 816 sq.

[4] Confess., lib., XI, cap. II., n. 3. Migne, P. L. 32, col. 810: „Ad nutum tuum momenta transvolant".

[5] *Beda Venerab.:* De temporum ratione, praefatio. Migne, P. L. 90, col. 295 A.: „...aeternus permanens, tempora quando voluit constituit, et qui novit temporum fines: immo ipse labentibus temporum curriculis finem cum voluerit imponet".

„Stăpâne, Doamne, ...Carele ai pus vremile şi anii întru a ta stăpânire şi îndreptezi toate cu economia Ta cea cerească şi întru tot bună"; iar la fiecare vecernie preotul se roagă: „şi ne dă nouă seara de acum şi noaptea ce vine, paşnică"; sau: „şi ne dărueşte nouă cealaltă vreme a zilei de acum, în pace şi fără de păcat, şi toată vremea vieţii noastre". Nu lipseşte din conştiinţa Bisericii nici relevarea directă a momentului special al pronierii divine a timpului cu privire la mântuire; căci în imediata apropiere a Crăciunului ea cântă: „Cu Duhul văzând mai 'nainte, Avacume, întruparea Cuvântului, ai propovăduit strigând: Când se vor apropia anii te vei cunoaşte, când va veni vremea te vei arăta"; sau numai indirectă: „Iată s'a apropiat vremea mântuirii noastre" şi „a sosit vremea naşterii". Insuşi ţăranul nostru are foarte vie în suflet conştiinţa prezenţei active a lui Dumnezeu în timp.[1]

De relevat şi subliniat faptul că *Dumnezeu nu proniază timpul în aşa fel că-l toarnă în anumite tipare fixe şi rigide, adică nu-l tipizează în anumite forme şi calităţi, ci-i dă numai un ritm corespunzător desvoltării şi destinului existenţei create.*

Datorită creării şi pronierii lui de către Creator, timpul posedă anumite puteri şi calităţi. Despre aceasta vom vorbi aici în general, lăsând să tratăm mai la vale despre valoarea soteriologică a timpului, datorită intervenţiei intense şi cu totul speciale a lui Hristos în vadul timpului.

Ca medii cosmice şi ca temelii necondiţionate şi nesguduite ale lumii, spaţiul şi timpul au puterea de a constrânge realitatea creată să îmbrace forma lor. Fireşte, aceasta în virtutea orânduirii lumii şi a rostului dat spaţiului şi timpului de către Dumnezeu, aşa încât şi această putere se reduce în ultima instanţă tot la pronia divină. Continuând precizările în ceea ce priveşte puterile timpului, observăm că *nu timpul şi spaţiul au stricto sensu putere de acţiune, ci în vadul lor se desfăşoară numai legile şi forţele puse de Dumnezeu în cosmos; deci nu timpul şi spaţiul acţionează sau produc ceva, ci forţele şi legile care*

[1] *Bernea:* O. c. p. 26.

acționează în timp și în spațiu.[1] *De aceea puterea aceasta activă se poate atribui timpului numai întrucât manifestorea și acționarea acestor legi și puteri este legată indisolubil de timp, așa încât între ele și timp există un raport de interdependență reciprocă.*

Că timpul are putere datorită proniei divine, afirmă chiar și Sf. Scriptură prin aceea că împarte timpul după felul și intensitatea prezenței active a lui Dumnezeu într'ânsul, și anume: timpul legii, al profeților și al harului.[2] Aceeași poziție o iau și sf. Părinți în această privință, reducând și ei puterea timpului în primul rând la iconomia divină și vorbind și ei de diferite timpuri.[3] Vorbind despre răstimpul harului în legătură cu Rom. VI, 15, Petru Chrysologul zice: „Și când *timpul a exclus legea*, ce să facă păzitorul legii abdicat de către lege?"[4]

Cât privește în special puterea timpului, sf. Părinți și scriitorii bisericești o mărturisesc răspicat. In legătură cu Isaia XL, 6, sf. Vasile cel Mare spune că trupul omului trece „vestejit de timp",[5] iar sf. Grigorie Teologul este și mai răspicat: „Timpul rostogolește toate aici pe pământ ca pe niște zaruri: frumusețea, renumele, bogățiile, vigoarea, proprietatea necredincioasă".[6] Isidor Pelusiotul numește timpul *„roditor a toate"*,[7] Petru Chrysologul afirmă că

---

[1] Cf. și *I. cav. de Pușcariu:* Considerațiuni asupr'a timpului și spaciului. Budapesta 1878, p. 11

[2] Cf. *Precopiu Gazeu:* Comentarii la Levitic. Migne, P. G. 87, col. 755 C.

[3] Vezi de pildă la sf. *Ioan Hrisostomul:* Despre Paschă, Migne, P. G. 59 col. 724.

[4] Sermo CXIV, Migne, P. L. 52, col. 512 D.: „Et cum *legem tempus excluserit*, quid cultor legis a lege faciet abdicatus",

[5] Omilia V despre Hexaimeron, n. 2. Migne, P. G. 29, col. 97 B.: „τῷ χρόνῳ μαρανθεὶς".

[6] Poeme despre sine insuși. Migne, P. G. 37, col. 1432 A.: „πάντα χρόνος πεσσοῖσιν ὁμοίϊα τῇδε κυλίνδοι, Καλλος, εὐκλείην, πλοῦτον, κράτος, ὄλβον ἄπιστον".

[7] Epistole, cartea I. Epist. CCCLXXXVIII. Migne, P. G. 88, col. 401 A.: „ὁ ραμφόρος χρόνος".

timpul prescrie omului anumite legi,[1] iar un alt glas bisericesc spune că: *„Timpul le face pe toate"*.[2]

Cele expuse până acum despre puterea timpului, își găsesc ecou puternic și viu și în concepția țăranului nostru despre timp. Căci în concepția lui *timpul e activ*, adică *are anumite puteri, anumite însușiri active.* Apărând în cugetarea și simțirea lui ca o realitate obiectivă și vie până la personificare, timpul are și o seamă de atribute și proprietăți, *are un caracter activ.* De aceea țăranul nostru vorbește de „puterile timpului" sau de „puterile vremii". Este foarte adevărat că el nu spune direct că timpul are influință asupra vieții sale sau că e activ, dar îl privește totdeauna cu deosebită atențiune tocmai din pricină că știe că „are puteri".[3]

De remarcat și de subliniat este apoi și faptul că puterea timpului nu vine numai dela Dumnezeu, ci și dela alți factori prezenți în mod activ într'ânsul; așa încât avem în această privință — pe lângă factorul divin — pe cel *uman* și pe cel *satanic.* Factorul uman constă în ceea ce săvârșește omul în timp, în conținutul pe care-l dăm noi timpului; acesta-i pozitiv sau negativ, după caracterul acțiunii săvârșite în el. Factorul satanic, care constă în înrâurirea și lucrarea puterii răului în alvia timpului, are numai influință și acțiune negativă; puterea acestui factor e activă și eficace numai cu îngăduința din partea lui Dumnezeu și cu consimțământul sau conlucrarea omului. Prezența acestui factor în timp și intensitatea înrâuririi sale asupra lui este consecința directă a păcatului (răului) survenit în lume.

Precizările asupra puterii timpului aruncă lumină și asupra *calității* sale. Ca orice făptură creată, *timpul este în sine bun și contribue la promovarea și progresul existenței cosmice.* Tot ceea ce-i rău în timp se datorește diavolului și omului. Ontologic și primordial bun, *timpul își primește calitatea dela conținutul cu care îl umplu cei trei factori mai*

---

1 Vezi: Sermo XC, Migne, P. L. 52, col. 453 A.

2 *Dracontius:* Satisfactio ad Guntharium, (versul) 229. Migne, P. L. 60, col. 923: *„Omnia tempus agit"*.

3 *Bernea:* O. c. p. 58 sq.

sus amintiți. De aceea noi numim timpul „rău" sau „bun" după evenimentele ce se desfășoară în alvia lui. Așa, de pildă, timpul judecății este numit în psalmul XXXVI, v. 20 *„timp rău"*, fiindcă ne aduce pedeapsă,[1] iar timpul Întrupării Domnului este zugrăvit în psalmul LXVIII, v. 16 *„timp bine plăcut"*, fiindcă ne este favorabil.[2]

Că timpul e în sine bun și prielnic promovării și progresului vieții, mărturisește indirect *Sf. Scriptură* prin desele sale îndemnuri adresate omului de a folosi vremea pentru înfăptuirea poruncilor Domnului și pentru desăvârșirea sa morală.[3] La fel crede și mărturisește *Tradiția sfântă și bisericească.* Sf. Grigorie cel Mare, comentând locul dela Iob III, 1—3 (: „și blestemă ziua sa, zicând: Să piară ziua în care m'am născut"), spune: „Timpul schimbabilității noastre *va pieri cândva* cu totul... Insă timpul acesta al schimbabilității noastre *nu va pieri cândva,* adică-i trecător, *ca și când ar fi rău".*[4] Prin urmare, nu-l dorește pierit fiindcă-i rău, ci fiindcă-i nestatornic. Teofilact Bulgarul, tâlmăcind locul scripturistic II Timotei 3, 1 (: „aceasta să știi că în zilele cele de pe urmă vor veni timpuri periculoase"), se exprimă așa: „Timpuri rele, adică extrem de rele. Insă *aceasta nu este a se înțelege despre zile (căci ce răutate are ziua?), ci despre evenimentele și oamenii răi ai acelor zile.* Căci și noi numim în vorbirea obișnuită timpurile rele și bune, după evenimentele care se întâmplă în ele, sau după oameni".[5] Alt reprezentant al tradiției bisericești, comentând Efeseni

---

[1] Cf. *Bruno Herb.:* Expositio psalmorum, ps. XXXVI, v. 20. Migne, P. L. 142, col. 158 B.

[2] Cf. *Idem* ibidem, col. 259 D.

[3] A se vedea citatele respective în spre finea studiului nostru.

[4] Moralium lib. IV. In cap. III B. Iob, n. 4. Migne, P. L. 75 col. 640 B.: „Tempus mutabilitatis nostrae aliquando penitus periturum... Hoc autem tempus nostrae mutabilitatis *non quandoque ita periturum,* id est, transiturum est, *ut male sit".*

[5] Expunerea despre Epist. II către Timotei cap. III, v. 1. Migne, P. G. 125, col. 116 D.: „Καιροὶ δὲ χαλεποί, τουτέστι πανου πονηροί. Οὐ περὶ ἡμερῶν δὲ τοῦτο νοητέρον, (τίς γὰρ πονηρία ἡμέρας;) ἀλλα περὶ τῶν ἐν ταῖς ἡμέραις πονηρῶν καὶ πραγμάτων καὶ ἀνθρώπων. Καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ συνηθεία οὕτω λέγομεν καιροὺς πονηροὺς καὶ οὐ πονηροὺς, ἀπὸ τῶν ἐν αὐτοις συμβαινόντων πραγμάτων, ἢ απὸ τῶν ἀνθρώπων".

V, 16 („Răscumpărând vremea, căci zilele sunt rele"), zice: „adică oamenii în zilele acestea sunt răi".[1] Că timpul e bun în sine și prielnic progresului în bine, rezultă clar și din ecteniile: „Cealaltă vreme a vieții noastre în pace și întru pocăință a o petrece, la Domnul să cerem"; „Sfârșit creștinesc vieții noastre, fără de patimă, nerușinat, cu pace și răspuns bun la înfricoșata judecată a lui Hristos, să cerem". Același adevăr îl desprindem indirect și din dictonul așa de frecvent: „O tempora, o mores!", adică fizionomia spirituală a timpului e determinată de moravurile oamenilor cari viețuesc într'ânsul.

După cele stabilite mai sus, putem înțelege care-i sensul corect al atât de obișnuitelor și frecventelor expresii ale poporului nostru: „*Ceasul bun*" și „*Ceasul rău*" sau „Ceasul slab". Aceste două expresiuni caracterizează calitatea și puterea timpului. In concepția țăranului nostru, „ceasul bun" este timpul cu înrâurire pozitivă, bună și creatoare. După credința lui, sunt momente din zi și date precise de o deosebită frumusețe și rodnicie; timpul creator prin excelență îl constitue sărbătoarea.[2] „Ceasul rău" sau „ceasul slab" este timpul stăpânit de o putere negativă și destructivă, care are o influință rea asupra omului. E „timpul necurat, timpul rău", în care umblă urâtul, pricolicii și stafiile de tot felul și în care vrăjitorii au puterea cea mai mare.[3]

Determinând teologic aceste două moduri de a vorbi ale poporului nostru, trebue să spunem: „Ceasul bun" și „ceasul rău" sau „ceasul slab" — raportate la timpul creat și proniat de Dumnezeu — nu exprimă două feluri de timp ontologic diferite, ci numai calitatea și puterea pe care au imprimat-o timpului factorii prezenți activ în el. „Ceasul bun" e timpul care se bucură de o deosebită înrâurire pozitivă a lui Dumnezeu asupra lui sau momentul ales bine și potrivit de către om pentru săvârșirea unui lucru. Vorbind despre el, sf. Chiril Alexandrinul se pronunță astfel:

---

[1] *Bruno Carth.:* In epist. ad. Ephes., cap. V. Migne, P. L. 153, col. 344 C.: „...id est homines in diebus istis mali sunt".

[2] *Bernea:* O. c. p. 59 sq.

[3] *Idem* ibidem p. 35.

„Căci timpul favorabil este, socotesc, plăcut tuturor și *necesar pentru fiecare lucru folositor"*,[1] iar Ioan Cantacuzinul îi caracterizează puterea în modul următor: „...și dușmanii folosindu-se de ajutorul timpului, *decât care nici un ajutor nu-i mai puternic"*.[2] „Ceasul rău" sau „ceasul slab" este identic cu diavolul, care intervine cu forța lui negativă și destructivă în vadul timpului, făcându-l nu numai neprielnic activității omului, ci chiar periculos și nefast.

Voind acum să stabilim — în contururi de tot generale și în comparație cu Existența supremă — valoarea timpului la lumina celor precizate până aici cu privire la natura și puterea lui, spunem: Singur Dumnezeu posedă o putere și o valoare *absolută*, El fiind Soarele sau Centrul ontologic din care se revarsă toată puterea și valoarea creaturilor, într'un grad direct proporțional cu distanța acestora față de El.[3] De aici rezultă că toate făpturile au numai o putere și *o valoare relativă și participată sau împărtășită*, potrivită gradului de ființă pe care-l au și capacității de participare la Existența absolută, cu care au fost înzestrate fiecare.[4] Prin urmare, *timpul* — făcând și el parte din domeniul făpturilor — *posedă numai o putere și o valoare relativă și participată sau împărtășită*, constând în faptul că servește macro- și microcosmosului ca mediu și instrument de pregătire pentru fericirea veșnică, ca poartă de intrare în plinătatea existențială și în participarea deplină la Ființa supremă.

---

[1] Omilia pascală VIII, n. 1. Migne, P. G. 77, col. 553 C.: „Καιρὸς γὰρ, οἶμαι, πᾶσι προσφιλὴς, εἰς ἕκαστα τῶν χρησίμων ἐπιτήδειος".

[2] Istorii, cartea III, cap. XXV. Migne, P. G. 153, col. 841 D. sq.: „...καὶ τῷ καιρῷ συμμάχῳ χρωμένων δυνατωτάτῳ·".

[3] Cf. *Stăniloae D.*: Problema răului la Fericitul Augustin. „Telegraful Român", 21 August 1938, p. 1.

[4] Cf. *Crainic N.*: Ortodoxie. „Gândirea", Ian. 1937, p. 5; *Jaspers K.*: Philosophie. I. B. Philosophische Weltorientierung. Berlin (I. Springer) 1932, p. 148.

† Dr. AUREL CRĂCIUNESCU

(1877—1943)

de

Preot Dr. NICOLAE NEAGA
Profesor la Academia teologică „Andreiană"

Clopotele Catedralei mitropolitane din Sibiu ne-au adus trista ştire că în dimineaţa ultimei zile de iarnă a anului acestuia s'a stins în Bucureşti o făclie luminoasă a vieţii bisericeşti din Mitropolia Ardealului: Protopopul Profesor Dr. Aurel Crăciunescu.

Acest stâlp puternic al vechiului Seminar „Andreian", în slujba căruia candela-i aprinsă a luminat mai bine de un sfert de veac, a trecut din vremelnicie în veşnicie.

Iată un om faţă de care recunoştinţa noastră nu trebuia să întârzie, nu numai fiindcă ne-a fost părinte, frate mai mare şi îndrumător, ci mai ales pentru că a ostenit 27 de ani ca profesor de Studiul biblic al Vechiului Testament la Seminarul „Andreian", devenit Academia teologică „Andreiană", şi astfel noi eram întâii obligaţi să-i semnalăm activitatea, măcar într'o schiţă bio-bibliografică. Lucrul acesta s'ar fi cuvenit îndată după plecarea sa la Bucureşti, când în activitatea lui Aurel Crăciunescu începuse o epocă nouă.

Viaţa celui plecat dintre noi este o carte în care poţi citi cu folos. I-au fost dragi trei lucruri: legea strămoşească, datoria împlinită şi disciplina. Infipt în aceste plăceri ale vieţii, muncia cu sârg pentru a-şi lărgi cunoştinţele proprii şi pentru a încălzi şi pe alţii. Cine nu s'a învrednicit de sfaturile sale bogate? Când l-am cunoscut, înainte cu mai bine de 15 ani, în loc de formula stereotipă în uz, la astfel de ocazii, m'a întâmpinat cu vorbele: „Fă-ţi datoria şi fii de omenie, Beniamin"!

Dr. A. Crăciunescu s'a născut din familie de preoţi, în comuna Sat-Chinez, judeţul Timiş-Torontal, această câmpie

a pâinii din partea apuseană a țării. A învățat carte în comuna natală. Satul, așezat într'o regiune de șes fără de sfârșit, bunăstarea și vioiciunea oamenilor cu pitorescul portului, amestecuri de orchestre și fanfare cu coruri bisericești, vor fi imprimat pecetea seninătății și a veseliei în sufletul pruncului care mai târziu avea să devină sfetnic patriarhal.

Studiile liceale le începe în metropola Banatului, Timișoara, la liceul piarist (clasele I—VI), pentru a le continua la liceul din Blaj (clasele VII—VIII), unde trece examenul de bacalaureat (maturitate) în vara anului 1896.

Studiile teologice le-a urmat mai întâi la Arad (între anii 1896—1899), prestând examenul de capacitate preoțească în Septemvrie 1899, ca să le continue apoi la Universitatea din Cernăuți, unde a obținut doctoratul în Teologie în Noemvrie 1902. Pentru a-și complecta studiile, a urmat la Cernăuți și cursuri de pedagogie, filosofie și istorie, la Facultatea de litere.

Contimporan cu Chiriarhul nostru, I. P. Sf. Mitropolit Dr. Nicolae Bălan, cei doi prieteni vor fi avut destule prilejuri să schimbe întreolaltă idei și să conceapă atâtea acțiuni importante, dintre cari unele au devenit realitate sub ochii noștri.

Activitatea publică și-o începe A. Crăciunescu în administrația bisericească. A funcționat mai întâi ca secretar la mânăstirea Hodoș-Bodrog (din 1 Noemvrie 1901 până în 17 Iulie 1902); trece apoi în Arad, ca arhivar și protocolist consistorial (dela 25 Ianuarie 1903 până în 28 August 1903). Tot la Arad mai deține postul de administrator (econom) la curtea episcopală (1903).

In vremea șederii sale la Arad, a pus rânduială în arhiva consistorului și a introdus o metodă nouă de sortare a documentelor făcătoare de istorie, pe cari numai un om de talia sa le putea aprecia.

In vara anului 1903 (25 Aug.), i se deschide calea spre profesorat, fiind numit profesor la Seminarul „Andreian". A făcut cursuri la ambele secții; la secția pedagogică: Istoria și Religia, până în 1906 când (în 17 Sept.) este definitivat

la secția teologică, unde predă rând pe rând: Istoria, Omiletica, Teologia practică, Enciclopedia teologică, Metodologia și Teologia biblică a Noului Testament, dar mai ales a Vechiului Testament.[1] Această trecere prin întreg domeniul teologiei s'a impus mai ales după ce colegii săi mai tineri s'au desprins dela catedrele seminarului „Andreian": *Nicolae Bălan*, pentru a lua în mâna sa conducerea destinelor bisericești și românești ale Ardealului; *Romulus Cândea*, pentru a ilustra catedra de Istorie dela Facultatea de Teologie din Cernăuți, iar academicienii *I. Lupaș* și *Silviu Dragomir*, pentru a încununa Universitatea Daciei Superioare cu nimbul ei de glorie. Nici colegii săi *Onisifor Ghibu* și *Dr. P. Roșca* n'au zăbovit prea mult în Sibiu, la secția pedagogică, astfel că în multe împrejurări greul cădea și aici tot pe Aurel Crăciunescu.

Când, în anul 1924, luminatul nostru Arhipăstor I. P. Sf. Mitropolit Nicolae crează teologiei din Sibiu o nouă situație, prin rânduirea ei între școlile de grad academic, profesorul Crăciunescu se întoarce la alfabetul limbii ebraice și astfel predă, pentru întâia dată, această limbă biblică, la școala lui Șaguna.

Multe locuri ale Vechiului Testament, cari dau prilej la nedumeriri, le-a limpezit, restabilind adevărul acoperit de vălul neștiinței sau al relei credințe. Circulă și azi, nu în scris, ci din gură în gură, un comentar de Crăciunescu la anumite texte biblice.

Ca profesor — „Domnul" cum îi spuneau studenții — a fost mult iubit de studenții săi și tot atât de prețuit de către colegi și prieteni. Când venia la școală Crăciunescu, toate frunțile se descrețiau, căci prin optimismul său robust crea totdeauna o atmosferă de seninătate și voioșie.

Preot din 1906, prin darul Mitropolitului Ioan Mețianu, și protopop din 1918, era conștient de datoria ce-o avea față de Hristos, căruia i-a slujit până în pragul morții.

Avea și o nețărmurită dragoste de neam, calitate dovedită într'o vreme când nu era prea ușor a-ți manifesta

---

[1] Vezi și Monografia Institutului seminarial teol.-ped. „Andreian", de Dr. E. R. Roșca, director, Sibiu 1911 p. 112.

în mod vădit credinţele naţionale. Atunci cuvântul său răsuna răspicat la multe ocazii. Nu va fi lipsit aici influinţa îndrăsneţului naţionalist Dr. Liviu Lemeny, avocat din Sibiu, în calitate de socru. Numai dragostea de neam l-a făcut să accepte migăloasa însărcinare de secretar general într'un minister. Toţi cei cari l-au cunoscut, l-au îndrăgit. I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului a apreciat totdeauna meritele lui Aurel Crăciunescu. In 1929, l-a înălţat la cel mai înalt grad accesibil unui preot de mir: consilier patriarhal, pentru a trăi şi momentele culminante ale vieţii sale sub îndrumarea ocrotitorului său de aici, ca reprezentant al Mitropoliei ardelene în capitala Ţării.

Ocupaţiunile sale multilaterale — secretar al Fundaţiei Gojdu, membru activ al „Astrei", ostenitor zelos în Asociaţia clerului şi în corporaţiile bisericeşti, predicator, conferenţiar, suplinitorul mai multor catedre — nu i-au îngăduit să desvolte o activitate literară pe măsura însuşirilor sale alese. Totuşi a scris număroase articole de interes pedagogic şi recenzii, a elaborat predici, conferinţe şi studii din domeniul Vechiului Testament.

Iată activitatea sa literară, variată de sigur, după cum multiple i-au fost şi preocupările:

1. *La centenarul Seminarului „Andreian"* („Biblioteca Bunului Păstor" de sub îngrijirea Prof. Dr. N. Bălan, Nr. 3), Sibiu 1912.

2. *Critica biblică mai înaltă* (studiu în „Revista Teologică", redactată de Prof. Dr. N. Bălan, An. I, 1907 p. 16—24), Sibiu 1907. Se face aici o expunere istorică a criticii biblice şi se dovedeşte că ipotezele criticii nu se pot menţine.

3. *Religia, originea şi necesitatea creşterii religioase* (studiu în Anuarul XVI al Institutului ped.-teol. pe 1904/1905, p. 1—47, publ. de Dr. E. R. Roşca, Sibiu 1905). Tema este bine studiată. Iată concluzia: „Nedând poporului nostru o creştere religioasă bună, vom ajunge a avea socialişti, cosmopoliţi, anarhişti, nihilişti...".

4. *Creşterea religioasă la noi* (în „Rev. Teol." An. I, 1907 p. 367—372). Autorul pleacă dela Mat. 19, 14: „Lăsaţi copiii să vină la mine" şi scrie despre educaţia copiilor, a poporului şi intelectualilor. Combate curentele vremii, potrivnice unei educaţii religioase, conchizând că numai cei crescuţi în credinţa strămoşască pot deveni arbori puternici ai neamului (p. 372).

5. *Mitropolitul Andrei şi Sfânta Scriptură* (în „Rev. Teol." An. III, 1909, p. 440—457). Aici analizează părerile biblice ale Mitropolitului Şaguna despre originea Sf. Scripturi, inspiraţia, valoarea ei pentru popor, tâlcuirea ei, Biblia în şcoală.

6. *Diverse* („Rev. Teol." An. IV, 1910, p. 40—45). Sub acest titlu, răspunde la mai multe întrebări din teologia practică: Când se trage perdeaua la uşile împărăteşti? Când şi cum se face tămâierea? Cum se pregăteşte preotul înainte de a ieşi cu darurile? Cum e corect a zice: „înţelepciune drepţi", ori „înţelepciune dreaptă"?

7. *Predică pentru a doua zi de Paşti* (în „Rev. Teol." An. III, 1909, p. 175—179).

8. *Predică la I-a Duminecă din postul mare* (în „Rev. Teol." An. IV, 1910, p. 77—84).

9. *Predică la Vinerea Patimilor* (în „Rev. Teol." An. IV, 1910, p. 163—171).

10. *Să ne înţelegem* (Rev. Soc. „Tinerimea Română", An. 66, Nr. 1. Sept. 1937, p. 11—15). Aici dă îndrumări împăciuitoare tinerimii şcolare.

11. *Datorinţele tineretului român în zilele noastre* (în Rev. „Tinerimea Română" An. 68, Nr. 1 din Sept. 1939 p. 18—22).

A mai publicat articole în „Telegraful Român", b. o.:

12. *Luptător şi muncitor* (articol în legătură cu problemele puse de războiul mondial, publicat în „Telegraful Român" din 4/17 August 1915, Nr. 81 şi II în Nr. 82 din 6/19 August 1915; semnat: A. C.).

Alte articole şi studii a mai publicat în diverse periodice din Bucureşti.

De sub mâna acestui dascăl au ieşit generaţii întregi de intelectuali: unii preoţi, alţii învăţători, profesori sau înalţi demnitari în stat şi 'n biserică. Astăzi apostolul îndrumător de altădată îşi doarme somnul de veci în Herculane, acest colţ de rai al Banatului. Amintirea sa însă, este vie aici, acolo şi pretutindenea unde a ostenit Aurel Crăciunescu.

Dumnezeu să-l odihnească în curţile Sale!

DOUĂ PREDICI PENTRU POSTUL MARE

de

Prot. Dr. SPIRIDON CÂNDEA
Consilier arhiepiscopesc

I

ORTODOXIA ȘI TINERETUL [1]

Cucernici creştini,

Prăznuim anul acesta împlinirea alor 1100 ani de când strălucitul patriarh al Constantinopolului Metodiu, a sărbătorit împreună cu întreg soborul, pentru întâia oră în istoria creştinismului, biruința adevărului asupra minciunii, biruința luminii asupra întunerecului, biruința dreptății asupra tiraniei, biruința ortodoxiei asupra ereziei.

Opt sute patruzeci şi trei de ani de luptă necurmată, la început cu iudeii și cu iudaismul, după aceea cu tiranii Romei şi cu păgânismul și apoi cu ereticii și cu cumplitele lor eresuri. Opt veacuri și mai bine de nepotolită furtună, opt veacuri de vânturi năprasnice, opt veacuri de războaie crude, opt veacuri de încordată dușmănie, opt veacuri de năvalnică şi pătimașă pornire de a distruge creştinismul. Iudeii şi iudaismul au ucis pe Hristos, vestitorul adevărului. Tiranii Romei — optsprezece la număr și încă cei mai puternici împărați ai lumii întregi din vremea aceea — au ucis pe Apostoli, au dărâmat bisericile, au ars cruci și icoane sfinte şi au făcut să crească nespus de mult numărul mărturisitorilor, al mucenicilor, al martirilor. Unul din Părinții Bisericii ne spune: „Numărați stelele cerului și nisipul mării şi veți afla numărul mucenicilor din timpul acestor tirani". Şi iarăși ne zice: „Dacă Dumnezeu ar fi păzit deoparte sângele creștinilor cari au murit pentru credința lui Hristos,

---

[1] Predică pentru toți creştinii — cu referire specială la tineret.

cu adevărat ar fi făcut o altă Mare Roșie din sfântul lor sânge".

Dar cu toate prigonirile, cu toate schingiuirile, cu toate lanțurile închisorilor și cu tot sângele nevinovat vărsat de nebunia și sălbătăcia tuturor tiranilor lumii, adevărul nu s'a lăsat biruit, dreptatea nu s'a lăsat strivită sub povara neadevărului. Ziua cea mare a luminii, praznicul cel strălucitor al Ortodoxiei a venit și dreptatea Cerului a biruit răutatea iadului, sălășluită în chipul atâtor cărturari, farisei, înțelepți, filosofi, eretici și împărați plini de putere și de mărire deșartă.

Iubiți creștini,

Sărbătorind triumful Ortodoxiei, prăznuim biruința adevărului în lume, căci Ortodoxia este „Adevărul cel de peste veac, care călăuzește veacurile; Adevărul cel de peste lume, care mântuește lumea; Adevărul cel de peste cuprinderile minții, care transfigurează înțelegerile umane în lumina veșniciei. Ortodoxia e Adevărul viu prin care trăim și suntem, e puterea lui Dumnezeu sălășluită în lume, e prezența lui Iisus Hristos — Adevărul și Viața — în frământarea veacului, în inima neamului. Ortodoxia e unicul Adevăr care luminează în besna veacurilor și nostalgia neamurilor, cărările nemuririi" (Telegraful Român an. 1941, Nr. 12).

Ortodoxia, nefiind o elaborare a rațiunii umane, nu este un sistem de filosofie, ci este însași persoana istorică a Mântuitorului, e înainte de toate perfecțiunea dumnezeească descoperită nouă în această sfântă persoană, e lumina care luminează pe tot omul ce vine în lume, e viața care dă viață veșnică. Ortodoxia este învățătura nealterată a lui Iisus Hristos, este însași viața Mântuitorului, este modelul universal al trăirii în Dumnezeu.

In Ortodoxie ni s'a dat prin Iisus Hristos măsura desăvârșirii, dar ni s'a dat în acelaș timp și ni se dă continuu și harul dumnezeesc, „adică energia spirituală cu care punându-ne în permanent acord putem să ne transformăm viața, ridicându-o pe culmile desăvârșirii. Modelul acestei desăvârșiri, după care au *suspinat* în singurătatea

lor geniile omenirii din afară de creştinism, noi îl avem în persoana Mântuitorului. Pentru a-l realiza însă în viaţa noastră, nu sunt de ajuns puterile pur omeneşti. E nevoe de ajutorul lui Dumnezeu, de colaborarea lui tainică şi permanentă",[1] e nevoe de harul Cerului.

Ortodoxia nu se poate concepe fără această putere a harului lui Dumnezeu, „iar harul care mântuie de păcat şi sfinţeşte viaţa, adică o desăvârşeşte după chipul dumnezeesc al lui Iisus Hristos, nu e o iluzie şi nici o idee abstractă, ci însaşi realitatea spirituală prin care progresează lumea în care trăim".[2]

Ortodoxia nu este deci numai unicul adevăr de peste veacuri, dar este şi puterea şi ajutorul pe care Dumnezeu îl dă omului, pentru a ajunge la lumina cea cerească şi la mântuire.

Iubiţi tineri,

Tinereţea este floarea de crin pururea deschisă pentru polenul adevăratei fecundări a vieţii. Tinereţea e ca bradul în freamăt continuu, e primăvara anului, e primăvara naturii cu toate năvalnicele ei isbucniri spre soare şi lumină, e dorul nestâmpărat după viaţă fără de moarte, e sufletul în neîntreruptă tensiune după adevăr şi dreptate, e avântul de nobilă depăşire, e setea nepotolită după infinit şi veşnicie, este gând de înaltă mândrie care iscodeşte totul şi cercetează lucrurile cu stăruinţă şi amănunţime. Mii de ochi deschide tinereţea în sufletul omului ca el să vadă totul, mii de aripi întinde tinereţea, pentruca omul să sboare pe culmile celor mai înalte idealuri. Tinereţea, cu puterile ei veşnic nebiruite, cu isvoarele de energie veşnic nesecate, este totdeauna nădejdea cea mai sigură a viitorului şi braţul neînfrânt al neamurilor.

Dar tinereţea, cu neobositele ei sboruri spre bolta azurie a Divinităţii, este în acelaş timp şi podoaba cea mai aleasă a creştinismului. De aceea Mântuitorul adresându-se mul-

[1] N. Crainic: Ortodoxia concepţia noastră de viaţă. Sibiu 1937, p. 14.
[2] N. Crainic: O. c. p. 15.

ţimilor a zis: „Lăsaţi copiii — lăsaţi tinerii — să vină la mine, că unora ca acestora este împărăţia cerurilor".

Iubiţi tineri,

Dacă voi sunteţi cu adevărat sbuciumul neadormit după adevăr, după viaţă şi dreptate, aflaţi că plenitudinea acestui ideal nu se găseşte decât în Hristos, în Biserică, în ortodoxie. Mântuitorul şi ortodoxia formează singura axă spirituală care se înalţă peste generaţii, peste neamuri şi peste veacuri şi dă echilibru etern atât individului cât şi tinereţii voastre întregi. Hristos şi ortodoxia sunt plenitudinea adevărului, plenitudinea ştiinţei, plenitudinea luminii care călăuzeşte paşii vieţii individului, ai generaţiilor şi ai neamurilor, spre zări de fericire veşnică.

Adăpaţi deci sufletele voastre curate la isvoarele de apă vie ale sfintei ortodoxii şi nu veţi mai înseta în veac!

Păşiţi cu bărbăţie şi hotărâre sfântă pe căile martirilor şi veţi fi în veci nebiruiţi!

Impărtăşiţi-vă cu vrednicie şi cât mai des cu Hristos cel euharistic şi veţi da linişte sufletelor voastre sbuciumate, strălucire şi biruinţă deplină neamului nostru şi veţi câştiga prin aceasta toată binecuvântarea lui Dumnezeu, care fericeşte în veac. — Amin.

II

DESPRE MARTURISIRE

„Fiule, iartă-ţi-se ţie păcatele tale".
Marcu 2, 1—12.

Cucernici creştini,

Unul din marii bărbaţi ai Bisericii ortodoxe a spus: In întreagă lumea aceasta nimic nu se săvârşeşte atât de uşor ca păcatul şi dintre toate lucrurile lumii, iarăşi nimic nu pricepe omul mai cu anevoie ca tocmai ceea ce el săvârşeşte cu atâta uşurinţă în fiecare zi. Tocmai din pricina aceasta noi păcătuim lesne, dar ne pocăim cu anevoie.[1]

---

[1] Ilie Miniat: Didahii. Cuvânt la Dumineca a doua a sf. post, p. 113.

Noi păcătuim cu voia şi fără de voie, cu ştiinţa şi cu neştiinţa, ziua şi noaptea, cu gândul, cu vorba şi cu fapta şi păcatul este răul cel mai mare din lume, este povara cea mai cumplită care apasă asupra sufletului omenesc, este realitatea grozavă care desfigurează chipul şi asemănarea omului cu Dumnezeu, creatorul său. Căci păcatul este respingerea darurilor cereşti, este călcarea legilor divine, este batjocorirea lui Dumnezeu şi scara pe care omul coboară continuu în cumplitele chinuri ale iadului. Noi toţi, fără deosebire, suntem robii păcatului şi după dreptate am merita pedeapsă cumplită, dar Dumnezeu în marea lui iubire faţă de neamul omenesc ne-a dat, în Legea cea nouă, mijlocul prin care noi putem — dacă voim — să ne curăţim de păcate. Mijlocul acesta este taina pocăinţii, este sfânta mărturisire şi în cuvântul meu de astăzi, am să stăruesc să arăt importanţa acestei taine pentru mântuirea sufletului.

Iubiţi creştini,

Evanghelia de astăzi pune în faţa vieţii noastre chipul unui om bolnav trupeşte, chipul unui om care din cauza paraliziei nu-şi putea mişca mâinile şi picioarele şi lungit în patul lui de suferinţă alţii îl purtau dintr'un loc în altul. La dorinţa şi la cererea stăruitoare a slăbănogului, cei patru purtători ai bolnavului l-au adus odată în faţa Mântuitorului Hristos. Iisus citind în ochii acestui bolnav dorinţa fierbinte de vindecare, îi spune: *„Fiule, iartă-ţi-se ţie păcatele tale"*. In faţa acestor cuvinte, mulţimea, adunată în jurul Mântuitorului Hristos, a rămas mirată, a rămas uimită, şi plină de curiozitate se întreba: Ce rost au aceste cuvinte spuse unui om care a venit întru întâmpinarea lui Hristos pentru ca să dobândească dela acesta însdrăvenirea trupului, să dobândească putere de mişcare în slăbănogitele lui membre? Ce rost are acest răspuns dat unui om care nu vrea nimic altceva decât eliberarea lui trupească din braţele chinuitoarei paralizii care l-a imobilizat de atâţia ani în patul grelelor lui suferinţe?

Şi totuşi, acesta este cel dintâi răspuns al Mântuitorului. Cu drept cuvânt, deci, ne întrebăm şi noi cei de astăzi:

care este oare taina acestui răspuns? Şi Teologia, această dumnezeească ştiinţă, ne spune că Mântuitorul când a privit în ochii slăbănogului a văzut un om care din cauza boalei trupeşti se găsea cu un picior în groapă, se găsea în primejdie de moarte; dar privind mai adânc în fiinţa lui, Mântuitorul a văzut că slăbănogul se găsea cu celălalt picior în iad, din cauza unei alte boale se găsea sufleteşte în primejdie mare de pieire. Şi în faţa acestor două primejdii, Hristos a preferat să salveze mai întâi lucrul cel mai de preţ, sufletul acestui om, ştiind de sigur şi voind să ne arate şi nouă că de multe ori nu se poate face tămăduire trupească dacă nu se face mai întâi tămăduirea sufletului.

Fraţilor,

Iertarea păcatelor este un lucru atât de mare, încât noi nici nu-l putem cuprinde în cuvinte omeneşti. Vom înţelege însă din ceea ce spunem, alături de Teologii sfintei noastre Biserici, că prin nici una din multele minuni pe care Hristos le-a săvârşit atâta timp cât a fost pe pământ, nu şi-a făcut atât de vădită puterea lui divină ca tocmai prin iertarea păcatelor. Nici prefacerea apei în vin la nunta din Cana Galileii, nici săturarea câtorva mii de oameni în pustie cu cinci pâini şi doi peşti, nici schimbarea la faţă din muntele Tavorului, nici mersul noaptea pe valurile mării şi nici chiar toate vindecările miraculoase şi toate învierile din morţi pe care le-a săvârşit Iisus Hristos, n'au vădit atât de mult puterea lui divină ca această iertare a păcatelor. Tocmai din această cauză s'au şi tulburat Fariseii şi ziceau: *„Ce vorbeşte acesta asemenea hule? Cine poate ierta păcatele afară de unul Dumnezeu?"* Căci ştiut era din Lege, că nimeni, absolut nimeni, n'are putere să ierte păcatele decât singur Dumnezeu, făcătorul Cerului şi al pământului şi al tuturor lucrurilor văzute şi nevăzute.

Şi ceea ce trebue să ne mire acum şi mai mult este faptul că această putere uriaşă şi exclusiv divină, Dumnezeu, în marea Lui iubire faţă de oameni, a încredinţat-o reprezentanţilor Săi pe pământ, a încredinţat-o preoţilor, pentru ca aceştia, în taina sfintei mărturisiri, să deslege pe cei ce se pocăesc de păcatele lor. Cu mare, cu nespus de

mare putere a învestit Dumnezeu pe preoţii Săi. De aceea cu drept cuvânt glăsueşte Invăţătorul cel cu rostul de aur, că unor oameni care locuesc pe pământ, care îşi îndeplinesc datoriile lor aici în această lume trecătoare, Dumnezeu le-a dat o putere pe care n'a dat-o nici îngerilor şi nici arhanghelilor din ceruri ci numai preoţilor, atunci când le-a spus: *„Toate câte veţi lega pe pământ vor fi legate şi în ceruri şi toate câte veţi deslega pe pământ vor fi deslegate şi în ceruri!"*

Credincioşii sunt datori să ştie că întreagă această bunătate a lui Dumnezeu şi toată puterea dată preoţilor sunt manifestări ale iubirii Părintelui ceresc, făcute numai şi numai pentru mântuirea oamenilor.

Dar e bine să se ştie iarăşi că din clipa în care Hristos a spus Apostolilor, după înviere, cuvintele: *„Acelora cărora le veţi ţinea păcatele ţinute vor fi şi cărora le veţi lăsa lăsate vor fi"*, nici un fel de păcate nu se mai iartă sus în ceruri dacă nu sunt mai întâi deslegate în taina sf. mărturisiri aici jos pe pământ. De aceea e bine să ştie atât cei învăţaţi cât şi cei neînvăţaţi, atât cei aşa zişi civilizaţi cât şi cei mai puţin civilizaţi, atât orăşenii cât şi cei dela sate, că în faţa judecăţii viitoare nu va avea nimeni nici un fel de scuză pentru absenţele lui din scaunul mărturisirii. Să se ştie că orice duhovnic, în taina mărturisirii, este reprezentantul lui Dumnezeu şi că prin urmare nici lipsa de bogăţie şi de mărire, nici lipsa de cultură şi nici chiar sărăcia morală a preotului-duhovnic nu sunt motive pentru credincioşi de a nu veni la mărturisire. Efectul mărturisirii nu depinde niciodată de calitatea duhovnicului, ci depinde totdeauna de felul în care te-ai mărturisit. Dacă eşti pe deplin conştient de grozăvia boalei sufleteşti care te-a cuprins, dacă crezi fără şovăire în ceea ce învaţă Hristos şi Biserica cu privire la taina mărturisirii şi ai puterea de a descoperi duhovnicului toată rana păcatelor, cerând cu sdrobire de inimă vindecare, Dumnezeu trimite totdeauna iertarea dorită. Dumnezeu dă, în asemenea împrejurări, tămăduirea necesară sufletului, chiar şi prin mijlocirea unui preot păcătos.

Iubiţi creştini,

Biserica a rânduit vreme specială pentru pocăinţă, vremea postului. Şi în special postul sfintelor Patimi este timpul în care îngerul Domnului se coboară şi tulbură lacul Vitezdei spirituale, pentru ca noi toţi intrând în scăldătoarea sfintei mărturisiri să ieşim făpturi noui, oameni vindecaţi sufleteşte şi trupeşte. Deci fără şovăire şi fără deosebire să alergăm acum când bisericile sunt deschise şi să cădem în genunchi în faţa duhovnicului, în faţa crucii lui Hristos, mărturisindu-ne păcatele cu convingerea că în clipa în care preotul spune: *„iar eu nevrednicul duhovnic cu darul ce-mi este dat mie te iert şi te desleg de toate păcatele tale“*, în clipa aceea Dumnezeu în ceruri subscrie actul formulat de duhovnic jos pe pământ, actul iertării păcatelor penitentului. Să ne mărturisim deci păcatele cu convingerea deplină că în clipa sfintei spovedanii şi nouă ne zice Mântuitorul Iisus Hristos, asemenea bolnavului din Evanghelia de astăzi: *„Fiule, iartă-ţi-se ţie păcatele tale“*. Amin.

ATITUDINI

PRECIZĂRI

Pasajul întâi din articolul subsemnatului intitulat „Ştiinţa şi Religia", publicat în „Revista Teologică" nr. 9-10 din 1942, în care mă referiam la titlul *unei conferinţe a dlui prof. Emil Pop dela Facultatea de Ştiinţe din Timişoara despre „Nemurirea materiei vii", titlu pe care îl socoteam paradoxal şi în contradicţie cu limitele ştiinţei, mi-a adus învinuirea că în mod greşit am înţeles conferinţa şi tot în mod greşit am înşirat printre materialişti pe autorul ei.*

Trebue să mărturisesc dela început că nici nu m'am gândit să trec pe vreunul dintre profesorii amintiţi în acea introducere printre materialişti. Ideea care m'a stăpânit şi dela care am plecat a fost constatarea că între oamenii de ştiinţă nu este totdeauna unitate şi identitate de vederi, lucru care nu poate să fie de altfel contestat.

Mai departe am mers numai pe linia consideraţiilor „istorice şi principiale", fără să mă gândesc la jicniri de ordin personal.

Referindu-mă în special la cazul conferinţei amintite, în urma informaţiunilor şi lămuririlor pe care le-am putut obţine, atât în scris cât şi verbal, am putut constata că nu e caz de îngrijorări sau supărări, nici de o parte, nici de alta.

„Nemurirea" despre care e vorba este o „teorie revoluţionară" care se referă la fiinţele monocelulare. E vorba de o „nemurire potenţială", în condiţii de laborator, şi numai pentru fiinţele monocelulare. Nici la fiinţele pluricelulare, nici la fiinţele monocelulare, în afară de laborator, această nemurire nu e posibilă şi nu se întâmplă, deoarece natura ştie să-i pună în cale nenumărate piedici. Evident, că nu aş putea avea nimic împotriva unei astfel de teorii care explică viaţa tot prin moştenire dela părinţi.

Dacă am amintit mai departe că nu s'a ales nimic din opera unor oameni care au lovit în religie, cum au fost P. Bujor, Voinov şi Leon, prin aceasta m'am referit numai la opera lor antireligioasă. Mai mult de un veac, materialismul antireligios şi ateu a lovit fără menajamente religia. Când un astfel de curent este în agonie, de ce să ne mirăm că oamenii religiei mai pomenesc, fără nicio intenţie duşmănoasă, pe adversarii ei învinşi de greşelile lor? Prin aceasta nu li se neagă opera ştiinţifică, nici măcar nu li se aduc mustrări. E o simplă exemplificare. Dacă susnumiţii bărbaţi de ştiinţă nu au desfăşurat nicio acţiune ateistă şi dacă unii dintre copiii lor au fost botezaţi, apoi aceste constatări nu pot decât să ne bucure.

Dar în afară de aceste mici observaţii şi precizări, cea mai mare bucurie ne-o prilejueşte constatarea, pe care o mărturisim cu cea mai sinceră mulţumire, că dl prof. univ. Emil Pop nu este numai un eminent bărbat de ştiinţă, dar şi un creştin practicant, fost student şi şef de promoţie între absolvenţii Academiei teologice „Andreiane", prin urmare un bun fiu al Bisericii noastre, pe care numai modestia evanghelică şi munca asiduă de laborator l-au făcut să fie prea puţin cunoscut din această lature, pentru noi deosebit de importantă.

Dsa, prin cercetările de naturalist şi prin lecţiile pe cari le ţine studenţilor, face un adevărat apostolat, îndrumător spre credinţă, spre „convingerea ştiinţifică despre justificarea religiei, care nu este numai o stare de suflet mântuitoare pentru individ, ci şi unul din cele mai preţioase cheaguri ale familiei, neamului şi patriei"... (Dintr'o cuvântare de deschidere a cursurilor, rostită de dsa).

Ne pare foarte bine că am putut face aceste rectificări şi precizări, care, atât pentru noi cât şi pentru teza generală a raportului dintre ştiinţă şi religie, sunt deosebit de preţioase.

Preot Dr. ILARION V. FELEA

MIŞCAREA LITERARĂ

Dr. *N. Gr. Popescu-Prahova*, prof. univ.: CANONIZAREA ÎN BISERICA ORTODOXĂ (Extras din revista Candela pe anii 1939—1941). Cernăuţi 1942, p. 68. Lei 100.—

In literatura teologică ortodoxă n'a apărut, până la studiul dlui prof. N. Gr. Popescu-Prahova, nicio încercare de a trata problema canonizării sfinţilor în ansamblul ei şi cu temeiuri din întreaga Biserică ortodoxă, aşa încât studiul dsale este cel dintâiu de acest gen în întreaga Ortodoxie.

Este adevărat că învăţatul istoric rus E. Golubinski a scris, spre sfârşitul vieţii, o voluminoasă carte despre canonizarea sfinţilor în Biserica rusă (Istoriia kanonizaţii sviatych v russkoi ţerkvi. Sergiev-Posad 1894, p. 267, în ed. II. Moskva 1903, p. 600), şi că şi mai învăţatul, acum pristăvitul, arhiepiscop al Atenei Hrisostom Papadopoulos, a publicat un studiu scurt asupra canonizării sfinţilor în Biserica ortodoxă (Atena 1934). Dar deşi acesta din urmă priveşte problema în ansamblul ei, totuşi nu-şi întemeiază concluziile pe informaţiuni din întreaga Biserică ortodoxă, iar cel dintâiu se ocupă aproape numai de felul în care s'a procedat la canonizarea sfinţilor în Biserica rusă.

Studiul recent al dlui prof. N. Popescu-Prahova se întemeiază pe aproape toate datele cunoscute în întreaga Ortodoxie şi priveşte problema din toate punctele de vedere, şi prin acestea el este un studiu unic în Biserica ortodoxă.

Faptul că dsa nu aminteşte de canonizarea sf. Nifon, care s'a făcut la noi în ţară, la Argeş, trebue să fie considerat desigur numai ca o neînsemnată scăpare din vedere. Trebue să se ştie că materialul informativ, materialul documentar, nici nu este uşor accesibil, în întregimea lui, cercetătorului, deoarece nu numai că n'a fost adunat până acum de nimeni laolaltă, cu excepţia materialului publicat de Golubinski, dar nici nu este măcar indicat, nu este încă nici semnalat, ceeace se înţelege uşor dacă ne gândim că asupra acestei probleme aproape nimeni nu şi-a îndreptat atenţia până în vremea din urmă.

Dl prof. Popescu-Prahova a purces la cercetarea problemei în urma unei invitaţii oficiale din partea Sf. Sinod (Nov. 1931), care era preocupat de canonizarea sfinţilor români. Cu această problemă îşi şi începe dsa studiul, care are următoarele capitole:

I. Problema canonizării în România, p. 1-8.

II. Idee generală despre sfinţenie şi canonizare, p. 8-18.

III. Canonizarea în Biserica greacă.

1. In Biserica greacă veche, p. 19—22.
2. „ „ „ mai nouă, p. 22—28.

IV. Canonizarea în Biserica rusească, p. 28—58.
1. Istoria canonizării, p. 28—35.
2. Bazele canonizării, p. 35—44.
3. Competența în materie de canonizare; Procedura și solemnitatea canonizării, p. 44—58.

V. Canonizările în Biserica ortodoxă sârbă, p. 58—59.

VI. Canonizarea în Biserica romano-catolică, p. 59—62.

VII. Incheiere, p. 63—68.

Cu deosebire remarcabile sunt cele două părți 2 și 3 ale capitolului IV și cap. VII ale studiului. In acestea, autorul face precizări și trage concluzii perfect îndreptățite, stabilind la cap. IV condițiile canonizării precum și formalitățile necesare pentru proclamarea sfinților, iar la cap. VII stabilește că martirii români: Constantin Brâncoveanu și cei 7 coconi ai săi, precum și martirii Ortodoxiei din Ardeal din veacul XVIII, pot fi canonizați, ei îndeplinind condițiile canonizării.

Ca întreg scrisul dlui prof. Popescu-Prahova, și studiul său recent are aceleași însușiri stilistice: limpezime, preciziune și simțire, secondate de vivacitate spirituală și de adâncime de cugetare.

Prin actualitatea problemei pe care o tratează, ca și prin valoarea sa ca studiu, cartea dlui Popescu-Prahova, de care am avut plăcerea să ne ocupăm, se impune și se recomandă nu numai cercurilor teologice, ci și celor laice.

Preot Dr. LIVIU STAN

N. Bănescu: PATRIARHUL ATHANASIOS I și ANDRONIC II PALEOLOGUL (Analele Academiei Române, secția istorică, seria III, tom XXIV, memoriul 14). București, 1942, p. 28, Lei 60.—

O anumită directivă spirituală și lipsa de cercetări mai adânci, ne zugrăveau până bine de curând un Bizanț plin de toate fărădelegile, dominat de lipsa de cultură și subminat de excesele cesaro-papiste ale Basileilor și de servilismul patriarhilor ecumenici. Incă mai stăruie la noi, și astăzi, în anumite cercuri, astfel de judecăți și prejudecăți despre obscurantismul și rătăcirile schismatice ale istoriei bizantine, cu toate că azi avem, har Domnului, o serie de lucrări strălucite, unele traduse și în românește (Ch. Diehl: Bizanțul, mărire și decădere, București, 1941), care au pus în adevărata lui lumină imperiul cel mai creștin și cu o cultură mai adâncă din câte s'au perindat până azi pe scena istoriei mondiale.

Studiul de care ne ocupăm aici este numai o mică pagină din istoria religioasă, politică și socială a Bizanțului dela sfârșitul sec. XIII și începutul sec. XIV. Se știe azi că, pe lângă o mulțime de figuri șterse de ierarhi, au existat în Bizanț și patriarhi cari s'au luat

la harţă cu păcatele vremii, cu slăbiciunile împăraţilor şi au sfârşit mai de grabă în exil decât să se lase de linia morală şi etică pe care le-o dicta prestanţa scaunului pe care-l ocupau. Dac'am pomeni numai prea cunoscutele figuri ale unui Nicolae Misticul († 925) sau Arsenie Antorian († 1263), care opreau, ca şi odinioară sf. Ioan Gură de Aur sau Ambrosie, pe împăraţi de a intra în Biserică, am vedea că pe tronul constantinopolitan au urcat şi ierarhi care s'au distins în chip deosebit prin intransigenţă de caracter şi prin autoritate morală şi pastorală deosebită. Un astfel de om, pân'acum necunoscut în această ipostază, a fost şi patriarhul Atanasie I, care a păstorit între 1289-1393 şi 1304-1310.

Se ştia pân'acum (vezi între altele M. Ghedeon: Πατριαρχικοί πίνακες, Constantinopol 1884 p. 402-411) că asprul călugăr din Sf. Munte şi din mânăstirile muntelui Ganos şi-a dat de două ori demisia (cele mai vechi demisii ce se păstrează, vezi-le în anexe la lucrarea citată a lui Ghedeon) pentru conflicte grele avute cu stăpânirea, cu toate că domnia înţeleaptă a lui Andronic II cel Bătrân (1282-1328) îl preţuia în chip deosebit. In 1930, cercetătorul francez R. Guilland a semnalat importanţa corespondenţei inedite a lui Atanasie I (după originale din Biblioteca Naţională din Paris — parte le cunoscură şi Bandurius şi Migne, Patr. Gr. 142 —) iar dl Prof. N. Bănescu folosindu-se de copiile lui V. Laurent, directorul institutului francez de studii bizantine din Bucureşti, ne redă câteva crâmpee din această importantă corespondenţă. Se ştia că şi istoricii contimporani G. Pahimeres şi N. Gregoras prezentau pe Atanasie ca pe un acerb critic al păcatelor vremii, înfruntând pe unul de lux, pe altul de furt, pe alţii de desfrâu, etc. etc. In scrisorile către împărat, patriarhul cere să ia măsuri îndepărtând pe episcopii şi călugării ce petreceau intrigând prin Capitală, cerându-le pocăinţă şi intentare de proces în caz de nesupunere. Contra libertinajului şi jafului la care s'au dedat trupele catalane chemate în ajutorul Bizanţului, Atanasie cere mobilizarea morală a tuturor, căci fără îndreptare morală nici arma proprie, nici cea străină nu te scapă de peire. In chip şi mai impresionant se ridică ierarhul — ca un nou Hrisostom — împotriva desmăţului politic şi social. Imbogăţirea nedreaptă, şperţurile şi corupţia trebue să le pedepseşti, scrie el împăratului, iar când s'a ivit şi o foamete şi epidemie, iar specula era la culme, patriarhul scrie Basileului: „De nu iai măsuri, voiu aduna poporul şi din amvon voiu arunca anatema asupra traficanţilor şi de nu voiu reuşi nici atunci, mai bine voiu prefera să îndur moartea decât să văd într'un stat creştin ca al nostru fărădelegi pe cari şi păgânii le pedepsesc". Patriarhul a fost într'adevăr ca un nou sf. Vasile. A organizat masă gratuită pentru nenorociţi, scoţând cu ajutorul poporului grâu din hambarele traficanţilor şi bogaţilor, mai ales pentrucă foamea lăsase sute de cadavre pe străzi. Până şi pe împărat îl certă pentru viaţa sa familiară, încât unele rude imperiale ajung în mânăstire.

Preot Dr. TEODOR BODOGAE

Sf. Ioan Hrisostom: CUVÂNTĂRI LA PRAZNICE IMPĂRĂTEŞTI. Traducere de Preot Dr. *D. Fecioru* („Isvoarele Ortodoxiei" nr. 5) Bucureşti 1942, p. 316, Lei 150. —

Puţini dintre sfinţii Părinţi ai Bisericii au fost gustaţi de strămoşii noştri de pe vremuri ca sf. Ioan Gură de Aur. Părintele D. Fecioru a publicat în 1941 fascicola I din Bibliografia traducerilor în româneşte din sf. Părinţi (până la 1833), de unde acest lucru se poate vedea cu prisosinţă. C. Sa a răsfoit şi întocmit şi un catalog de manuscrise patristice aflate în Mânăstirea Neamţu, aşa încât poate fi — având în apropiere şi Biblioteca Academiei Române — cel mai informat în această privinţă. Una din cele mai citite şi mai temeinic lucrate traduceri de omilii din sfântul Ioan Hrisostom, este cunoscuta strădanie a Mitropolitului Grigorie Dascălul: Puţul, Buzău, 1833. Urmează apoi a Episcopului Melchisedec după K. J. Hefele (Bucureşti 1893) şi mai nou a lui C. Patriche (Bucureşti 1913). Prelucrând pe unele după traducerile amintite şi traducând pe altele până azi necunoscute publicului românesc — sigur revizuindu-le şi pe cele odată traduse, după textul originar grec din Patrologia lui Migne — autorul ne-a dat în acest volum 16 predici dintre cele mai frumoase ale sfântului Ioan Gură de Aur. Limba curgătoare şi notele cu trimiteri scripturistice dela sfârşitul cărţii, fac lectură plăcută şi edificatoare în acelaş timp.

O seamă din aceste predici au, pe lângă neîntrecuta lor putere de zidire sufletească, şi o deosebită valoare istorică. Aşa este cazul cu primul „Cuvânt la Naşterea Domnului" (p. 1-24), în care se pomeneşte (predica fusese rostită la 25 Dec. 386) că „nu sunt nici zece ani" (deci cam la 377) de când s'a hotărât şi în Răsărit ca să se ţină sărbătoarea Crăciunului la 25 Dec., ca în Apus, iar nu la Epifanie (6 Ian.) cum se obişnuia până atunci (vezi paginile 2 şi urm.) Sf. Ioan aduce şi dovezile şi calculele calendaristice în sprijinul acestei noui datări a sărbătorii Naşterii Domnului. A doua predică, tot de Crăciun (p. 25—40), ancorează în miezul dogmatic al ideii de întrupare a Logosului, folosindu-se, pe lângă citaţii din Sf. Scriptură, de o serie întreagă de figuri tropice şi de metafore, spre a menţine astfel şi exigenţele Antiohienilor obişnuiţi cu teologhisirea creştină, dar şi cu cea gnostică şi păgână.

In minunatul Cuvânt la Botezul Domnului (p. 41—58), oratorul insistă asupra venirii mai dese la sf. Liturghie şi la sf. Impărtăşanie nu numai cu ocazia botezului catehumenilor (care se făcea fie la Bobotează, fie la Paşti sau Rusalii).

In cele 3 omilii la trădarea lui Iuda (p. 59—109) se adâncesc probleme morale de o frumuseţe rară. La fel şi celelalte 3 (p. 110—162) în legătură cu Crucea şi patimile Domnului. In cea dintâi din acestea (p. 110—112) se arată de ce se sărbătoreşte pomenirea mucenicilor afară din oraş, în cimitir: pentrucă acolo se află mulţimea celor morţi pentru cruce şi pentru că azi — în Vinerea Mare — Domnul s'a pogorât la cei morţi, la iad. De o putere de convingere uimi-

toare este şi predica din Sâmbăta Paştilor, în legătură cu învierea morţilor (p. 163—192).

Neîntrecute şi prea cunoscute sunt apoi cele 2 predici la Sfintele Paşti (p. 194—244), în care bucuria Invierii inundă sufletele creştinilor. In prima se insistă a se prăznui Invierea cu evlavie, nu întru ospeţe şi mâncări prea multe. In a doua se arată roadele Invierii: gustarea din viaţa cea veşnică, mai ales că tot la Paşti mulţi oameni s'au înscris prin Botez în Biserica veşnică.

Cuvântul dela Inălţarea Domnului (p. 225-244) se ţine tot afară din oraş, pentru cinstirea mucenicilor, ale căror trupuri au fost despărţite de apropierea păcătoşilor şi puse în Biserici anume, cum a rânduit episcopul Flavian al Antiohiei. Cele două cuvinte la Rusalii (p. 245—280) insistă asupra darurilor Duhului Sfânt, iar cel dela Dumineca tuturor sfinţilor (281—294), asupra chinurilor mucenicilor, care i-au apropiat de Domnul.

Mulţumim din inimă părintelui D. Fecioru pentru acest rod duhovnicesc şi recomandăm cu toată căldura C. Preoţi să-şi procure şi să citească aceste perle de oratorie creştină.

Preot Dr. TEODOR BODOGAE

Klaus Mörsdorf: RECHTSPRECHUNG UND VERWALTUNG IM KANONISCHEN RECHT. Freiburg i. Br., Herder & Co. 1941, p. 212.

Rar mi-a căzut în mână o carte atât de temeinic scrisă cum este opera a cărei prezentare vreau să o fac în cele ce urmează.

In Dreptul Canonic romano-catolic se scrie mai mult de cât în orice domeniu al Teologiei apusene, şi cu toată strădania studioşilor, a căror râvnă e determinată mai ales de dorinţa de a deveni doctori „utriusque juris", totuşi în ultima vreme au apărut foarte puţine opere într'adevăr temeinice. Intre acestea se numără şi cartea lui Mörsdorf. Autorul, teolog şi jurist cu o egală pricepere şi îndemânare teologică şi juridică, a studiat natura actelor de judecată (judecătoreşti) şi a celor administrative în Biserică, arătând care este deosebirea între acestea, întâiu în ce priveşte terminologia tehnică, apoi în ce priveşte acţiunea judecătorească şi cea administrativă, şi în fine în ce priveşte obiectul celor două feluri de acţiuni. In baza deosebirilor pe cari le constată şi le discută cu o remarcabilă artă, stabileşte în general, ca notă specifică a judecăţii, faptul că întrebuinţarea dreptului în actele judecătoreşti se prezintă ca un scop propriu al judecăţii, iar ca notă specifică a administraţiei, stabileşte faptul că întrebuinţarea dreptului în administraţie se prezintă numai ca un mijloc pentru scop, şi nu ca un scop propriu al administraţiei (p. 15 şi 31). Această distincţie pe care o face între judecată şi administraţie, se bazează pe studiile lui Jellinek, Fleiner, etc. şi deşi autorul se declară nemulţumit deplin cu ea, totuş nu isbuteşte să ne dea alta decât

referindu-se în concret la obiectul judecății și la acel al administrației, lucru pe care se întemeiază de fapt însași distincția amintită.

Autorul se ocupă apoi de consecințele pe cari le are precizarea deosebirii între judecată și administrație, în diferitele domenii ale vieții juridice a Bisericii, și la urmă arată raportul reciproc al organelor judecătorești și administrative.

Studiul este remarcabil ca model de dialectică juridică și teologică-juridică, și desigur el mai are și o foarte mare însemnătate practică pentru Biserica apuseană; însă sub acest raport, pe noi nu ne interesează.

Excelând apoi prin claritate și prin bogăția informației, ca și prin obiectivitate și preciziune, studiul lui Mőrsdorf se impune ca un studiu reprezentativ pentru felul în care cercetează și tratează juriștii germani problemele de drept.

Preot Dr. LIVIU STAN

Carl Maier: DORFSEELSORGE. Freiburg i. Br., Herder & Co, 1937, p. 222.

Iată o carte nu tocmai proaspătă, dar foarte actuală. Lumea modernă, după ce a nesocotit satul, după ce decenii dearândul a alergat nebună spre luminile artificiale ale orașului și spre toate întunecimile lui morale, după ce a gustat și gustă mai ales acum din plin tot amarul aglomerării, după ce a făcut și face necontenit experiența tristă a înstrăinării de natură, de glie și de viața liniștită, curată și îndestulătoare a satului, a început acum să-și deschidă ochii, a început să vadă realitatea și să regrete greșala săvârșită. Răsboiul de astăzi este o experiență, o școală din care se vor extrage învățături hotărâtoare pentru rezolvirea viitoare a problemei orașului și a satului.

Cartea preotului Carl Maier este dela început până la sfârșit un imn de slavă închinat satului și vieții trăite la sat. Autorul ei nu s'a inspirat și nici nu-și întemeiază munca pe o literatură vastă. Dragostea față de sat și față de țăranul muncitor și credincios, l-au determinat să scrie. Își temeinicește afirmațiile pe o experiență pastorală bogată, făcută ca preot în câteva sate din Germania. Cu talent de artist, cu pricepere de specialist și cu o obiectivitate care cucerește dela început pe cititor, autorul arată toate părțile pozitive ale satului și păstoririi sufletești a țăranilor. Dar arată în acelaș timp și toate umbrele, toate influințele rele ale orașului asupra satului, toate piedecile pe care prezentul, spre deosebire de trecut, le ridică în calea păstoririi țăranilor. Din fiecare pagină reiese că autorul a pătruns adânc în viața și sufletul sătenilor, a observat cu atențiune și pasiune toate frământările lăuntrice ale credincioșilor săi și a descifrat clar cartea tainelor țăranilor, carte pe care foarte mulți preoți nu reușesc s'o descopere măcar, toată viața lor...

Pentru o mai amănunţită cunoaştere a acestei cărţi şi pentru trezirea interesului de a fi citită de către cât mai mulţi preoţi, dăm şi titlurile celor douăsprezece capitole pe care le cuprinde.

După cuvântul introductiv, autorul tratează în primul capitol situaţia păstoririi actuale a satului. In capitolul al doilea se ocupă cu particularitatea şi importanţa păstoririi satului. Capitolul al treilea este închinat preotului de sat şi urmează apoi rând pe rând tratarea următoarelor probleme: Despre sfânta Liturghie şi sfintele Taine, despre predică, despre Biblie şi alte cărţi religioase, despre educaţia copiilor, despre instrucţia religioasă şcolară, despre obiceiurile religioase, despre mila creştină şi ajutorarea deaproapelui şi despre apostolatul laic. In capitolul ultim, autorul oferă o privire generală asupra tuturor problemelor tratate şi arată concluziile fireşti care se desprind din ele. Se înţelege că toate aceste probleme sunt tratate cu referire şi aplicare specială la păstorirea satului.

Din citirea acestei cărţi, pot să culeagă însă învăţături bune şi poveţe luminoase şi deosebit de preţioase şi păstorii oraşelor.

Prot. Dr. SPIRIDON CÂNDEA

✻

George Wunderle: ÜBER DIE RELIGIÖSE BEDEUTUNG DER OSTKIRCHLICHEN STUDIEN. Rita-Verlag, Würzburg 1939, 27 p.

O conferinţă publicată în colecţia „Das östliche Christentum". Ea mărturiseşte despre descoperirea Ortodoxiei în Apus, ca Biserică mai apropiată de Creştinismul primar, din bogăţiile căreia Apusul poate dobândi noui orizonturi de viaţă şi noui puteri de transfigurare. De sigur aceasta nu înseamnează o „convertire" a catolicismului la Ortodoxie, ci o mai dreaptă preţuire a creştinismului oriental şi o deschidere a isvoarelor vieţii harice ortodoxe şi pentru nevoile sufletului occidental. In orice caz, dela atitudinea orgolioasă — aproape dispreţuitoare — cu care catolicismul întâmpina înainte Ortodoxia, la preţuirea de azi, e o mare distanţă. Şi acesta nu din duh ecumenic, ci din necesitatea de a corespunde crizei religioase contimporane din Apus. A mărturisi că „drumul spre Creştinismul primar duce întâi peste Părinţii greci şi nu peste sistemele teologice de mai târziu ale Apusului" şi că „esenţa creştinismului" poate fi descoperită mai curând în această direcţie (p. 10), este a recunoaşte ceeace pentru Ortodoxie e o permanenţă — Adevărul ei — şi a o plasa în adevăratul raport cu celelalte confesiuni creştine. Iar a mărturisi că Adevărul Ortodoxiei e şi Viaţă care poate fructifica şi strădaniile Occidentului, e a recunoaşte isvoarele originare ale vieţii în Hristos sub cupola de har a Sofiei bizantine. In faţa scolasticismului se ridică năzuinţa de a se întoarce „la Părinţi, şi anume la Părinţii Bisericii greceşti" (p. 14); în faţa cultului euharistic, Orientul aduce relaţia substanţială dintre Euharistie şi Jertfa de pe Cruce; în faţa naturalismului activist, Orientul coboară transfigurarea harică, îndumnezeirea omului (p. 17); în faţa antropocentrismului — teocentrismul, mai exact: hristocen-

trismul (p. 19—20); în fața despărțirii dintre teologie și viață — idealul unității dintre teologie și viață (p. 19); în fața Bisericii juridice și autocrate — comunitatea pnevmatică a iubirii și a Duhului Sfânt (p. 21); în fața moralismului excesiv — spiritualizarea ca ideal al vieții (p. 23); în fața ancorării în „aici și acum" — nădejdea revelației eshatologice, conștiința netulburată că pelerini suntem pe acest pământ. Cu alte cuvinte, Ortodoxia aduce pentru creștinismul apusean *„adevăratul realism creștin"* (p. 27).

E un semn îmbucurător, care vestește zările de biruință ale Ortodoxiei. Diacon NICOLAE MLADIN

Preot Dr. *N. Ciudin*: ANALIZA CITAȚIUNILOR V. T. DIN EVANGHELIA SF. MATEIU. Studiu după textul ebraic și LXX. București 1943.

In lucrarea de față, autorul analizează textele împrumutate de Evanghelia întâia din Vechiul Testament. Imprumutul Evanghelistului e pronunțat. Prevalează locurile luate din Psalmi, Pentateuh și Isaia.

Autorul aranjează cu multă grije text lângă text, le studiază și constată că cele mai multe sunt luate după LXX. Evanghelistul întrebuințează și textul ebraic, însă mai rar. Uneori nu se orientează nici după LXX nici după textul ebraic, cum e cazul în Mat. 27, 9—10.

Lucrarea dovedește legătura organică ce există între Evanghelia întâia și Vechiul Testament. Dr. NICOLAE NEAGA

Preot *Teodor Ciceu:* PRAZNICELE LEGII NOASTRE ORTODOXE (Biblioteca populară „Veniți de luați lumină" nr. 6—7). Cluj, Editura Episcopiei ort. rom. 1942, p. 104.

Avem pentru întâia oară prilejul să scriem despre proaspăta ctitorie a P. Sf. Episcop Nicolae Colan: Biblioteca populară „Veniți de luați lumină". Zestrea ei numără până acum 6 broșuri: „Din viețile sfinților Antonie cel Mare, Macarie Eghipteanul și Efrem Sirul", de Preot Florea Mureșanu; „Moartea Părintelui Grigorie", de Dr. E. Nicoară; „Din viețile sfinților Vasile cel Mare, Grigorie de Nazianz și Ioan Gură de Aur", de Preot Emil Nicolescu; „Dreptatea". Trei legende religioase, de Augusta Rubenescu; „Tatăl nostru" în pilde din viața săteanului român, de V. Gr. Borgovan, și volumașul de față al Păr. T. Ciceu.

Cinstirea pe care obștea dreptcredincioșilor noștri creștini o arată praznicelor de peste an — constată autorul — nu isvorăște totdeauna din cunoașterea obârșiei și a înțelesului lor. E datoria Bisericii să împlinească această lipsă.

Păr. T. C. face acest lucru în condițiuni demne de toată atențiunea. Fiecărui praznic al anului bisericesc — începând cu Nașterea Maicii Domnului și sfârșind cu Tăierea capului sf. Ioan Botezătorul —

îi acordă 3—4 pagini de lămurire substanţială, nizuindu-se să *contemporaneizeze* fapta ce se leagă de el.

Volumaşul, tipărit în foarte bune condiţiuni, este darul pe care acest zelos preot i l-a făcut, de sf. Nicolae 1942, celui ce i-a dat îndemnul de-al întocmi: P. Sf. Episcop Nicolae Colan.

Nădăjduim să-l putem procura şi pentru librăriile noastre.

GR. T. M.

TOATĂ SUFLAREA SĂ LAUDE PE DOMNUL. Cartea de cântări a Oastei Domnului (Bibl. „Popasuri Duhovniceşti" nr. 15). Ediţie primenită. Sibiu, Tipografia Arhidiecezană 1942, p. XVI+112, Lei 50.

In programul adunărilor de obşte ale Societăţii misionare „Oastea Domnului", cântarea a devenit un element constitutiv înainte cu 5—6 ani de tipărirea primei ediţii a acestei cărţi, apărută în 1932. Aceasta, ca şi a doua ediţie, apărută în 1937 — care a fost parţial îmbunătăţită — au fost publicate cu titlu de experienţă.

Sarcina întocmirii unei ediţii definitive a acestei cărţi atât de răspândite, i-a revenit Păr. Prot. Timotei Popovici. P. C. Sa a înlăturat toate cântările cu colorit străin şi profan, înlocuindu-le de-arândul cu melodii caracteristice din repertoriul vechilor noastre cântări bisericeşti şi din al celor populare religioase.

Intreprinderea n'a fost tocmai atât de uşoară pe cât s'ar părea. „Părintele Timotei" — cum iscăleşte cu modestie — ne desvălue cu deamănuntul dificultăţile cari au trebuit biruite şi concepţia ce l-a călăuzit în această lucrare de primenire (vezi p. IX urm.).

Pe lângă propriile-i contribuţii, P. C. Sa utilizează, printre alte, şi compoziţii de-ale regretatului Profesor Petru Gherman († 1941) — care a lucrat cu multă râvnă şi cu tot atâta talent şi simţire în acest scop — şi de-ale urmaşului său la catedră, Păr. Prof. Gh. Şoima.

GR. T. M.

Prot. Dr. *Ştefan Cioroianu:* LAUDA CRINILOR. Cuvântări la sf. Taină a Botezului. Timişoara, Tip. Rapid 1942, p. 88.

Iată o interesantă carte de predici ocazionale, scurte dar pline de miez duhovnicesc. Intr'un spaţiu limitat, aflăm nu mai puţin de 50 de pareneze. Autorul ne dă o frumoasă recoltă într'un domeniu pe care aproape nimeni nu s'a gândit să-l exploreze. Avem predici liturgice, predici misionare, predici la cununii, la înmormântări şi la alte ocaziuni, dar nu aflăm decât excepţional predici la botez. Aceasta fiindcă botezul este slujba cu asistenţa cea mai redusă.

Cartea de faţă, pe lângă meritele ei de formă şi de fond, ridică o idee: aceea a predicilor la botez. Ori cât de redusă ar fi asistenţa, păstorul de suflete nu trebue să fie absent dela nici o împrejurare din viaţa credincioşilor săi. El trebue să fie prezent cu duhul său învăţătoresc dela leagăn până la mormânt.

Preot IOAN OPRIŞ

CALENDARUL BUNULUI CREŞTIN, pe anul comun dela Hristos 1943.

Al 92-lea calendar al Arhiepiscopiei ort. rom. de Alba-Iulia şi Sibiu, pe anul în curs, apărut prin osârdia Păr. Diacon Alexandru Popa, consilier şi secretar arhiepiscopesc (pentru partea calendaristică şi oficială) şi a Păr. Nicolae Vonica (pentru partea literară), prezintă la ambele compartimente îmbunătăţiri simţitoare.

Din tabloul statistic (şematism), care încheie partea oficială, rezultă că pentru îndeplinirea trebuinţelor duhovniceşti ale celor 638.505 credincioşi ai Arhiepiscopiei noastre, funcţionează 28 protopopiate cu 64 parohii urbane şi 698 parohii rurale cu 480 filii.

Partea literară, de cuprins variat şi bogat ilustrată, aduce contribuţiuni compacte — datorite în cea mai mare parte fruntaşilor preoţi şi laici ai „Oastei Domnului" — privitoare la călătoriile misionare ale I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului şi ale P. Sf. Episcop Nicolae Colan al Clujului, ştiri din ţară şi de peste hotare şi instructive istorioare morale. GR. T. M.

CALENDARUL CREŞTINULUI DE LEGE RĂSĂRITEANĂ pe anul 1943.

Fără 'ndoială cel mai frumos şi mai trist exemplar al acestui gen de literatură atât de gustată la noi. Ori cine-i răsfoieşte filele pure ca gândurile aşternute într'ânsele, poate fi de altă părere în ce priveşte ultima apreciere. Noi însă — nu ştim de ce şi nu ştim cum — întrezărim în fiecare mănunchiu de slovă românească de dincolo de Feleac, ceva din inexprimabila tristeţă a unei paseri rănite care îşi caută cuibul.

Avem înainte un calendar *românesc*. Acomodările de rigoare sunt prea puţin număroase ca să poată imprima o notă stridentă acestei imagini pure a unui suflet care nu se reneagă nici în ruptul capului. Ele se reduc la strictul obligator: un portret cu caracter instituţional şi dublarea numirilor geografice, impusă de actuala stare de lucruri.

Marea „turmă mică" de colaboratori ai P. Sf. Episcop Nicolae Colan — mare la suflet! — o vedem şi de astă dată la lucru. De ce am mai aminti nume cari astăzi sunt pe toate buzele Românilor de dincoace de „rană"? Elanul şi putinţele lor le cunoaştem.

Bravii aceştia, cu Episcop cu tot — şi mai ales P. Sf. Episcop Nicolae Colan — cresc mereu în ochii noştri. Truda şi tăria lor sufletească depăşeşte orice cuvânt de laudă. GR. T. M.

CALENDAR pe anul 1943. Se ştie că Eparhia Vadului, Feleacului şi Clujului cuprinde 15 protopopiate cu 395 parohii. Dintre acestea, 7 protopopiate cu 193 parohii au rămas dincolo de vre-

melnicul hotar, iar 8 protopopiate cu 202 parohii au fost înglobate în Vicariatul ort. rom. al Albei-Iulia, dependent de Episcopia Clujului, recunoscut de Ministerul Cultelor prin adresa nr. 46.110 din 2 Oct. 1940. Vicariatul este diriguit de P. Sf. Episcop Nicolae Colan, printr'un consiliu vicarial, al cărui preşedinte este Păr. Alexandru Baba, protopopul tractului Alba-Iulia.

Partea literară a calendarului, bogată şi bine întocmită, aduce printre alte pagini omagiale pentru P. Sf. Episcop Nicolae Colan şi pentru Păr. Consilier eparhial Dr. Sebastian Stanca, trecut la pensie.

GR. T. M.

CALENDAR CREŞTIN pe 1943. Mitropolia Bucovinei, reaşezată întru ale sale de oştirea noastră biruitoare, a editat pentru acest an un calendar frumos şi bogat. Reţinem ilustraţiile miniaturale, reprezentând tot atâtea renumite lăcaşuri de închinăciune, cari însoţesc cele douăsprezece luni ale anului.

La partea literară, mult material de împrumut, dar interesant. Povestirile de răsboiu abundă. Dar şi istorioarele morale. Place ochiului şi sufletului de creştin. GR. T. M.

CALENDARUL ARGEŞULUI pe anul 1943.

Se prezintă în aceleaşi remarcabile condiţiuni de fond şi formă ca şi'n anul trecut. P. Sf. Episcop-Locotenent Emilian Antal nu deţine numai locul de onoare în şiragul colaboratorilor, ci şi greul trudei. Este un ierarh treaz şi osârduitor. Iubeşte slova ziditoare de suflet şi-i înlesneşte tipărirea şi răspândirea.

Alăturea de P. Sf. Sa, scriu număroşi preoţi din Eparhie. Reţinem numele Păr. Marin S. Diaconescu şi al dlui Prof. M. Mihăileanu, pe cari îi întâlnim ori unde este ceva de făcut pentru cultura clerului argeşan.

Două note foarte bune: număroasele reproduceri din cuvintele de învăţătură ale sf. Părinţi şi bogata cronică a evenimentelor întâmplate în anul trecut, intitulată — de ce atât de modest? — „Insemnări" (p. 113—120). GR. T. M.

CRONICA

ACADEMIA TEOLOGICĂ „ANDREIANĂ", ŞCOALĂ SUPERIOARĂ DE RANG UNIVERSITAR. In complectarea articolului care deschide acest fascicol, reproducem aici documentele privitoare la înălţarea în rang a Academiei teologice „Andreiane".

I. Legea nr. 386, publicată în „Monitorul Oficial" nr. 118, partea I, din 23 Maiu 1942 — prin care a fost reorganizat învăţământul superior — prevede în articolul 141 următoarele:

„Academia teologică din Sibiu va putea elibera diplome echivalente cu cele de licenţă în Teologie, dacă îşi va organiza studiile şi-şi va recruta corpul didactic după modalităţile similare celor în vigoare pentru Facultăţile de Teologie. In acest caz, corpului didactic al acestei Academii teologice i se conferă aceleaşi drepturi de salarizare ca şi celui dela Facultăţile de Teologie".

II. Prea Veneratul Consiliu arhiepiscopesc ortodox român de Alba-Iulia şi Sibiu, în şedinţa Secţiilor unite care a avut loc la 11 Decemvrie 1942, a votat noul *Regulament* al Academiei teologice „Andreiane". El a fost publicat în organul oficial al Arhiepiscopiei noastre, „Telegraful Român", nr. 50 din 13 Decemvrie 1942 (şi în broşură), precum şi în „Monitorul Oficial" nr. 25 din 30 Ianuarie 1943. Textul Regulamentului este însoţit de următoarea

EXPUNERE DE MOTIVE

„Din originea şi din fiinţa divină a Bisericii, ca şi din pilda ce ne-a dat-o Mântuitorul Iisus Hristos şi tradiţia ei de veacuri, rezultă dreptul ei esenţial de a-şi creşte singură clerul de care are lipsă. Dela principiul acesta nu ne-am abătut niciodată. De aceea am apărat neîncetat forma de şcoală teologică, reprezentată prin Academiile teologice, cari stau deplin sub jurisdicţia şi supravegherea Bisericii cu toate darurile ei de păstrătoare infailibilă a adevărului şi de îndrumătoare spre mântuire.

Pe de altă parte am năzuit ca să facem din Academia teologică „Andreiană", ce stă sub grija şi ocrotirea Noastră, o vatră de lumină teologică şi de educaţie duhovnicească tot mai corespunzătoare cu marile necesităţi ale timpurilor actuale. Şi putem constata cu cea mai deplină bucurie că silinţele Noastre au fost încununate de succes.

Văzând nivelul înalt la care se află astăzi această instituţie, Onor. Guvern al Ţării, prin înţelegerea dlui Mareşal Ion Antonescu, Conducătorul Statului şi a dlui Ion Petrovici, Ministrul Culturii Naţionale şi al Cultelor, a hotărît, după un prealabil acord cu Noi, să considere diplomele ce le eliberează Academia teologică „Andreiană" ca diplome de licenţă, întru totul egale în consecinţele lor juridice cu diplomele de licenţă ale Facultăţilor de teologie din Ţară, iar pe profesori să-i echivaleze în grad cu profesorii universitari.

Această hotărâre a fixat-o On. Guvern în art. 141 al Legii pentru organizarea învăţământului superior, publicată în Monitorul Oficial din 23 Mai 1942. Dispoziţia aceasta a Statului are o formă facultativă, fiind dependentă aplicarea ei de voinţa liberă a autorităţii bisericeşti de a face ca Academia teologică „Andreiană" să se conformeze în ce priveşte predarea materiilor de învăţământ şi recrutarea profesorilor ei criteriilor de natură ştiinţifică prevăzute în Legea învăţământului universitar.

Dat fiind că prin această dispoziţie On. Guvern nu atinge, ci mai degrabă accentuiază dreptul autonom al autorităţii bisericeşti asupra Academiei teologice „Andreiane", iar pe de altă parte acordă profesorilor şi absolvenţilor acesteia un drept nou, am procedat la întocmirea şi decretarea acestui nou Regulament prin care Academia „Andreiană" dovedeşte că se află şi din punct de vedere formal la nivelul Facultăţilor, după ce se afla de multă vreme din punct de vedere al fondului.

Sârguincioşii profesori şi absolvenţii acestei Academii primesc prin aceasta o meritată recunoaştere a strădaniei lor şi suntem siguri că aceasta îi va îndemna la o activitate şi mai asiduă spre înălţarea sfintei noastre Biserici.

Sibiu, din şedinţa Secţiunilor unite ale Consiliului Arhiepiscopesc, ţinută la 11 Decemvrie 1942".

NICOLAE
arhiepiscop şi mitropolit

III. „Monitorul Oficial" nr. 35 din 11 Februarie 1943 şi „Telegraful Român" nr. 8 din 21 Februarie 1943, au publicat textul Legii nr. 75, care are următorul cuprins:

ANTONESCU

Mareşal al României şi Conducătorul Statului

Asupra raportului dlui Ministru Secretar de Stat la Departamentul Culturii naţionale şi al Cultelor, nr. 6149 din 1943. In baza dispoziţiunilor decretelor legi nr. 3052 din 5 Septemvrie 1940 şi nr. 3072 din 7 Septemvrie 1940.

Am decretat şi decretăm:

DECRET LEGE

Pentru organizarea şi funcţionarea Academiei teologice „Andreiane" din Sibiu.

Art. 1. Academia teologică ortodoxă română „Andreiană" din Sibiu, este şcoală superioară de grad universitar, rămânând sub jurisdicţia Arhiepiscopiei ortodoxe române de Alba-Iulia şi Sibiu.

Art. 2. Această Academie eliberează diplome de licenţă în Teologie.

Diplomele de licenţă, eliberate de Academia „Andreiană", conferă titularilor aceleaşi drepturi ca şi diplomele de licenţă ale Facultăţilor de Teologie din Ţară.

Art. 3. Studiile pentru licenţă în Teologie, se predau în patru ani şi sunt împărţite în patru grupe:

1. Teologia exegetică;
2. Teologia istorică;
3. Teologia sistematică;
4. Teologia practică.

Teologia exegetică și Teologia istorică, se predau în anii I și II, iar Teologia sistematică și Teologia practică, în anii III și IV.

Art. 4. Catedrele și Conferințele Academiei teologice „Andreiane" sunt următoarele:

A) Catedre:

1. Exegeza Testamentului Vechiu și Limba ebraică;
2. Exegeza Noului Testament și Ermineutica biblică;
3. Apologetica și Sociologia;
4. Teologia Dogmatică;
5. Dreptul bisericesc;
6. Teologia Morală și Mistică;
7. Istoria Bisericii Românești și Artei Creștine Ortodoxe;
8. Istoria Bisericii Universale și Patrologia;
9. Liturgica și Teologia Pastorală;
10. Filosofia creștină și Pedagogia.

B) Conferințe:

1. Omiletica și Catihetica;
2. Indrumări Misionare și Sectologia;
3. Muzica bisericească și Ritual.

Pe lângă catedrele de Teologie dogmatică și Apologetică funcționează și câte o asistență.

Art. 5. Membrii Corpului Didactic al Academiei „Andreiane" se vor împărți în aceleași clase ca și membrii Corpului Didactic Universitar al Facultăților de Teologie.

Ei sunt egali în grad, drepturi și salarizare cu membrii Corpului Didactic al Facultăților de Teologie, gradele fiind aceleași și corespunzându-și între ele.

Art. 6. Profesorii definitivi actuali, de cetățenie română, vor fi recunoscuți ca atare: cu gradul de titulari acei care au mai mult de trei ani de funcționare ca definitivi, restul cu gradul de profesor agregat.

Art. 7. Regulamentul Academiei teologice „Andreiane", întocmit de Arhiepiscopia ortodoxă română și publicat în Monitorul Oficial Nr. 25 din 30 Ianuarie 1943, conformându-se articolului 141 din Legea Nr. 386 din 1942, relativ la organizarea Invățământului Superior, publicată în Monitorul Oficial Nr. 118 din 23 Mai 1942, desvoltă modalitățile de funcționare și de recrutare a Corpului Didactic, aparținând acestei Academii teologice.

Art. 8. Orice dispozițiuni de Lege sau Regulament contrare celor cuprinse în Legea de față, sunt și rămân abrogate.

Dat în București, la 10 Februarie 1943.

ANTONESCU
Mareșal al României și Conducătorul Statului

Prof. I. PETROVICI
Ministrul Culturii Naționale și al Cultelor

Nr. 337.

Legea nr. 75 este însoţită de următorul raport al dlui Ministru al Culturii naţionale şi al Cultelor către dl Mareşal Ion Antonescu, Conducătorul Statului:

Domnule Mareşal,

Prin art. 141 din Legea Nr. 386 din 1942, relativ la organizarea Invăţământului superior, publicată în Monitorul Oficial Nr. 118 (partea I), din 23 Mai 1942, s'a prevăzut că Academia teologică ortodoxă română „Andreiană" din Sibiu, va putea elibera diplome echivalente cu cele de licenţă în Teologie, dacă îşi va organiza studiile şi îşi va recruta Corpul Didactic după modalităţile similare celor în vigoare pentru Facultăţile de Teologie.

In acest caz, se conferă Corpului didactic al acestei Academii, aceleaşi drepturi de salarizare ca şi celui dela Facultăţile de Teologie.

Pentru încadrarea Academiei în dispoziţiunile generale ale Legii Invăţământului superior, cu respectarea drepturilor Bisericii, am socotit necesar să întocmesc alăturatul Proect de Decret Lege, prin care să se fixeze caracterul acestei şcoli, reglementându-se şi situaţia membrilor Corpului Didactic Profesoral, aflaţi astăzi în funcţiune.

Consecvent principiilor înscrise în art. 141 din Legea Nr. 386 din 1942, am înţeles să legalizez situaţiunea actualilor profesori definitivi ai Academiei, asimilându-i cu colegii lor dela Universitate, pentru ca această înaltă şcoală să fie pusă pe plan de egalitate cu Facultăţile de Teologie din Ţară, fapt ce constitue un act de prestigiu pentru Biserica strămoşească a Ardealului.

Detaliile de funcţionare şi recrutare a personalului didactic respectiv, formează obiectul Regulamentului elaborat de către reprezentanţii Eparhiei ortodoxe române de Alba-Iulia şi Sibiu în acord cu Ministerul Culturii Naţionale şi al Cultelor, respectându-se normele din Legea Invăţământului superior, adaptate la structura administrativă şi canonică a Bisericii noastre dominante. Regulamentul a fost publicat în Monitorul Oficial Nr. 25 din 30 Ianuarie 1943.

Pentru aceste motive şi în baza dispoziţiunilor Decretelor Legi Nr. 3052 din 5 Septemvrie şi Nr. 3072 din 7 Septemvrie 1940, avem onoare a supune aprobării şi semnăturii Domniei Voastre, alăturatul Proect de Decret Lege pentru organizarea şi funcţionarea Academiei teologice ortodoxe române „Andreiane" din Sibiu.

Primiţi, Vă rugăm, Domnule Mareşal, asigurarea înaltei noastre consideraţiuni.

Prof. I. PETROVICI
Ministrul Culturii Naţionale şi al Cultelor

Nr. 6149/1943.

NOTE ŞI INFORMAŢII

HRISTOS A ÎNVIAT! Să învie Dumnezeu şi dreptatea Neamului românesc — şi să se risipească toţi vrăjmaşii lor, ca ceara de faţa focului.

PROBLEME LITURGICE. Ortodoxia — zice un mare gânditor al zilelor noastre — este credinţa în Hristos cel întrupat, care *trăieşte* în Biserica Sa şi toată viaţa Bisericii este o împreunare nemijlocită cu El. Iar sf. Liturghie, cel mai înălţător act al cultului divin ortodox, cuprinde ceva mai mult decât săvârşirea tainei prefacerii pâinii şi vinului în trupul şi sângele lui Hristos. Ea este o nouă venire a lui Hristos pe pământ, *o întâlnire cu Hristos*, prezenţa Sa pe pământ, misterul prezent al întrupării.

Creştinul convins, care se simte fiu sau mădular viu al Bisericii noastre în înţelesul cuvintelor pauline: „Voi sunteţi trupul lui Hristos şi mădulări în parte" (I Cor. 12, 27), *creştinul* care trăieşte ca mădular viu al trupului tainic al lui Hristos, adică al Bisericii, acela *se duce la Biserică, pentruca la sf. Liturghie să se întâlnească*, în mod tainic, dar real, *cu Hristos Domnul*, care în momentul suprem al acestei slujbe dumnezeeşti se jertfeşte pe sf. altar.

Aşa *crede* adevăratul creştin şi această credinţă înălţătoare dăruieşte sufletului său aripi îngereşti, ca împreună cu Heruvimii aducând întreit sfântă cântare Treimii celei făcătoare de viaţă, să primească pe Impăratul tuturor.

Unde ar lipsi această credinţă minunată, acolo întreaga măreţie a slujbei sfintei Liturghii s'ar dărâma ca un castel de carton, totul s'ar reduce la un teatru jucat de nişte bieţi artişti stângaci şi lipsiţi de pricepere. Fără această credinţă, înălţătoarea, îngereasca sărbătoare a întâlnirii cu Dumnezeu, care ne ajută ca cel puţin pentru o clipă „toată grija cea lumească dela noi să o lepădăm", s'ar prăbuşi dela nivelul ei atât de înalt la ruina unor formule magice lipsite de sens. Să ne închipuim numai cât de rece, cât de searbădă şi fără nici un rost ar fi sărbătoarea dată în cinstea unui înalt personaj, dacă acesta n'ar participa.

Noi însă *credem cu tărie* că persoana supremă a celei mai sublime sărbători creştineşti, a sf. Liturghii, se află, este prezentă în mijlocul nostru, al celor ce o prăznuim şi-i cântăm din tot sufletul: „Pe Tine Te lăudăm, pe Tine bine Te cuvântăm, Ţie îţi mulţumim Doamne, şi ne rugăm Ţie, Dumnezeului nostru!"

Iar preoţii slujitori, cari simt apropiata prezenţă a Domnului, cer cu deosebită insistenţă, de trei ori, ca Duhul Sfânt să-i înoiască şi să le curăţească inima, ca să fie vrednici de *Hristos Domnul, cel ce vine acum*, când se roagă aşa: „Doamne, cela ce ai trimis pe preasfântul Tău Duh

în ceasul al treilea apostolilor Tăi, pe acela Bunule nu-l lua dela noi şi ne înoieşte pe noi cari ne rugăm Ţie.

Inimă curată zideşte întru mine Dumnezeule şi *duh drept* înoieşte întru cele dinăuntru ale mele".

Şi rugăciunea stăruitoare continuă: „Încă aducem Ţie această slujbă cuvântătoare şi fără de sânge şi cerem şi ne rugăm şi ne cucerim: trimite Duhul Tău cel Sfânt peste noi şi peste aceste daruri ce sunt puse înainte. Şi fă adecă pânea aceasta cinstit trupul Hristosului Tău. Iar ce este în potirul acesta, cinstit sângele Hristosului Tău. Prefăcându-le cu Duhul Tău cel Sfânt pe amândouă, Sfinte. Amin".

Iată-l pe Hristos de faţă. Domnul şi Mântuitorul nostru Iisus Hristos este prezent cu trupul pe masa sfântului altar, în chipul pâinii şi al vinului binecuvântat. Momentul suprem al sărbătorii creştineşti a sosit, preotul liturghisitor mai vesteşte odată tuturor, cu glas mare, zicând: „Să luăm aminte, Sfintele Sfinţilor" — iar credincioşii confirmă cântând că da, El este: „Unul Sfânt, Unul Domn Iisus Hristos, întru mărirea lui Dumnezeu-Tatăl".

Şi împărtăşindu-se preotul, invită şi pe credincioşi ca toţi să se apropie de Domnul „cu frica lui Dumnezeu, cu credinţă şi cu dragoste".

Este dureros faptul că în zilele noastre numai foarte puţini sau chiar nici unul dintre cei ce se mândresc cu numele de „creştin", adică om al lui Hristos, nu se mai apropie de El, nu mai caută să intre în comuniune cu El.

Dar şi mai tragic ar fi faptul dacă nici chiar preotul liturghisitor — liturghisind singur — nu s'ar împărtăşi. Faţă de o asemenea greşală, „Povăţuirea cătră preoţi şi diaconi, cum să săvârşească sf. Liturghie" spune următoarele: „Dacă vreun preot, oficiind Liturghia, nu se va împărtăşi cu sfintele şi dumnezeeştile taine, afară de această întâmplare (boală grea sau moarte în cursul liturghisirii), foarte greu şi de moarte va greşi şi sub canonul caterisirii va cădea" (Liturghier, Bucureşti 1883, p. 269). Însă ne place să credem că asemenea cazuri, în bisericile noastre, nu s'au întâmplat. Fiecare preot îşi dă seama că liturghisind, chiamă el însuşi pe Nemuritorul Împărat. Deci venind Acesta, cum va putea fugi preotul din faţa Lui? Căci neîmpărtăşirea preotului liturghisitor ar fi o fugă laşă şi neiertată.

Dar s'ar putea întâmpla ca, liturghisind în sobor, vreunul să cadă în greşala de a nu se împărtăşi, indus în eroare cumplită de părerea că în sobor unul singur ar fi sfinţit tainele, preotul liturghisitor, deci numai unul singur ar fi săvârşind Liturghia, ceilalţi ar avea doar un rol secundar, de a complecta decorul, asistând numai la sfânta slujbă.

Motivarea aceasta este inadmisibilă, după ce ştim ce înseamnă sf. Liturghie. O asemenea greşală este combătută de canonul 8 al sf. Apostoli, care zice: „Dacă vreun episcop, sau presbiter, sau diacon, sau oricine din catalogul ieratic la cuminecătură nu se va cumineca, să spună cauza, şi de

va fi binecuvântată, să aibă iertare, iar de nu, să se segregeze ca unul care s'a făcut poporului cauză vătămării şi a suspicionat pe cel ce a săvârşit cuminecătura, ca şi cum ar fi vrednic de aceea".

Şi acum, interpretarea lui:

I. „Canonul acesta cere ca toţi cei ce se apropie de altar, va să zică liturghisesc, datori sunt a se cumineca, sau a se justifica cum că le-a curs sânge din nas sau din gură, că rău făcându-li-se au băut apă, sau au vărsat, şi asemenea şi atunci li se iartă că nu s'au cuminecat, altcum cad sub pedeapsa segregării".

II. „Acest canon este cel principal, după care în Biserica noastră toţi cei ce liturghisesc: episcopi, presbiteri, diaconi, datori sunt a se cumineca" (Andreiu Baron de Şaguna: Enchiridion. Sibiu 1871, p. 6-7).

Preoţii, când slujesc în sobor, *liturghisesc toţi deopotrivă*, precum rezultă din textul sf. Liturghii conceput la plural, din care citez în acest scop numai câteva locuri: „Ale Tale, dintru ale Tale, Ţie *aducem* de toate şi pentru toate"; sau: „Incă *aducem* Ţie aceasta slujbă cuvântătoare şi fără de sânge, şi *cerem* şi *ne rugăm* şi *ne cucerim:* trimite Duhul Tău cel Sfânt *peste noi* şi peste aceste daruri ce sunt puse înainte".

Scopul suprem al vieţii noastre preoţeşti este acela de a ne întâlni cât mai des cu Domnul, de a petrece cât mai mult cu El. Drept aceea, suntem convinşi că sf. Impărtăşanie pentru preoţii liturghisitori este cea mai înaltă plăcere şi bucurie.

Prima şi cea mai grea pedeapsă o primeşte pe loc cel nevrednic de a se împărtăşi cu sf. taine, rămânând pe dinafara comunităţii divine, ceea ce este o cumplită durere pentru cel ce *caută* pe Domnul. Ori care preot liturghisitor aşteaptă cu nerăbdare clipa fericită a întâlnirii sale cu Hristos.

In concluzie: când mai mulţi preoţi liturghisesc în sobor, toţi sunt sever obligaţi să se cuminece.

Deci să înceteze abuzul care ici-colo s'a introdus chiar cu ocazia cercurilor religioase, ca nu toţi preoţii cari liturgisesc să se şi cuminece.

Preot Dr. N. TERCHILĂ

PREA Sfinţitul Episcop *Policarp Moruşca*, locţiitorul scaunului vlădicesc al Cetăţii Albe-Ismail, a împlinit recent venerabila vârstă de şaizeci de ani.

Cu gândul la spornicele şi binecuvântatele Sale osteneli trecute şi actuale, îi exprimăm respectuos fostului redactor al acestei reviste (1921—22) toată recunoştinţa noastră. Rugăm pe bunul Dumnezeu să hărăzească acestui osârduitor Ierarh al Bisericii noastre viaţă îndelungată, cu pace, sănătate şi întru toate bună sporire.

Intru mulţi, fericiţi ani, Stăpâne!

IN şedinţa secţiilor unite ţinută în 19 Ian. a. c., Prea Veneratul Consiliu arhiepiscopesc ort. rom. de Alba-Iulia şi Sibiu a proce-

dat la înființarea, pe bază de statute, a Asociației religioase „Anastasia Șaguna" a tinerelor fete.

Despre această nouă lucrare de îmbisericire a tineretului, vom vorbi mai pe larg cu proximul prilej.

✠

IMPLINIREA întâiului pătrar de veac dela unirea Basarabiei cu Patria-Mamă, a fost prăznuită în 27 Martie a. c. de toată suflarea românească. La Chișinău, în cadrele unor festivități grandioase, oratorii zilei, în frunte cu Domnul Mareșal Ion Antonescu, Conducătorul Statului, au exprimat cu toată vigoarea vrerea neînduplecată a întregului neam românesc de-a nu mai îngădui cu nici un preț repetarea fărădelegii din vara anului 1940. Basarabia a fost și a rămas a noastră. Ostașii căzuți pentru eliberarea ei, au spus în această privință ultimul nostru cuvânt.

✠

CAD pe rând brazii din pădurea Ardealului mucenic de altă dată.

La 1 Aprilie a. c., în cimitirul din Dârstea Brașovului, au fost așezate spre vecinică odihnă rămășițele pământești ale celui ce a fost profesorul și ministrul plenipotențiar Dr. Ioan Broșu. Marele său prieten, I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului, și dl Prof. univ. Dr. Silviu Dragomir, cu cari defunctul a înființat și însuflețit în pragul unirii Ardealului cu Patria-Mamă foaia săptămânală „Gazeta Poporului", l-au însoțit pe drumul întoarcerii în înviere.

✠

SÂMBĂTĂ 3 Aprilie a. c., a încetat din viață, la locuința sa din Capitală Antoniu Mocsonyi de Foen, mare maestru de vânătoare al Curții Regale și fost ministru de Stat. Cu el se stinge ultimul vlăstar al acestei nobile familii de origine macedo-română, care a dat Neamului românesc și Bisericii noastre ortodoxe ardelene, din vremea lui Șaguna încoace, un șir de luptători și binefăcători de cea mai aleasă speță.

La înmormântarea defunctului, săvârșită de un impunător sobor de Ierarhi și preoți, I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului a exprimat, într'o vibrantă cuvântare funebră, recunoștința pe care Biserica și Neamul o poartă familiei Mocsonyi. GR. T. M.

✠

FILIALA sibiană a Societății ortodoxe naționale a femeilor române, de sub președinția dnei Sofia Șt. Meteș, a organizat și în acest an un ciclu de conferințe religioase pentru Duminecile sf. și marelui post al Paștilor, la cari și-au dat concursul: Păr. Prof. Dr. Grigorie T. Marcu („Desăvârșirea creștină în concepția ortodoxă"), dl Prof. univ. Dr. I. Moga („Ortodoxia apărătoarea Neamului"), dl Prof. univ. Dr. R. Cândea („Ortodoxia și naționalismul"), Păr. Rector Dr. D. Stăniloae („Biserica ortodoxă a Transilvaniei") și Societatea scriitorilor români din Ardeal, de sub președinția dlui Prof. univ. Dr. Victor Papilian, care a organizat o șezătoare literară-religioasă, prezentată de dl Prof. Dr. Grigore Popa. S. S.

✠

BIBLIOTECA Facultăţii de Teologie din Cernăuţi a fost redată menirii ei în 19 Febr. a. c., printr'o sobră festivitate, în cursul căreia un sobor de preoţi a procedat la sfinţirea localului profanat de vremelnica ocupaţie bolşevică.

Cu acel prilej, directorul ei, dl Prof. Dr. Vasile Loichiţă, decanul Facultăţii de Teologie, a ţinut o impresionantă cuvântare, arătând număroasei şi distinsei asistenţe gloriosul trecut al acestei Biblioteci, din care „s'au adăpat ca dintr'un isvor de apă vie" atâţia străluciţi înaintaşi, ce prin trudnica lor muncă au făcut epocă în Teologia ortodoxă.

In anul de cumplită încercare, când hoardele sălbatice s'au prăvălit ca şi odinioară peste o parte din trupul ţării noastre dragi, Biblioteca, împreună cu Facultatea şi cu biserica „sf. Trei Ierarhi", au suferit nespus de mult. „Din locuri de închinare, de meditaţie şi de reculegere, bolşevicii au făcut tribunale de supliciu, temniţe, gropi de întuneric".

In sălbatica lor ură, bolşevicii au distrus întreaga arhivă a Facultăţii, împreună cu toate uricele şi documentele de fondare, precum şi un număr de 8000 de cărţi dintre cele mai valoroase.

A trebuit muncă de un an şi jumătate pentru ca Biblioteca să poată fi din nou organizată, datorită în primul rând neobositei supravegheri şi strădanii a dlui decan Dr. Vasile Loichiţă.

Redeschiderea Bibliotecii teologice cernăuţene inaugurează o nouă eră de muncă ştiinţifică teologică. Viitorii apostoli ai lui Hristos se vor putea apleca din nou peste paginile cercetate de înaintaşi, sorbind odată cu învăţătura cărţii şi duhul lor mare şi plin de râvnă pentru Biserica lui Hristos.

Noi, cei ce ne-am împărtăşit sufleteşte din comorile spirituale ale acestui focar de lumină, luăm parte cu toată bucuria la praznicul de sfinţire şi de redeschidere a Bibliotecii Facultăţii de Teologie din Cernăuţi.

Preot Dr. P. BRUDEA

REUNIUNEA română de muzică „G. Dima" şi-a reluat activitatea artistică, după o pauză de mai bine de un an. Păr. Prof. Gheorghe Şoima dela Academia teologică „Andreiană", a ridicat bagheta îndoliată pe care o mânuia altă dată, cu rară destoinicie şi însufleţire, pururea pomenitul Diacon Petru Gherman.

CARICATURIZAREA feţelor bisericeşti şi a familiilor preoţeşti nu este în obiceiul literaţilor de autentică stofă ardelenească. Năravul acesta e de inspiraţie masonă şi lui i-au căzut victimă câteva sinistre figuri literare ale vremii, cari trebuiau să-şi justifice cumva fuga din mânăstire.

Tânărul scriitor ardelean V. Copilu-Cheatră, după câte ştim, nu e nici iniţiat al hrubelor masone şi nici călugăr dezertor. Şi atunci, ne întrebăm cu netăinuită mâhnire: Ce duh rău i-a putut inspira nuvela de prost gust întitulată „Peţitorul", publicată re-

cent de revista sibiană „Luceafărul"?

Așteptăm cuvântul de dreaptă judecată al membrilor Comitetului de redacție al revistei amintite.

Atâta deocamdată!...

S. S.

✠

GUVERNATORUL ținuturilor ocupate în Răsărit de trupele germane, a predat, în Riga, Exarhului Bisericii ortodoxe din Lituania, 1026 Biblii, cărți bisericești și manuscrise, cari aparțineau mânăstirilor și bisericilor din Nowgorod și jur și fuseseră expuse de bolșevici în catedrala Sofia, folosită ca muzeu al celor fără Dumnezeu. Cărțile, între cari se găsesc mai multe prețioase Biblii de praznic, legate în argint, din sec. 17 și 18, ca și manuscrise din sec. 16, 17 și 18, au fost predate de reprezentantul Guvernatorului, care cu această ocazie a accentuat că în domeniul mărturisirii religioase Germanii au căutat atât cât e posibil să garanteze libertatea de conștiință. Viața Bisericii ortodoxe poate să se desvolte pretutindeni sub scutul german.

N. MLADIN

✠

POZIȚIA dlui Lucian Blaga față de dumnezeirea lui Iisus și față de relația dintre Ortodoxie și Românism, a stârnit — cum se știe — o reacțiune viguroasă și demnă, susținută mai ales de teologii sibieni, în frunte cu eminentul gânditor creștin Păr. Dr. D. Stăniloae.

Exceptând anumite înțepături strecurate ici-colea — cari nu dovedesc că dl L. B. și-ar fi păstrat calmul trebuincios pentru ducerea la bun sfârșit a unei dispute de-o atât de covârșitoare importanță — filosoful nostru s'a abținut multă vreme să răspundă metodic și clar corecturilor ce s'au adus proaspetelor dsale erori de gândire savantă. Nădăjduiam într'o revenire la matca pe care o părăsise într'un chip atât de neașteptat și într'un moment cum nu se putea mai rău ales.

Apariția revistei „Saeculum" a desmințit însă așteptările noastre. Trecând sub tăcere problema dumnezeirii lui Iisus, dl L. B. se apleacă de astă dată exclusiv asupra raportului dintre Ortodoxie și Românism, accentuând cunoscuta dsale atitudine negativă.

Disputa intră deci într'o nouă fază. „Saeculum" urmează să-i servească de baricadă dlui L. B. Cu acest scop a fost doar creat.

In ciuda gurilor rele cari susțin că proaspătul periodic vrea să fie port-drapelul „grupării" blagiene, „Saeculum" rămâne o revistă de familie, monitorul oficial al dlui L. B. și al asistentului de pe lângă catedra dsale universitară. Ceilalți colaboratori sunt oameni de convingeri bine stabilite, pe cari nu vedem cum le-ar putea jertfi de dragul perimatelor noutăți „saecularisțe".

Mai multe, pe data viitoare.

R. T.